

Idrettsarenaen som modernitetens katedral

En studie av idrett i det moderne samfunn

Halvard Larsen

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

UNIVERSITETET I OSLO

Juni 2011

Sammenfatning

I denne oppgaven presenterer jeg en undersøkelse av idrettens publikum. Over hele verden møtes publikum med jevne mellomrom på idrettsarenaer for å støtte sine utøvere og for å la seg underholde. Norge som nasjon har nettopp vært vertsland for VM på ski nordiske grener. VM i Oslo vil bli husket for den norske sportslige innsatsen med mange gullmedaljer, men det vil kanskje i like stor grad bli husket for et stort og entusiastisk publikum. Stemningen i løypene rundt Holmenkollen og på den etterfølgende seiersseremoni på Universitetsplassen og Karl Johansgate, blir betegnet for å være i særklasse for et idrettsarrangement. Norge er tradisjonelt et land der vinteridrett står sterkt, noe VM 2011 bekreftet. I tillegg til tradisjonell vinteridrett er også andre idretter som er populært blant publikum, for eksempel fotball.

I Norge er det slik at hver helg i løpet av fotballsesongen møtes tusenvis av tilskuere på ulike fotballarenaer rundt om i landet.

Det har vært en markant økning i tilskuertall i norsk tippeliga de siste årene. I tillegg til dette blir det vist norske kamper på fjernsyn lørdag, søndag og mandag i tillegg til at det vises en serie med kamper fra internasjonale ligaer som for eksempel engelske Premier League, spanske Primera Divisjon og italiensk Serie A. Det denne oppgaven er opptatt av er hvilken utvikling som ligger bak denne voksende interessen for idrett. Dette er spesielt interessant med tanke på at en annen arena for samling av mennesker, Den norske kirke, har en tendens som viser lavere besøkstall.

Når jeg i denne oppgaven skal se nærmere på om idretten kan ha betydning på samfunnsnivå, er det idrettens publikum som er objekt for granskning. Sentralt i analysen av idrettens publikum er deres adferd og handlingsmønster på arenaen. Det er spesielt viktig for sammenligningen mellom idrettsarena og kirke å se på de ritualene som utspiller seg på idrettsarenaen, i den hensikt å finne ut om de er sammenlignbare med religiøse ritualer. Hvis dette er tilfelle vil det være mulig å hevde at det som skjer blant publikum på en idrettsarena har en samfunnsnyttig karakter i den forstand at de rituelle handlingene på arenaen, for noen, blir en erstatning for det de religiøse ritualene representerer. Oppgavens sosiologiske relevans er å se på om idrettsarenaene og deres publikum kan sies å ha en funksjon på samfunnsnivå utover det å være arena for kappestrid for et publikum som kun ønsker underholdning.

I oppgavens problemstilling stiller jeg spørsmålet om det er meningsfullt å påstå at idretten har blitt en erstatting for religion. Jeg spør om det er mulig å se på idrettsarenaen som en modernitetens katedral. Når denne problemstillingen reises er det først og fremst ritualene i kirken og på idrettsarenaen det vil bli lagt vekt på i analysen.

For å belyse oppgavens problemstilling tar jeg i bruk kvalitative intervjuer, teorianalyse og egne erfaringer.

Innholdsfortegnelse

Sammenfatning.....	3
Innholdsfortegnelse	5
1 Innledning.....	7
1.1 Tema og bakgrunn for oppgaven	7
1.1.1 Idrett og ekstase.....	7
1.1.2 Min bakgrunn	7
1.1.3 Teoretiske perspektiver	8
1.2 Oppgavens problemstilling	10
1.3 Avgrensning	10
1.4 Gangen i oppgaven.....	11
1.5 Tidligere forskning	12
1.6 Metode.....	13
1.6.1 Bakgrunn for valg av metode	13
1.6.2 Teorianalyse	14
1.7 Kvalitativ undersøkelse	15
1.7.1 Egenobservasjon.....	15
1.7.2 Intervju	16
1.7.3 Utvelgelsen av informanter	17
1.7.4 Presentasjon av informanter	18
1.7.5 Kommentar til intervjuene	19
1.7.6 Intervjuguide	19
1.7.7 Gjennomføring av intervjuene	19
1.7.8 Ord og uttrykk fra Ullevål stadion	20
1.7.9 Fordeler og ulemper med denne metoden	20
2 Sosiologiens klassikere og deres analyse av utviklingen i det moderne samfunn	21
2.1 Generelle betraktninger omkring moderniteten	21
2.2 Emile Durkheim	23
2.2.1 Hva er Durkheims forståelse av moderniteten?	23
2.2.2 Durkheims analyse av det tradisjonelle samfunn	23
2.2.3 Durkheims analyse av det moderne samfunn.....	24
2.2.4 Ritualenes betydning og virkning i Durkheims analyse.....	26
2.3 Max Weber.....	27
2.3.1 Hva er Webers forståelse av moderniteten.....	27
2.3.2 Webers analyse av byråkratiet i det moderne samfunn.....	29
2.3.3 Konsekvenser av det byråkratiske systemets fremvekst	31
2.4 Sammenligning av Durkheim og Weber	33
2.5 Tønnies betraktninger om moderniteten	35

2.6	Simmels betraktninger om moderniteten	36
3	Har det gått galt?	37
3.1	Verden i dag	37
3.2	Anthony Giddens.....	38
3.3	Ulrich Beck	41
4	Religion og ritualer.....	43
4.1	Religion	43
4.2	Ritualer.....	45
4.2.1	Betraktninger om ritualer	45
4.2.2	Kjennetegn på ritualer	46
4.2.3	Durkheims teori om ritualer	47
4.2.4	Collins teori om ritualer	49
4.2.5	Forholdet mellom religiøse og sekulære ritualer.....	51
4.2.6	Ritualer i praksis.....	54
4.2.8	Klanens uttrykk på arenaen	58
4.2.9	Følelser på arenaen.....	61
5	Fotball og vitenskap	65
5.1	Vitenskapeliggjøring	65
5.2	Vitenskap og publikum	66
5.3	Vitenskap og idrett	68
6	Kirken og idrettsarenaen	69
6.1	Kirken og gudstoa	69
6.2	Idrettsarenaen	70
6.3	Sammenligning mellom idrettsarenaen og kirken.....	71
7	Observasjoner fra idrettskonkurranser	75
7.1	To observasjoner	75
7.2	Sammenligning av to idrettsarrangement.....	82
8	Rekruttering.....	83
8.1	Rekruttering til kirken og idrettsarenaen.....	83
8.2	Rekruttering av idrettspublikum.....	85
8.3	Eksklusjon	90
8.4	Rekruttering til kirken	94
8.5	Dåpsopplæring	95
8.6	Sammenligning av rekruttering i kirken og på idrettsarenaen	97
9.2	Ajax fotball, Amsterdam arena	100
9.3	Fotballbråk i Norge	100
10	Oppsummering	101
11	LITTERATURLISTE	103
11	VEDLEGG	107

1 Innledning

1.1 Tema og bakgrunn for oppgaven

1.1.1 Idrett og ekstase

Noen minutter før kampstart blir det, som om det skulle være avtalt på forhånd, tilnærmet stille på stadion. Publikum reiser seg og løfter skjerfet med klubbemblemet foran seg. Sekunder senere spilles klubbhymnen til Vålerenga, ”Vålerenga kjerke”, over musikkanlegget og det virker som om alle de 18 000 menneskene på tribunen synger med. Musikkanlegget består av 28 gigantiske høyttalere som er plassert under taket rundt hele arenaen. Lydvolumet på musikken og sangen skaper et trykk som er fysisk følbart og den stemningen som oppstår på arenaen er elektrisk. Jeg har ingen personlig tilknytning til Vålerenga, men dette innslaget er så sterkt og appellerer til så mange følelser, at jeg lar meg rive med og stemmer i av full hals.

Denne beskrivelsen av en opplevelse på Klantribunen på Ullevål er ment å illustrere det enorme energinivået som kan oppstå når folk kommer sammen på en idrettsarena. Sangen signaliserer tilhørighet og tradisjon, samtidig som den gir motstanderne et signal om at vi er klare til og sloss for klubbens ære.

Mitt ønske med denne oppgaven er å se nærmere på hva som foregår på en idrettsarena for i neste omgang å finne ut om dette kan ha en betydning på samfunnsnivå. Dette kan forhåpentligvis være med på å gi begrepet “sportsidiot” en ny og meningsfull betydning.

Når jeg skulle velge tema for min masteroppgave, er det en genuin interesse for sport og idrett som ligger til grunn for det valget jeg har gjort.

1.1.2 Min bakgrunn

Min genuine interesse for idrett, både som tilskuer og som utøver, har ført til at jeg etter hvert har stilt meg spørsmålet om ikke idretten har en funksjon i samfunnet utover det å være kappestrid og underholdning. Observasjoner på idrettsarenaer rundt om har gitt meg innblikk i en verden der fellesskap og kollektiv bevegelse faktisk eksisterer. I tillegg har jeg på idrettsarenaen sett voksne mennesker uttrykke følelser som skuffelse, glede og sinne med en

frihet som det er lite rom for i dagliglivet. Idrettsarenaen rommer med andre ord mye mer enn selve idrettskonkurransen. Spørsmålet er om det som skjer på idrettsarenaen kan ha relevans på samfunnsnivå og i tilfelle hvilken?

Min interesse for idrett har gitt meg muligheten til å observere og å undre meg over det som skjer på idrettsarenaen. Sosiologistudiet har gitt meg en teoretisk mulighet til å stille spørsmål ved idrettens funksjon og en mulighet til å gjøre undersøkelser på et metodologisk grunnlag.

1.1.3 Teoretiske perspektiver

Gjennom alle tider har religionen hatt en sentral plass i samfunnet og vært med på å prege utviklingen både på samfunns- og individnivå. Tradisjonelt har religionen vært med på å skape mening med livet og identitet for enkeltindividene. Religion i en eller annen form var noe de fleste hadde et forhold til, felles tro var med på å gi religion en samlende funksjon i samfunnet. Religionen var med på å gi individene en opplevelse av fellesskap og gjensidighet og religionens moralske grunnsetninger ga individene rammer for adferd og påpekte nødvendigheten av å ta hensyn til andre enn en selv.

Det er ikke slik at religionen ble borte med modernitetens inntog i verden. Religion finnes fortsatt som en faktor som har betydning for individer og for samfunnsutviklingen. Den store forskjellen er at moderniteten og opplysningstiden har endret individenes forhold til religion. I en sekularisert og moderne verden er det nå opp til den enkelte å velge sin religion og grad av tilknytning til denne. Det er i tillegg noen som velger bort religionen helt.

Det har med andre ord skjedd en utvikling fra det tradisjonelle jordbrukssamfunnet til det moderne samfunn med nye og annerledes utfordringer for det enkelte individ når det gjelder innhold og mening med livet. Disse endringene medfører også endringer på samfunnsnivå.

I denne oppgaven skal jeg se nærmere på denne utviklingen fra det tradisjonelle til det moderne samfunnet med hovedfokus på hva bortfallet av eller svekkelsen av religionen har medført. Hvis det er slik at religionen har hatt en sentral plass i samfunnet når det gjelder samhold, mening og felles moral er det naturlig å spørre hva som skjer når religionen, som representerer noe så grunnleggende som dette, blir svekket?

Er det slik at det som har representert limet i samfunnet kan svekkes uten at det får

konsekvenser nettopp for samholdet og fellesskapet? Hvis det er slik at det samfunnet og individene klarer seg uten den funksjonen religionen tradisjonelt har hatt, er det naturlig å stille spørsmålet om det kan finnes andre ting i det moderne samfunnet som har erstattet den funksjonen religionen tradisjonelt hadde? En av sosiologiens nestorer i Norge har kommet med følgende uttalelse om idrett og religion.

Idretten minner mer og mer om religion; den er i stand til å sammenknytte, religere, samfunnets medlemmer til et fellesskap. Idretten symboliserer fellesskapet, slik Durkheim beskrev det. De store idrettsstevner er religiøse begivenheter. Idretten gir håp og trøst; i tunge stunder kan idrettens store øyeblikk erindres, gjentas på fjernsynsskjermen eller avspilles som videoopptak i eget hjem (Østerberg 2001: 357).

Østerberg gir her et bilde på idretten som noe som samler mennesker. I tillegg sier han at idretten kan gi enkeltindividene noe så vesentlig som håp og trøst. Jeg tolker Østerberg slik at han anser idrett som noe som kan gi enkeltindividet mening i hverdagen og tilhørighet til et fellesskap.

En annen norsk sosiolog ser på utviklingen i det moderne samfunn som en utvikling fra tette og prisgitte, nesten kvelende, fellesskap til fellesskap individet velger selv. Faren med dette er at valgfriheten kan gi løsaktige, flyktige fellesskap uten forpliktende bånd.

Et viktig spørsmål blir om det kan utvikles moderne former for fellesskap som er mindre “trykkende” og samtidig sterke nok til å skape opplevelser av tilhørighet, og dermed være en motvekt til den intense individualiseringen som er så tydelig i vår tid (Guneriussen 1999: 12).

Selv om Guneriussen ikke direkte sier noe om idrett her, er det likevel mulig å tenke seg at idrett kan være den form for fellesskap som han ser for seg.

En tredje uttalelse om dette er hentet fra Rune Slagstad.

De tre sosiologiske klassikerne Durkheim, Simmel, Weber - og vi kan føye til en fjerde: Talcot Parsons, klassikernes amerikanske fortolker – visste at det moderne samfunnsliv kunne studeres ut fra to paradigmatisk fenomener – økonomi og religion (Seippel, 2006: 307).

Sosiolog og idehistoriker Rune Slagstad sier videre at etter hvert som religionen gradvis marginaliseres innebærer det at økonomien får en økende paradigmatisk dominans.

Jeg vil formode at sosiologien må se hen til andre fenomen enn religionen, om den skal innfri klassikernes analytiske program. Idretten er et sosiologisk fenomen som byr

seg fram – idrettens økende kulturelle dominans er parallell med religionens marginalisering siden klassikernes tid (Seippel 2006: 306).

Min intensjon med denne oppgaven er å se nærmere på religion og idrett for å finne ut om de det kan være slik at idretten kan ha fått en posisjon i samfunnet på lik linje med religion, eller kanskje til og med har blitt en erstatte for religion.

Neste avsnitt omhandler problemstillingen og spørsmål som naturlig faller in under denne.

1.2 Oppgavens problemstilling

Er det meningsfullt å si at idretten har blitt en erstatte for religion i vår tid, er det mulig å se på idrettsarenaen som modernitetens katedral?

For å finne svar på problemstillingen stiller jeg følgende tilleggsspørsmål:

- *Har det som skjer på en idrettsarena noe til felles med religion?*
- *Er det mulig å sammenligne de ritualene som utøves blant idrettens publikum med de tradisjonelle religiøse ritualene?*
- *Hva er det som gjør idrettsarenaen til arena for opplevd fellesskap?*
- *Kan dette fellesskapet sammenlignes med det tradisjonelle religiøse fellesskapet?*
- *Er det mulig å sammenligne etiske retningslinjer for supporterklubber med den kristne etikk?*
- *Kan idretten og idrettsarenaen gi den enkelte en mening utover det å være underholdning på en måte som er sammenlignbar med religiøs mening?*
- *Kan idretten være enn motvekt til rasjonalitet, som et slags fristed for individet?*
- *Er det mulig at idretten er en medvirkende faktor i samfunnet for å unngå tap av mening og samfunnsoppløsning?*

For å finne svar på oppgavens problemstilling og underspørsmålene har jeg gjennomført en spørreundersøkelse av seks medlemmer av Vålerengas supporterklubb Klanen. I tillegg har jeg anvendt teorianalyse og egne opplevelser og erfaringer som supporter og publikum.

1.3 Avgrensning

Denne oppgaven blir i hovedsak en analyse av idrettens publikum med fokus på idrett som en integrerende faktor i samfunnet. Det tradisjonelle synet på idrett og integrering har vært analyser av utøverne og et stort antall frivillige tilknyttet idrettslag og foreninger. Idrett som en integrerende faktor har med andre ord i stor grad dreid seg om utøvere og de som er tilknyttet idrettslag og foreninger, det være seg eliteidrett eller masseidrett. I motsetning til dette, tar denne oppgaven for seg idrettens publikum og ser på hvilken funksjon idretten og idrettsarenaen har for dem og for resten av samfunnet.

Dette er altså ikke en tradisjonell analyse av idrettens betydning i samfunnet, det er en analyse av det idretten bidrar med som en arena som danner et samlingspunkt for enorme menneskemasser rundt om i verden.

Når jeg i oppgaven omtaler idrettsarenaen er det i hovedsak fotballarenaen som menes, selv om det er gjort unntak for dette. Det er vanskelig å omtale idrettspublikum uten å omfavne mer enn fotballpublikum. Årsaken til at det likevel blir en innsnevring mot fotballarenaen er at jeg mener at de er best egnet til å belyse min problemstilling.

I neste omgang er omtalen og beskrivelsen av idrett og fotball begrenset til å omhandle den vestlige del av verden med hovedvekt på det som skjer i Norge.

1.4 Gangen i oppgaven

Oppgavens problemstilling stiller spørsmålet om det er meningsfullt å si at idretten er blitt en erstatning for religion i vår tid. Jeg skal i denne delen redegjøre for strukturen i oppgaven.

I kapittel 1 gir jeg en kort oversikt over noe av den forskningen som har vært gjort rundt idrett. I tillegg presenterer jeg oppgavens problemstilling og redegjør jeg for de metodevalg jeg har gjort med en kort begrunnelse for disse valgene. Det å velge metode i oppgaven blir, slik jeg ser det, å velge verktøy som kan bidra til å belyse problemstillingen og til å søke etter svar på de underspørsmålene problemstillingen gir.

I kapittel 2 skal jeg se på klassikerne i sosiologien, med hovedvekt på Emile Durkheim og Max Weber. Hensikten med dette er å se nærmere på deres analyse og forståelse av moderniteten. Et fellestrekk ved de fleste av sosiologiens klassikere er at de var svært bekymret for den samfunnsutviklingen de så, etter hvert som det moderne samfunn tok form. I dette kapitlet skal jeg redegjøre for disse bekymringene. Jeg vil videre se på særtrekk ved deres teorier og redegjøre for hvilke virkemidler de ser for seg for å unngå den dystre samfunnsutviklingen de skisserer.

I kapittel 3 ser jeg på klassikernes bekymringer opp mot vår tid og stiller spørsmålet om det har gått slik de predikerte. Har det gått galt?

I kapittel 4 ser jeg jeg nærmere på religion og religionens operasjonelle uttrykk, ritualene.

I kapittel 5 ser jeg på om vitenskapen er en del av fotball og idrett.

I kapittel 6 behandles kirken og idrettens posisjon i vårt samfunn.

I kapittel 7 behandles observasjoner fra idrettsarrangementer.

Hvert år er det tusenvis av publikummere som overnatter i Nordmarka natten før femmila i Holmenkollen. Mine erfaringer fra dette arrangementet og fra fotballbanen vil i dette kapitlet gi en beskrivelse av publikums væremåte og etikette.

I kapittel 8 ser jeg på rekrutteringen til idrettsarenaen og kirken.

I kapittel 9 ser jeg på hva informantene sier om felleskapet på arenaen.

I kapittel 10 oppsummeres oppgaven.

1.5 Tidligere forskning

Det har vært forsket og skrevet mye om idrett og ritualer. Noen studier er basert på ritualer som utøves i primitive stammesamfunn som for eksempel Durkheims studie av et stammesamfunn i Australia. (Durkheim 1995). I vår tid har Erving Goffman gitt oss en analyse av ritualer i hverdagen. Han viser at selv de mest dagligdagse hendelser er preget av ritualer der rammene rundt adferd og væremåte egentlig er strengt regulert. (Goffman 1992).

Randall Collins gir i sin studie av ritualer en forståelse av hva rituelle handlinger gjør med en menneskemengde og det enkelte individ. Hans analyse viser blant annet hvordan virkningen av rituelle handlinger er avhengig av omgivelsene eller ansamling av mennesker.

”Thus, one feels more sorrowful during the course of a funeral than when one first arrived, more enthusiastic about one’s fotballteam when caught up in the cheering, more joyous when in the full swing of the party, more pious when maintaining joint silence with a church congregation. Jokes become more humorous when set in a sequence that has the crowd laughing”. (Collins 1988: 194).

I en studie av idrettens modernisering har Allen Guttman satt særtrekkene ved moderniteten opp mot utviklingen innen idretten. Han viser hvordan idretten følger den rasjonelle moderniseringsprosess resten av samfunnet gjennomgår og hvordan idretten legger til rette for det som sees på som det overliggende mål for idretten: rekordopptakelse.

En annen dimensjon med idrett og religion er idrettens arena, stadion.

I en kronikk i Morgenbladet skisserer Rune Slagstad stadions betydning for idrettens utvikling. På den ene siden ser han stadion som en rasjonell standardisering av idretten, felles

mål på banen gir muligheter for en stedløs sammenligning av rekorder og prestasjoner. På den andre skaper stadion i følge Slagstad emosjonelle bånd både til utøver og publikum. ”Stadion er sportens transcendentale mulighetsbetingelse som rom for både målbar instrumentalitet og dramatisk ekspressivitet, både rekord og ritual”, (Slagstad 2004: 6).

Habermas har i en ny bok sett på religionens plass i vårt samfunn og konkluder med at det ikke nødvendigvis er slik at klassikernes spådom om en svekkelse av religionens plass i det moderne samfunn har slått til. I følge Habermas er det spesielt i USA og arabiske land at religionen står sterkere enn noen gang, mens det i Europa er tegn som tyder på at klassikernes antagelser når det gjelder religionens svekkede posisjon er riktig. Habermas viser til en delt utvikling i vår tid der religionen i noen deler av verden får økt posisjon, mens religionen i andre deler av verden, som for eksempel vår, får en svekket betydning (Habermas 2005).

1.6 Metode

1.6.1 Bakgrunn for valg av metode

I stort sett alle sosiale sammenkomster, det være seg en hyttetur, en hjemmefest, en båttur eller et besøk på den lokale puben, opplever jeg at idrett er et tema som går igjen. Felles for møter der idrett blir tema er at dette temaet har gitt meg en umiddelbar opplevelse av fellesskap, noe jeg ikke tror bare gjelder meg. En viktig forutsetning for dette er selvfølgelig den enkeltes interesse for, og kunnskap om idrett.

Essensielt for valget av metode i denne oppgaven har vært å finne fram til noe som kan belyse hvilken plass idretten har blant folk og hvorfor idrett blir så viktig for så mange. Opplevelse av idrett henger, som jeg har antydnet, sammen med opplevelsen av et fellesskap med de andre på arenaen og i det sosiale rom utenfor arenaen. Som problemstillingen sier blir det et spørsmål om å avdekke om idretten har fått så stor plass i vår tid at det blir meningsfullt å snakke om idrett som en erstatter for religion.

Når en skal beskrive de metoder som ligger til grunn for en sosiologisk undersøkelse blir det, slik jeg ser det, å beskrive hvilke verktøy en tar i bruk for og skaffe til veie informasjon. I neste fase, analysen, blir det å bruke denne informasjonen å belyse undersøkelsens problemstilling. Å forske er å stille spørsmål og å finne svar. Å finne den best egnede måte å komme fram til svarene på er samtidig metodevalget for forskningsprosjektet.

Med utgangspunkt i problemstillingen “Er det meningsfullt å si at idretten har blitt en erstatter for religion i vår tid?”, er det i denne oppgaven i hovedsak valgt en kvalitativ tilnærming. Denne tilnærmingen er basert på en intervjuundersøkelse av fotballsupportere. Intensjonen med intervjuene er å få et innblikk i hva idretten og idrettsarenaen representerer for den enkelte, for i neste omgang å se på om dette er sammenlignbart med hva religionen tradisjonelt har betydd for individene.

Utfordringen videre i oppgaven blir å avdekke om idretten også kan erstatte det meningsbærende som kirken har stått for. Tradisjonelt har kirken vært formidler av noe å tro på og et av de viktige operasjonelle uttrykk for religion i kirken er religiøse ritualer. Det å avdekke om idretten kan gi den enkelte noe å tro på, og om de rituelle handlinger som kan observeres på en idrettsarena er likestilt med religiøse ritualer i kirken, er utfordringen for den kvalitative undersøkelsen.

Egenobservasjon og intervjuer med fotballsupportere vil forhåpentligvis gi svar på hva besøket på idrettsarenaen og tilhørighet til en klubb gir den enkelte.

Jeg har ingen ambisjoner om å finne klare svar ved hjelp av denne undersøkelsen. Meningen er få fram informasjon som kan belyse problemstillingen og gi en bedre innsikt i hva idrettens publikum får ut av sitt forhold til idrett. En slik undersøkelse vil aldri bli generaliserbar, men den vil likevel kunne gi en bedre innsikt på dette området. Denne undersøkelsen kan altså ikke gi sikker viten, men den kan bidra til en bredere forståelse av emnet.

Thagaard hevder at en rekontekstualisering finner sted ved at den teoretiske forståelsen som er knyttet til et enkelt prosjekt settes inn i en videre sammenheng. På denne måten kan en enkelt undersøkelse bidra til en mer generell teoretisk forståelse (Thagaard 1998: 184).

1.6.2 Teorianalyse

Den teoretiske delen vil først og fremst dreie seg om klassikerne Emile Durkheim og Max Weber. Det er deres samfunnsanalyse og forståelse av moderniteten jeg legger til grunn for min analyse av idrettens funksjon i vår tid. Det er spesielt deres analyse av moderniteten som omfatter religion og integreringsmønstre som blir interessant her. Sentralt i denne delen av

oppgaven blir å avdekke hvilke perspektiver Durkheim og Weber har for framtiden. De sier begge noe om hvordan samfunnsutviklingen kan bli, ut fra det de ser i sin tid. Det er spesielt deres syn på svekkelse av religion, endring av sosialiseringmønstre og generell organisering av samfunnet som gir nye perspektiver på samfunnsutviklingen. De har begge et dystert syn på framtiden. Mitt perspektiv blir å se på om det er fenomener i vår tid som har vært med på å endre utfallet av deres noe dystre spådommer.

Når det gjelder betraktninger omkring modernitetens konsekvenser i vår tid har jeg blant andre sett på hva Ulrich Beck og Anthony Giddens har sagt om dette. I tillegg til dette kommer teoretiske betraktninger omkring symboler og ritualer representert med i første rekke Randall Collins.

Innenfor religion har jeg anvendt bibeltekster og en utredning om dåpsopplæringen i Den norske kirke, "...til et åpent liv i tro og tillit", (NOU 2000:26).

1.7 Kvalitativ undersøkelse

1.7.1 Egenobservasjon

Jeg er vokst opp i en familie med fire eldre søsken og en mor som alle hadde, og har, en sterk interesse for idrett. Denne arven har preget livet mitt fra jeg var liten og har gitt mange gode opplevelser både på idrettsarenaen og foran fjernsynsapparatet.

Som erklært "sportsidiot" vil de erfaringene være en naturlig bit av det jeg formidler når det gjelder idrett i denne oppgaven. I tillegg har jeg tatt med det jeg har observert på to forskjellige idrettsarrangement, en fotballkamp og 5 mila i Holmenkollen. Jeg har også erfaring som utøver både sommer og vinter.

Min mor er et religiøst menneske og hennes bakgrunn og deltagelse i det religiøse liv preget min oppvekst. Jeg betrakter ikke meg selv som et religiøst bekjennende menneske, men jeg har den største respekt for de som er det. Jeg har også stor respekt for den betydning religionen har hatt opp gjennom historien selv om det kan være grunn til å stille spørsmål ved noen handlinger som mennesket har utført med religionens velsignelse.

Min mor ga meg som sagt muligheten til å observere og til å forstå det religiøse liv. Dette skjedde ved at hun, gjennom min barndom og oppvekst, dro meg med på diverse religiøse stevner og sammenkomster. Det omfattet et vidt spekter av religiøse møter som tradisjonelle gudstjenester i den lokale kirken, møter i regi av Den Apostoliske Tro, møter på lokale bedehus, til vekkelsermøter i regi av de lokale tilhengerne av Lars Levi Læstadius. Dette vil også være med på å prege min tilnærming til religion i oppgaven.

1.7.2 Intervju

Jeg har valgt å bruke kvalitative intervju som en metode for denne oppgaven. En av fordelene med denne formen for metode er at den sikrer kontakt mellom intervjuobjekt og intervjuer. De opplysningene som jeg er ute etter er ikke egnet for et spørreskjema da et spørreskjema ikke gir informanten mulighet til å utdype meningsinnholdet i svarene. Gjennom intervju sikres denne muligheten og jeg som intervjuer får anledning til å stille utdypende spørsmål. Jeg får med andre ord muligheten til å kvalitetssikre innholdet i intervjuet ved at jeg kan evaluere innholdet i svarene mens informanten snakker. Det er den menneskelige interaksjonen mellom intervjuer og informant som produserer vitenskapelig kunnskap (Kvale 1997: 23).

I en tidlig fase i min prosess var jeg innstilt på å gjøre mine kvalitative intervjuer av representanter for idrettspublikum uten å trekke ut en spesiell idrett. Min antagelse var at ethvert idrettspublikum var representativt for den målgruppen jeg ønsket å undersøke. Etter hvert som tankene rundt dette modnet har jeg kommet fram til at jeg skal intervju fotballsupportere. På en idrettsarena finnes ulike kategorier av publikum og jeg fant etter hvert ut at den målgruppen som kunne bidra mest til å belyse problemstillingen i oppgaven var fotballsupportere. Dette begrunner jeg med at fotballsupportere skiller seg fra det generelle idrettspublikum ved at de er på idrettsarenaen regelmessig over en lang tidsperiode.

Etter at bestemmelsen om å intervju fotballsupportere var tatt ble neste spørsmål hvem og hvor? I innledende fase sto valget mellom en engelsk eller en norsk klubb. Valget falt på Klanen, supporterklubben til Vålerenga fotballklubb i Oslo. Dette valget ble gjort ut fra økonomiske og ressursmessige hensyn, i tillegg til at jeg etter hvert fikk forståelse av at Klanen er en veletablert supporterklubb med tradisjoner som er bygget på den engelske

modellen for fotballsupportere. Klanen er, slik jeg ser det, representative supportere både på nasjonalt og internasjonalt plan.

1.7.3 Utvelgelsen av informanter

Etter at avgjørelsen om å konsentrere intervjuene om fotballsupportere i Vålerengas supporterklubb Klanen var tatt, ble neste trinn å finne et utvalg av informanter. Jeg tok kontakt med talsmann for Klanen, Kjell Henning Thon, og fikk umiddelbart en avtale om å møte han. Dette møtet fant sted i Vålerengas supporterklubbs egen butikk i sentrum. Min intensjon var å ta et tilfeldig utvalg fra supporterklubben til intervju, men dette mente Thon var en dårlig løsning.

I følge Thon består Klanen av vekselvis mellom 13 000 og 14 000 medlemmer (februar 2011), og et tilfeldig utvalg ville kunne innebære at jeg endte opp med informanter som i verste fall sjelden eller aldri gikk på kamp. Det finnes ifølge han, noen få medlemmer i Klanen som er der først og fremst fordi det er populært og ikke nødvendigvis fordi de har en spesiell interesse for fotball. Et utvalg med denne type supportere de ville således være lite egnet til å gi meg et bilde på hva det vil si å være publikum på en idrettsarena. Jeg endte opp med å følge Thons råd.

Ut fra listen jeg fikk valgte jeg til slutt ut 5 ved tilfeldig utvalg, og tok kontakt med dem. Det ble en positiv prosess for meg. Av dem jeg kontaktet var alle villige til å stille opp for intervju. Det at de ble belemret med praktiske problemer som å komme til Blindern for å gjennomføre intervjuet var det ingen innsigelser mot.

I tillegg fikk jeg med meg to dvd- filmer som handler om Klanens oppbygning og virksomhet der en del av de ivrigste støttespillerne er delaktige. Som mangeårig fotballtilhenger, riktignok for en annen klubb, opplevde jeg at kommunikasjonen og kontakten med Thon var god og uproblematisk til tross for at jeg hadde fortalt om min tilhørighet til en annen klubb. Det bekrefter bare at en antagelse jeg har om at det å være fotballsupporter, uansett klubb, gir en umiddelbar solidaritet og gjensidig forståelse. Det må her tilføyes at denne solidariteten og forståelsen ikke nødvendigvis er like sterk når de lagene den enkelte holder med møtes til kamp.

Utvalget for spørreundersøkelsen er altså bestemt av følgende kriterier. De er medlem i Vålerengas supporterklubb Klanen. De er plukket ut av Klanens leder fordi han anser dem som representative i den forstand at de har lang fartstid som supportere og har vist engasjement for klubben utover det å være på kamp. Det er også representanter for begge kjønn noe som er viktig da det er en økende tendens til at kvinner strømmer til idrettsarenaene. Det er med andre ord informanter som i følge Thon er representative for Vålerengas supporterklubb Klanen.

1.7.4 Presentasjon av informanter

Som nevnt kom jeg først i kontakt med Kjell Henning Thon. Han var i tillegg til å være talsmann for Klanen også leder for supporterernes tifogruppe. Jeg fikk uoppfordret hans tillatelse til å bruke fullt navn når jeg refererer til hans utsagn. Han har bidratt med mye informasjon om Klanens organisering og innsikt når det gjelder tifo. Han kommer fra Oslo øst og har lang fartstid i Klanen med flere tillitsverv.

Informant 1 er Nina. Hun er 22 år, kommer opprinnelig fra Nord Norge, men har sine røtter i Vålerenga bydel i Oslo. Hun studerer på Høyskolen i Oslo.

Medlem i Klanen siden 2005.

Informant 2 er Marius. Han er 22 år og har fagbrev som telemontør. Han er født og oppvokst på østkanten i Oslo.

Medlem i Klanen siden 1998.

Informant 3 er Mia. Hun er 25 år og typograf. Hun kommer fra Oslo øst og er politisk aktiv. Hennes bestefar har spilt for Vålerenga.

Medlem i Klanen siden 2001.

Informant 4 er Georg. Han er 24 år og studerer språk på Blindern. Han kommer fra Oslo.

Medlem i Klanen siden 2003.

Informant 5 er Jim. Han er 27 år og kommer fra Oslo. Han studerer nordisk litteratur på Blindern.

Medlem i Klanen siden 2004.

1.7.5 Kommentar til intervjuene

Intensjonen med intervjuene er å finne ut hva det å være idrettspublikum og fotballsupporter betyr for den enkelte. Har idretten en funksjon for den enkelte utover det å være underholdning og kappestrid? Kan det være slik at det å være publikum på en idrettsarena gir den enkelte verdier på et annet nivå enn det den enkelte opplever i hverdagen som ofte er dominert av jobb eller utdanning? Kan idrettsarenaen oppleves som et fristed der den enkelte kan løsne litt på båndene og leve ut sine følelser på en måte som det ikke er rom for i arbeidslivet eller i utdannelsessituasjonen. Kan det å være tilknyttet et idrettspublikum eller å være tilknyttet en supporterklubb oppleves som en meningsfull aktivitet der fokus på individet reduseres til fordel for fellesskapet? Det er slike spørsmål som blir essensielle i å få svar på i denne intervjuundersøkelsen.

Etter å ha gjennomført intervjuene viste det seg at alle informantene var forholdsvis unge, det vil si i aldersgruppen 19 til 28 år. Dette utvalget i alder er tilfeldig. Umiddelbart tenkte jeg at dette var uheldig, men endret mening etter å ha reflektert rundt det. Det å være fotballsupporter har endret seg over tid. Unge informanter vil forhåpentligvis gi et godt bilde på hva det vil si å være supporter i dag. I tillegg vil de i kraft av sin alder kunne gi meg et innblikk i hvilket forhold unge mennesker har til religion.

1.7.6 Intervjuguide

Gjennom arbeidet med å lage en intervjuguide ble utfordringen å finne spørsmål som ville gi informative svar, samtidig som at de måtte være utformet på en slik måte at de fenget informantens interesse. Min tanke var at en informant som blir engasjert og interessert i det jeg holder på med lettere kommer med informasjon i forhold til temaet utover den avgrensningen selve spørsmålet gir. En annen utfordring ble å finne spørsmål som er enkle å svare på og som samtidig gir informanten rom til og utype temaet i spørsmålene (se vedlagt intervjuguide).

1.7.7 Gjennomføring av intervjuene

Gjennomføringen av intervjuene ble i sin helhet foretatt i et lånt lokale på Blindern. Foran hvert intervju møtte jeg fram i god tid og organiserte rommet og møblene slik jeg følte var best. Jeg valgte å arrangere møblene slik at informantene ble sittende på min høyre side med mulighet for direkte kontakt med meg, men det åpnet også for at de kunne snakke fritt ut i rommet uten å måtte forholde seg til meg direkte. Jeg hadde med kaffe, brus og kjeks som ble satt i et hjørne slik at informanten kunne forsyne seg etter behov. Dette var noe som samtlige benyttet seg av og som ga rom for en lett innledende samtale før intervjuene startet. Jeg innledet alle intervjuene med å presentere meg selv og si litt om hva mitt prosjekt dreide seg om. Jeg opplevde at jeg i samtlige intervju fikk en god tone med informantene som må berømmes for sin positive holdning til det hele og ikke minst den informasjonen de ga. De var mer enn villig til å fortelle om sitt forhold til fotball og til tribuneliv, noe som medførte at min utfordring gjennom intervjuene ble å få de til å holde seg til de rammene som jeg hadde satt med hensyn til tema og innhold.

1.7.8 Ord og uttrykk fra Ullevål stadion

Vestbredden er betegnelsen klanen bruker på hovedtribunen.

Gazastripen er betegnelsen på vestre sving eller det som er blitt Cola- svingen blant folk flest.

Det på disse feltene klanen har sine plasser.

Vg- svingen er betegnelsen på østre sving.

Motstandernes supportere plasseres her.

Cola- svingen og Vg- svingen har fått navn fra sponsorene Coca Cola og avisen Verdens gang.

1.7.9 Fordeler og ulemper med denne metoden

Det er vanskelig på forhånd å vite hvilke metodevalg som er mest fruktbare og som gir best resultat. Jeg har i denne oppgaven valgt å bruke teorianalyse, egen erfaring og kvalitative intervjuer. Når det gjelder kvalitative intervjuer vil det nødvendigvis bli slik at de spørsmålene som blir stilt berører den enkeltes personlige opplevelser og følelser når de er på idrettsarenaen. Et kvalitativt intervju har her den fordelen at jeg som intervjuer kan regulere hvor personlig jeg vil at intervjuet skal bli samtidig som jeg får anledning til å utdype spørsmålene slik at det blir mulig å nyansere den informasjonen som kommer fram. Som forsker får jeg med andre ord muligheten til å omformulere spørsmålstillingen og dermed

påvirke innholdet i intervjuet. En mulig bakdel med det er at informanten kan styre for mye av intervjuet slik at informasjonen blir irrelevant i forhold til det som er hensikten, nemlig å belyse problemstillingen. Utfordringen for meg som foretar intervjuet blir å være godt forberedt, holde fokus på intervjuets hensikt og å ta styringen i forhold til informant, uten å påvirke i alt for stor grad.

2 Sosiologiens klassikere og deres analyse av utviklingen i det moderne samfunn

2.1 Generelle betraktninger omkring moderniteten

Moderniteten er en betegnelse på den prosessen den vestlige verden gikk gjennom fra omkring midten av 1600-tallet fram til 1900-tallet.

I dette kapitlet skal jeg kort se på noen av hovedtrekkene ved moderniteten og redegjøre for hvordan noen av sosiologiens klassikere oppfattet de endringene samfunnet gjennomgikk med modernitetens fremvekst. Formålet med dette er å gi et bilde på hvordan sosiologiens klassikere analyserte disse endringene og hvilke perspektiver de hadde på fremtiden.

Moderniteten betegner de fundamentale endringene samfunnet gikk gjennom etter den industrielle revolusjonen. Noen av kjennetegnene ved moderniteten var sterk vekst i industri og teknologi, store fremskritt innen vitenskap og etablering av nye bosettingsmønstre i form av nye og stadig større byer. I tillegg til dette kom etablering av et økonomisk system med penger som betalingsmiddel og markedet som reguleringsmiddel. Opplysningstiden og den nye vitenskapen medførte også økt grad av sekularisering og fremvekst av rasjonell tenkning og handling der fornuften tar over for mystikken.

Moderniteten representerer et brudd med det tradisjonelle samfunnet, i kraft av de store forandringene den medførte. Det som kjennetegner den videre utviklingen etter modernitetens inntog har vært, og er, en stadig pågående moderniseringsprosess der omveltning og forandring er sentralt. Dette illustreres av en av sosiologiens klassikere Karl Marx.

Den stadige omveltning av produksjonen, den uavbrutte rystelsen av alle samfunnsmessige tilstander, den evige usikkerhet og bevegelse særkjenner borgerskapets epoke framfor alle tidligere. Alle faste, inngrodde forhold med hele sitt oppheng av gamle hevdvunne forestillinger og synsmåter oppløses, alle nydannede forhold foreldes før de kan forbene seg. Alt standspreget og stillestående damper bort,

alt hellig vanhelges, og menneskene tvinges endelig til å se på sin livssituasjon, sine gjensidige forbindelser med nøkternt blikk (Marx & Engels 1969: 15).

En av vår tids sosiologer har beskrevet moderniteten med tre grunnbegreper.

“Det frie individet, fornuften og fremskrittet” (Østerberg 2001: 11).

Flere av sosiologiens klassikere, som for eksempel Emile Durkheim, Max Weber, Ferdinand Tönnies og Georg Simmel, har i sin samfunnsanalyse hver på sin måte uttalt sine bekymringer for samfunnsutviklingen i det moderne. Det de er opptatt av, og bekymret for, er det moderne samfunns utvikling der tap av mening, tap av tilhørighet og samfunnsoppløsning er scenarioene.

Sosiologenes klassikere har i sine modernitetsanalyser sett på hvilke endringer som har funnet sted og hvilken betydning disse endringene har hatt for samfunnet og enkeltindividet. Deres analyser handler i stor grad om de rammebetingelsene individene får i det moderne samfunn og hvilken utvikling individene og samfunnet gjennomgår i den prosessen moderniteten representerer. Det er stort sett bekymringer for individene og framtiden som preger klassikerne, men det finnes også muligheter for å tolke analysene på en positiv måte. Det er her først og fremst Durkheim og Marx som har en slik analyse.

Hva er det som får sosiologiens klassikere til å bli så bekymret for menneskene og samfunnet? Det er selvfølgelig forskjellige forklaringsmodeller, men det som er felles for alle er at de ser på utviklingen i det moderne samfunn som synonymt med en ny og annerledes måte å være menneske på. Spesialiseringen i arbeidslivet og arbeidsdelingen gir den enkelte arbeidstager egenart. Dette er med på å skape, og å skille ut det enkelte individ. Økt grad av individualisering representerer en utvikling fra kollektiv til individuell orientering for den enkelte aktør.

I tillegg endrer den mellommenneskelige omgangsformen seg. Det som tidligere var basert på emosjonalitet og sedvane erstattes med sosiale aktører som er preget av en kalkulerende rasjonell tenkning. Noen av bekymringene dreier seg om er altså den faren det instrumentelle kalkulerende rasjonelle individ og den instrumentelle rasjonelle mellommenneskelige omgangsformen medfører. Scenariene er blant annet tap av tilhørighet, følelseskulde og svekket solidaritet.

Durkheim deler disse bekymringene, men skiller seg ut fra de andre ved at han i sin analyse konkretiserer hva han mener mangler i det moderne samfunn. Han er også klar på at han som sosiolog og samfunnets lege har kunnskap og forståelse for hva det er som skal til for på ny å skape et godt samfunn for framtiden.

I neste del skal jeg redegjøre for Durkheims modernitetsanalyse.

2.2 Emile Durkheim

2.2.1 Hva er Durkheims forståelse av moderniteten?

I denne delen er formålet å se på Emile Durkheims analyse av samfunnet i sin egen tid og hvilke perspektiver han har for framtiden. Først et avsnitt som sier noe om Durkheims som sosiolog og menneske.

Den franske sosiologen Emile Durkheim (1858-1917) ble født i Epinal i Frankrike. Hans familie hadde i flere ledd vært rabbinere og det var meningen at også Emile skulle bli det. Han endret planer og fikk i stedet etter hvert plass på en av Frankrikes mest fornemme læresteder Ecole Normale Supérieure i Paris. Han arbeidet med å reformere utdannelsen i Frankrike og med å sikre at empirisk samfunnsvitenskap, særlig sosiologi, skulle få en sentral plass i utdannelsen og i forskningen ved universitetene. Durkheim er regnet som en av grunnleggerne av sosiologien som universitetsfag.

I neste del skal jeg se nærmere på Durkheims teori om, og analyse av, de endringene moderniteten medførte.

2.2.2 Durkheims analyse av det tradisjonelle samfunn

For Durkheim ble overgangen fra det tradisjonelle til det moderne samfunn en overgang fra mekanisk solidaritet til en organisk solidaritet. Fremveksten av den organiske solidariteten er i følge Durkheim et resultat av den arbeidsdelingen og spesialiseringen som blir et vesentlig kjennetegn på arbeidslivet i det moderne.

Med mekanisk solidaritet mener Durkheim en type solidaritet som er basert på høy grad av likhet mellom samfunnsmedlemmene. I de tradisjonelle samfunn var dette tilfelle. Individene var like i den forstand at de arbeidet med de samme tingene, de hadde relativt like boliger, de var likt kledd og de hadde like religiøse og moralske forestillinger. Durkheim gir oss en

forståelse av at det rådet en sterk grad av likhet i de materielle livsvilkår, men at fellesskap i forestillinger var like viktig i de primitive samfunn. Det å være en del av dette fellesskapet ga individene en verdi utover dem selv. Et særtrekk med disse samfunn i følge Durkheim er en sterk kollektiv bevissthet.

Helheten af de opfattelser og følelser, som er fælles for gennemsnittet af medlemmerne af det samme samfund, danner et bestemt system, som har sit eget liv; man kunne kalde det den kollektive eller fælles bevidsthed”.

(Durkheim 2000: 99).

Det primitive samfunn er grunnleggende religiøst i følge Durkheim. Hans definisjon på religiøsitet i de primitive samfunn er følelsesmessig sterke oppfatninger av hva som er hellig og hva som er riktig og galt. Det religiøse eksisterer i form av regler, ritualer og seremonier som menneskene må overholde og være en del av for å vise respekt for det som er opphøyd og hellig.

”En gruppe er ikke kun en moralsk autoritet, som styrer sine medlemmers liv, det er også en kilde til liv sui generis. Fra den udstrømmer der en varme, som opvarmer og opliver hjerterne, som gør dem modtagelige for sympati, som får egoisme til at smelte”, (Durkheim 2000: 55).

Durkheim sier her noe om betydningen av sosial tilhørighet for det enkelte individ. Gruppen, som individet er en del av, representerer med andre ord moralsk autoritet, sosial tilhørighet og trygghet. I tillegg er den også en kilde til solidaritet og livsglede. I de tradisjonelle samfunn ser altså Durkheim en type solidaritet basert på likhet og stor grad av sosial tilhørighet. I neste del skal jeg se nærmere på hvordan Durkheim tolker solidaritet i det moderne samfunn.

2.2.3 Durkheims analyse av det moderne samfunn

Etter hvert som det moderne samfunn vokser frem med nye arbeids- og bosettingsmønstre ser Durkheim at det skjer en endring i solidariteten. Et særtrekk ved moderniteten er en sterkt voksende industri, og i takt med at industrien vokser i størrelse og bredde, blir arbeiderne mer og mer spesialiserte. Denne spesialiseringen får den konsekvensen at individene blir avhengige av hverandre i den forstand at arbeidsprosessen i industrien er avhengig av at alle ledd er tilstede. Mens man tidligere hadde samme kompetanse og tilnærmet like arbeidsoppgaver, der den enkelte greit kunne erstattes, blir man nå avhengig av hverandre. Solidariteten endrer seg som sagt fra det Durkheim kaller en mekanisk

solidaritet, til en organisk solidaritet. Denne nye solidariteten er ikke lenger en solidaritet basert på likhet, tvert i mot er det en solidaritet basert på at individene er forskjellige. Den er nå basert på at individene er gjensidig avhengige av hverandre.

En annen essensiell følge av arbeidsdelingen er at individene kommer i fokus i den forstand at det enkelte individ blir viktigere for helheten. Durkheim sammenligner dette med menneskekroppen som vil dø hvis et av organene blir fjernet. Utviklingen fra mekanisk til organisk solidaritet blir altså en utvikling som gir det enkelte individ en større verdi og større plass i samfunnet. Enkeltindividet får en verdi i seg selv utover det å tilhøre en gruppe. Tidligere var det essensielt for individene å forholde seg til gruppens regler og moral. Det å miste tilhørighet var å betrakte som en ulykke for det enkelte individ. Det moderne individet blir sterkere i seg selv og har et fokus rettet både mot seg selv og gruppen. Det er med andre ord et mer egosentrert og selvstendig individ som manifesterer seg i utviklingen fra det tradisjonelle til det moderne samfunn.

Durkheim ser denne utviklingen som noe som er positivt for samfunnet i den forstand at det kan være frigjørende for individene, men han ser også at det kan bety problemer. Han ser at denne utviklingen kan føre til en dyrkelse av individet på bekostning av fellesskapet og at dette kan føre til en svekkelse av solidariteten og moralen i samfunnet. En for sterk dyrkelse av enkeltindividene representerer en fare fordi det går på bekostning av det kollektive og svekker den kollektive bevisstheten. Når enkeltindividet blir for løsrevet fra det kollektive er dette farlig for samfunnet.

I følge Durkheim er det essensielt for individet å være tilknyttet en sosial gruppe. Gruppen fungerer som en regulering av individet og er helt nødvendig for den enkeltes og samfunnets helse. Når reguleringen av enkeltindividet blir for svak kan det ifølge Durkheim oppstå en anomisk tilstand som i verste fall ender med selvmord (Durkheim1981: 130- 159). En for svak tilknytning kan også føre til tap av tilhørighet, noe som kan føre til skade både for enkeltindividet og for samfunnet. I Durkheims analyse blir med andre ord selv det som kan oppfattes som en sterkt individuell handling, selvmord, en handling som har sin årsak enkeltindividets tilknytning til samfunnet.

For Durkheim er balanse et nøkkelbegrep når han gjør sin samfunnsanalyse. Det beste for individene og samfunnet oppnås for eksempel når enkeltindividets tilknytning til samfunnet er

i balanse. Det må være sterke bånd som knytter individ og samfunn. Det som er viktig ifølge Durkheim er at disse båndene ikke blir for sterke eller svake. For sterke bånd kan medføre at individet mister sin frihet, for svake bånd kan medføre tap av tilhørighet. Durkheim ser at moderniteten representerer en farlig utvikling for samfunnet i den forstand at den økende tendensen mot individualisering er med på å svekke samholdet og den kollektive bevisstheten.

I følge Durkheim er denne tendensen en følge av at noe i samfunnet er i ubalanse. For å opprette denne balansen er religion et essensielt virkemiddel. Mer religion er helsebringende for samfunnet fordi det gir en økt kollektiv bevissthet ved at individene i større grad deltar i religiøse seremonier og utøver religiøse ritualer. I tillegg ser han på religionen som noe som styrker moralen i samfunnet. Et individ som ikke respekterer religionen er et individ som ikke respekterer samfunnet. Manglende respekt for samfunn og religion er manglende respekt for fellesskapet og samfunnets regulerende normer. En svekkelse av religionen blir i den forstand en svekkelse av samfunnsnormene, noe som igjen kan medføre samfunnsoppløsning. For Durkheim spiller det ingen rolle hvilken type religion som blir fremtredende, det som betyr noe er at det finnes en sterk religion som folket slutter seg til. Religiøse ritualer og religiøse symboler får med andre ord en stor betydning. De får en funksjon som et lim som holder samfunnet sammen.

2.2.4 Ritualenes betydning og virkning i Durkheims analyse

Durkheim understreker betydningen det sosiale fellesskapet har for individene og samfunnet. Dette fellesskapet skaper en solidaritet blant medlemmene i gruppen som gir egenskaper og følelser som ligger på et nivå som er utover enkeltindividet. En annen ting Durkheim vektlegger når han snakker om samfunn som noe overindividuell er ritualer og religiøse symboler. Rituelle handlinger i ulike sammenhenger har menneskene deltatt i gjennom hele den delen av den historiske utviklingen vi har kjennskap til. I tidligere tider var det gjerne tilknyttet offerhandlinger til gudene både før og etter jakten og i forbindelse med innhøstingen. I vår tid er ritualer ofte forbundet med religion og kirke. I følge Durkheim har ritualer en virkning på individene som gir den enkelte og hele forsamlingen en kollektiv opp Brusning.

Denne opp Brusningen og energitilførselen skjer på et nivå som er utover det enkelte individs muligheter. Denne tilførselen av ny energi er kun mulig i et større fellesskap. Ritualene har

med andre ord en kollektiv karakter og kan sies og være en vesentlig del av etableringen av tilhørighet, identitet og samhold. Gjennom ritualene minner gruppen hverandre om sitt fellesskap og fornyer bevisstheten om dette fellesskapet. Individet identifiserer seg gjennom rituelle handlinger med gruppen og dens målsetninger.

Durkheim kommer med forslag som skal styrke solidariteten der han blant annet understreker at menneskelige sammenkomster med rituelle handlinger er viktig for individene. I denne oppgaven er et av hovedspørsmålene om idrettsarenaen kan være et sted for sammenkomst og rituelle handlinger slik Durkheim ser det. Kan idretten, gjennom de ritualene som utøves på arenaen, ha en integrerende funksjon som styrker samholdet og solidariteten i samfunnet slik Durkheim skisserer?

2.3 Max Weber

2.3.1 Hva er Webers forståelse av moderniteten

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på Max Webers analyse av det moderne samfunn, men først en liten presentasjon av Weber.

Max Weber (1864-1920) ble født i Erfurt, Thüringen i Tyskland. Han kom fra en velstående familie der faren var jurist og moren var en religiøs from og velutdannet kvinne. Weber studerte jus og økonomi, men hans vitenskapelige produksjon er i sterk grad sosiologisk og han var med på å starte den tyske sosiologiforening. I den neste delen skal jeg se nærmere på Webers modernitetsanalyse med vekt på hans analyse av rasjonaliteten som, slik Weber ser det, endrer seg fra å være verdiorientert rasjonalitet til å bli mål-/middel- orientert rasjonalitet.

Det er et stort spekter i det materialet verden har arvet etter Weber. I denne oppgaven er det spesielt hans utredning av det byråkratiske system, samt hans analyse av religionens rolle som en av grunnpilarene i det vestlige kapitalistiske system, som vil bli vektlagt.

På Webers tid var naturvitenskapelige forskningsmetoder basert på objektive studier. I sin studie av samfunn og individer fant Weber at denne metoden ikke var bra nok. Studie av mennesker som objekter blir for Weber en metodisk forenkling som ikke hold mål.

Hovedproblemet, slik Weber så det, er at individet er et rasjonelt tenkende og handlende vesen. Dette innebærer at individets handlinger til enhver tid vil ha en individuell karakter. Situasjonen for det handlende individ forandrer seg og det vil være makrostrukturelle begrensninger som påvirker individets oppfatning av situasjonen.

For at vi skal kunne skaffe oss kunnskap om verden utenfor oss, konstruerer han idealtyper som et metodologisk redskap. Idealtyper er med andre ord en rendyrking av visse særtrekk ved et fenomen og i den forstand en metodisk forenkling. En idealtipe er ikke noe som er bra eller dårlig. Det er en teoretisk modell som forskeren konstruerer for å lette studier av sosiale fenomener, hendelser og institusjoner i den hensikt å sette forskeren på sporet av hva som er essensielt å se etter.

En illustrasjon på hva en idealtipe er kan hentes fra det økonomien anser som det ideelle individ, ”homo oeconomicus”.

This conceives of a person who is exclusively devoted to extracting every last drop of satisfaction from their resources. It is assumed that this person will unrelentingly seek to maximise their satisfaction, that they will know exactly what they are doing, will have full knowledge of the situation under which they are doing it and so forth (Hughes m/flere 2003. 130).

Dette bildet av ”homo oeconomicus” er ikke nødvendigvis et virkelighetsbilde, men den teoretiske konstruksjonen er et hjelpemiddel i forskningen innen økonomi. Den økonomiske modellen forteller oss hvordan menneskers ideelle adferd skulle være ut fra en rasjonell ideell tenkning. I virkeligheten handler mennesker ofte annerledes enn det modellen skulle tilsi. Hva er grunnen til dette? På hvilken måte fraviker individene de ideelle, rasjonelle handlinger og hvorfor? Er det noe som hindrer dem i å følge en rasjonell handlemåte? Det kan være at individene følger tradisjoner, eller at de er de uvitende om relevante vurderinger eller at de er i en tvangssituasjon.

Et av Webers prosjekter var å finne fram til de individuelle og samfunnsmessige forutsetningene som var nødvendig for at kapitalismen skulle vokse fram slik den gjorde i Europa på midten av 1800-tallet. Han finner vesentlige forutsetninger for dette i kalvinismen, som var en gren av den protestantiske reformasjonen. Kapitalismens ånd og den protestantiske etikk er tuftet på et verdifundament basert på hardt arbeid, profitt og reinvestering som moralske dyder. Individene er drevet innenfra av verdirasjonelle overbevisninger.

Det er en religiøs bevegelse som i tillegg til de nevnte kjennetegn også verdsetter måtehold og askese. Det er denne bevegelsen med de gitte verdinormene som danner grunnlaget for den kapitalismen som senere har dominert verden.

I tillegg til dette vokser det fram en ny type rasjonalitet som er formålsrasjonell. Forskjellen på verdirasjonell handling og formålsrasjonell handling er at den verdirasjonelle aktør opplever at verdinormen stiller bestemte krav til en bestemt handling. En formålsrasjonell aktør kalkulerer bevisst mellom forskjellige alternativer for å oppnå sitt mål. Idealtypen den formålsrasjonelle aktør blir en viktig del av Webers analyse og gjør han i stand til (med flere medvirkende årsaker) å foreklare grunnlaget for kapitalismens framvekst i vesten.

I neste avsnitt skal jeg se nærmere på hva formålsrasjonaliteten får av konsekvenser for samfunnet og individene i Weber analyse.

2.3.2 Webers analyse av byråkratiet i det moderne samfunn

Webers idealtypiske beskrivelse av byråkratiet er en beskrivelse av et styringssystem som er basert på et hierarki. En lavere embetsmann rapporterer til, og blir overvåket av en overordnet. Embetsmenn og øvrige ansatte har spesifikke ansvarsområder. Embetsgjerningen blir utøvet i henhold til lover, regler og forskrifter. Alle likeartede saker skal behandles likt. For å sikre kvalitet blir stillingene besatt ut fra krav til utdanning og kvalifikasjoner.

Essensielt for et byråkratisk styringssystem er lover og regler. Det er regelstyrt, noe som gir en upersonlig og saklig behandling og som sikrer likhet for loven uten personlige hensyn (Weber 1997: 126- 128).

Weber har også en idealbeskrivelse av tre former for herredømme, det tradisjonelle, det karismatiske og det legale.

Det tradisjonelle herredømme er naturlig nok et herredømme som har sitt utspring i en tradisjon der troen på at de ordninger og den herskermakt som eksisterer fra gammelt av er hellig.

Det karismatiske herredømme er herredømme i kraft av affektbestemt hengivelse til herskerens person og hans nådegaver (karisma) som for eksempel magiske evner, åpenbaringer eller heltedåder.

Det tredje herredømme er det legale herredømme og det kjennetegnes som et herredømme basert på lover og regler. Det er ikke personen selv som adlydes i kraft av sine personlige

rettigheter, men den lovgitte regel bestemmer hvem som skal adlydes og i hvilken grad vedkommende skal adlydes.

Weber sier selv at den reneste form for legalt herredømme er byråkratisk herredømme (Weber 1997: 91).

Årsaken til dette er at det byråkratiske system representerer en styreform som er basert på et lovverk. Dette betyr at herredømmet ikke lenger er persontilknyttet eller basert på tro, noe som gjør det legale herredømme stabilt over tid.

Weber stiller et sentralt spørsmål med hensyn til fremveksten av det moderne kapitalistiske samfunn. Hvilke herredømmeformer hemmer eller fremmer denne fremveksten? Svaret på dette er ifølge Weber kombinasjonen av det legale herredømme og byråkrati.

For å finne en begrunnelse for dette vil jeg se på hva som er likheter mellom organiseringen av byråkratiet og det kapitalistiske system.

Når den tidligere omtalte formålsrasjonaliteten settes i system det vil si at den blir institusjonalisert, får vi en formale rasjonalitet. Enkeltindividet kan ikke lenger handle fritt, noe som nettopp kjennetegner de kapitalistiske foretak og offentlig administrasjon og rettsvesen.

Et av hovedkjennetegnene ved den formale rasjonaliteten er at den gir upersonlige lover, regler, tekniske forskrifter fastsatt av andre. Dette er også et vesenskjenntegn for byråkratiet. Byråkratiet som styreform inneholder altså i all hovedsak de essensielle forutsetninger for det kapitalistiske system.

Et kapitalistisk foretak som er formalt organisert kjennetegnes ved effektivitet, kalkulerbarhet, forutsigbarhet og kontroll. Det er essensielt i et kapitalistisk system at det til enhver tid finnes såkalt risikovillig kapital. Det innebærer at det må finnes aktører som har kapital og som er villig til å investere denne kapitalen i prosjekter og bedrifter med varierende grad av sikkerhet. For investor blir størst mulig grad av sikkerhet vesentlig. Denne sikkerheten kan oppnås på flere måter. Ethvert handelsmarked vil alltid innebære en risiko som en kapitaleier er villig til å ta. Det som er viktig for kapitaleieren er at det er en viss grad av stabilitet i rammene rundt investeringen. En slik trygghetsramme kan et byråkratisk styringssystem gi nettopp fordi det er basert på forutsigbart med liten grad av impulsstyring. Weber ser denne utviklingen som et gode for utviklingen av kapitalismen, men han ser også at det får uheldige konsekvenser for enkeltindividene. Dette skal jeg se nærmere på i neste avsnitt.

2.3.3 Konsekvenser av det byråkratiske systemets fremvekst

Webers idealtypiske beskrivelse av det byråkratiske styringssystem er ifølge ham selv et system som er skreddersydd for kapitalismen og dermed det moderne samfunn. Ut fra gitte impulser gir byråkratiet rasjonelle svar og rasjonelle løsninger. Det er nesten ikke rom for avvik, systemet handler og opererer som en maskin, der det ikke er rom for individuelle vurderinger. Det er nettopp dette som er årsak til Webers bekymringer om at vi skal bli fanget i rasjonalitetens ”jernbur”. Weber er bekymret for at det frie, tenkende kreative individ skal gå tapt. Han ser for seg et samfunn der individene blir kalkulerende, regelstyrte, robotlignende og kjedelige. Det kan se ut som om det særegne ved individene går tapt til fordel for det byråkratiske forutsigbare.

Hva er det som er årsak til dette skremmende pessimistiske synet til Weber? I sin analyse av den protestantiske etikk og kapitalismens ånd fant Weber at mennesker tidligere var drevet innenfra ut fra verdirasjonelle overbevisninger. Dette var ifølge Weber en beundringsverdig karaktersterk styring med basis i menneskets indre. Disse karaktersterke menneskene erstattes av karaktersvake mennesker som lar seg styre formålsrasjonelt utenfra, noe som gjør at individene blir sperret inn i rasjonalitetens jernbur (Weber, 1997).

”Byråkratiet truer individets frihet utenfra ved å påføre embetsmannen sterke føringer på sine handlinger. Byråkratiet blir som et fengsel som pådytter embetsmannen en marsjrute som i alt vesentlig er fastlagt. Individet må kjenne sin plass, innordne seg og å være lydig”

Jernburets konsekvenser blir voldsomme for enkeltindividet. Vi blir styrt utenfra, tvunget til lydighet og taper en del av vår frihet. Vi må handle som rasjonelle maskiner og taper vår menneskelighet. Vi mister vår evne til å styre oss selv innenfra, vi blir konforme og taper vår autonomi og karakter. Magien i verden forsvinner.

Denne tilstanden av tilsynelatende håpløshet forsterkes ved at religionen blir verdsliggjort.

Religion representerte det mystiske samtidig som religionen ga mening i livet til den enkelte ved at det var mulig for individene å søke etter svar på de store spørsmålene i livet i det religionen representerte. Religionen representerte og en mytisk ukjent kraft som det var mulig å bli en del av gjennom tro. Troen på det mytiske og ukjente var et kjennetegn på det tradisjonelle samfunnet. Et av trekkene ved moderniteten er at fremveksten av vitenskapen og fornuften har svekket troen på det mystiske ukjente og med det svekket religionens funksjon.

Dette har medført at religionen ikke lenger kan gi mening og trygghet på samme måten som før, individet blir i større grad overlatt til seg selv slik Weber beskriver det. Weber er bekymret for denne utviklingen og ser det som en mulighet for at individene mister noe av meningen ved livet. Mitt spørsmål er om idretten kan være med på å gi individene en opplevd følelse av mening.

Webers analyse av moderniteten gir oss altså individer som er sperret inne i rasjonalitetens jernbur fritatt for muligheter til å finne svar på essensielle spørsmål om meningens tilværelse. Dette er et dystert og urovekkende perspektiv.

Weber er ikke udelt pessimistisk når han ser på utviklingen av det moderne samfunn. Han ser blant annet at konsekvensen av verdsliggjøringen av religionen, også kan ha en befriende effekt.

”Avmystifiseringen av verden befri menneskene fra mye angst og usikkerhet i forhold til magiske og uforståelige naturkrefter. Relativiseringen gir muligheter til å skape egne verdier og frihet til å skape egen identitet. Oppsplittingen av livet i ulike verdisfærer gjør det mulig å lete etter frihet og mening med livet utenfor rasjonalitetens jernbur.”

Med verdisfærer menes her aktivitetsområder som det moderne liv er splittet opp i som for eksempel økonomi, vitenskap, kunst, erotikk og kjærlighet.

Weber ser også at de tradisjonelle fellesskapsformer som slekt, lokalsamfunn og trossamfunn svekkes i det moderne samfunn. Han er ikke bekymret for dette fordi han tror at fellesskapsformene erstattes av nye. Nye former for nærhet og intimitet gir nye former for kjærlighet, erotikk og vennsforhold som kan representere nye fluktmuligheter fra det skisserte jernburet.

Weber ser i tillegg en mulighet for frigjøring av individet. Grunnleggende bærebjelker for kapitalismens framvekst var rasjonaliteten og effektiviteten. Kapitalismen kan i lengden ikke overleve bare på effektiv produksjon, en like viktig side ved kapitalismens overlevelse er at den må stimulere til forbruk. For individet betyr dette at det ikke bare er karakteregenskaper som disiplin, selvkontroll og streng arbeidsmoral som teller, like viktig blir de karakteregenskaper som for eksempel evnen til å nyte og å slå seg løs, som forbrukerrollen krever.

Hvis en ser på dagens norske samfunn er byråkratiet synonymt med det offentlige

styringssystemet. Det politiske og det offentlige Norge er styrt på en typisk byråkratisk måte. I næringslivet har trenden i de senere år vært at bedrifter fusjonerer og vokser til stadig større enheter. Typisk for disse er at de organiseres og styres etter et byråkratisk mønster. Byråkratisk styreform er altså svært utbredt i dagens Norge. Dette skulle da bety at vi i Norge lever i rasjonalitetens jernbur.

Et byråkratisk styringssett kan kanskje virke som en stabiliserende trygg ramme som effektivt regulerer individets offentlige og yrkesmessige liv. Det store spørsmålet er om det er tilstrekkelig individuell frihet til å gi menneskene mening med livet. Det er i denne sammenheng at min tolkning av idrettspublikum får sin relevans. Jeg vil i neste avsnitt se etter forskjeller og eventuelle likheter i Durkheim og Webers syn på det moderne samfunn.

2.4 Sammenligning av Durkheim og Weber

Jeg har i kapitlet foran redegjort for Emile Durkheims og Max Webers analyse av moderniteten. Det er åpenbart likheter mellom dem når en ser på at de begge var bekymret for framtiden, men det er også grunnleggende forskjeller i deres samfunnsanalyse og i innholdet av de bekymringene de har for framtiden. Når det gjelder deres syn på hva som skal til for å bøte på de konsekvensene moderniteten påfører samfunnet er det betydelige forskjeller på de løsningene de skisserer.

Durkheims forslag til løsning er basert på at den kollektive arenaen opprettholdes. Igjen er det balanse som preger hans tenkning. For sterkt kollektiv er like skadelig som for sterk grad av frihet og individualisering. Det å styrke arenaene for kollektiv virksomhet er i følge Durkheim først og fremst et sterkere innslag av religion i samfunnet. Mer religiøs virksomhet betyr at flere deltar i religiøse ritualer, noe som opprettholder den kollektive bevisstheten og som styrker samfunnsmoralen. En annen mulighet er å styrke de kollektive representasjonene i arbeidslivet. Det å organisere individene i fagforeninger vil etter Durkheims oppfatning styrke det kollektive. Hvis en ser på den utviklingen som faktisk har skjedd når det gjelder religion og fagorganisasjoner så er det, i vår tid, en klar tendens til en svekkelse av begge deler. Religionens plass er svekket i vår sekulariserte verden.

I arbeidslivet har utviklingen de senere år vært at den enkelte ansatte forhandler egne avtaler om lønn og arbeidstid. I tillegg er selve arbeidet endret fra å være relativt enkelt til å bli mer komplekst og individuelt tilpasset. Dette er helt i tråd med det Durkheim snakker om i sin beskrivelse av den sosiale arbeidsdelingen. Han sier imidlertid ikke noe om at denne spesialiseringen er med på å underbygge de institusjonene han ser som viktig, nemlig fagorganisasjonene. Det er med andre ord slik at de virkemidlene Durkheim så, som noe som skulle reparere de skjevhetene som utviklet seg i samfunnet i det moderne, er svekket og derfor ikke har kunnet ha en slik effekt som han signaliserte. I denne oppgaven reises det et spørsmål om det kan være slik at idretten kan ha hatt en slik effekt som religionen og fagorganisasjonene var ment å ha. Spørsmålet er om idrettsarenaen har fått en funksjon på linje med, eller helt ut har overtatt for kirken og fagforbundene som arena for kollektiv virksomhet.

Weber er ikke så optimistisk med hensyn til virkemidler som kan forbedre den moderne utvikling. For Weber er framtiden dyster preget av at individene er kneblet i rasjonalitetens jernbur. Det han ser på som motvekt til dette er politisk virksomhet og moderne kunst. Innenfor politikken ser Weber en mulighet til forandring ved at det kommer karismatiske ledere som i kraft av sin personlighet kan være med på å endre utviklingen. Weber ser videre at det kan komme sporer til endring i den moderne kunsten som noe som representerer noe som ikke er sementert i den rasjonelle tenkemåten. Slik jeg tolker Weber er det han ser for seg som noe forløsende for individene noe som appellerer til det emosjonelle i mennesket. Et spørsmål i denne oppgaven er om det kan være slik at idretten og idrettsarenaen kan representere dette irrasjonelle emosjonelle bruddet med det moderne rasjonelle samfunnet.

Kan det være slik at idrettsarenaen representerer et fristed for individene der de kan la følelsene og sjelslivet komme til uttrykk. Kan det være slik at det Weber snakker om som en redning, det irrasjonelle rom, kan eksistere på idrettsarenaen? Kan det være slik at idrettsarenaen har vært med på å danne motvekt til det jernburet Weber har skissert, og dermed vært med på å opprettholde det følende, kreative individ?

Det er altså en grunnleggende forskjell mellom Durkheim og Weber i synet på moderniteten. Durkheim ser på utviklingen som noe som kan gå galt, samtidig som han ser at det er mulig å gjøre endringer som leger utviklingen. Weber derimot ser svært få muligheter til en positiv endring.

Jeg skal i nå gi en kort skisse av to andre av sosiologiens klassikernes tanker og analyser om det moderne samfunn. Felles for dem er at de levde på en tid der modernitetens fremvekst var kommet så langt at konsekvensene av de endringene moderniteten medførte var tilstede.

2.5 Tønnies betraktninger om moderniteten

Ferdinand Tønnies (1855-1936) ser utviklingen fra det tradisjonelle til det moderne samfunn som en overgang fra Gemeinschaft til Gesellschaft. Gemeinschaft representerer det tradisjonelle samfunnet og kjennetegnet på det er, slik Tønnies beskriver det, et samfunn der folk er forent gjennom indre bånd, språk, sedvane og tro på det religiøse. Gesellschaft er Tønnies betegnelse på det moderne samfunn og han beskriver det som et samfunn som kjennetegnes ved at menneskene i hovedsak er tilknyttet hverandre med ytre bånd, som interesse og byttepartnere. I Tønnies analyse av det moderne er overgangen fra Gemeinschaft til Gesellschaft tilknyttet en teori som ser på grunnlaget for menneskelig handling. Hver samfunnstype har en korresponderende handlingstype eller handlingstyper som gir et bilde på hvordan det enkelte individs handlinger forandres med overgangen fra en samfunnstype til en annen. Handlingstypen for Gemeinschaft kaller Tønnies vesenvilje, for Gesellschaft er det tilsvarende tilknyttet en handlingstype som Tønnies kaller kårvilje. Hovedforskjellen på de to handlingstypene er at vesenvilje er underkastet individets vilje og gir ureflekterte handlinger basert på følelser, sedvane og samvittighet, mens kårvilje er en vilje som er underkastet tenkningen og som gir handlinger der mål og middel tenkes skilt fra hverandre. Det er med andre ord en overgang fra en handlingstype basert på det basale og enkle til en handlingstype basert på at individet gjør en vurdering og til enhver tid kalkulerer og gjør beregninger i forhold til hva som er gevinst og kostnad når handlingsvalget skal tas.

Tønnies gir oss i sin analyse en utredning som peker mot mer rasjonalitet i den mellommenneskelige omgang. Det er ikke lenger bare følelser og tilknytning som ligger til grunn når en samfunnsaktør gjør sine valg, det er i like stor grad tanken på nytteverdi og interesse. Det enkelte individ blir i den andres øyne sett på som et middel til å nå egne mål, utviklingen går fra det følelsesmessige til det instrumentelle (Østerberg 1997: 18-22). Det er, slik jeg ser det, klare likhetstrekk mellom Weber og Tønnies i synet på modernitetsutviklingen.

2.6 Simmels betraktninger om moderniteten

Georg Simmel (1858-1918), er i sin analyse av overgangen fra det tradisjonelle til det moderne samfunn blant annet opptatt av hvilke følger nye og tettere bosettingsmønstre og storbyene får for individene. Simmel ser på denne utviklingen av storbyene som en endring av mønstret for mellommenneskelig omgang og en endring av menneskelig adferd og væremåte. I det tradisjonelle samfunnet handlet mennesket ut fra lynne basert på vaner og rutiner. Det moderne samfunn er preget av at det skjer mye hele tiden, den enkelte blir utsatt for mange og skiftende sanseinntrykk. Det krever mer psykisk energi å følge med og dette tvinger den enkelte til å være mer skjerpet.

Individet må nå i større grad reflektere over sine handlinger og bruke forstanden mer. Det moderne bylivet får med andre ord et mer intellektualisert preg. Dette innebærer at det å være storbymenneske krever mye av den enkelte ettersom storbyen bruker mye av den enkeltes bevissthet. For å unngå at slitasjen blir for stor utvikler storbyborgerne et forsvar, de blir blaserte i forhold til inntrykk og i neste omgang reserverte.

Reservertheten er den måten en blasert innstilling kommer til uttrykk overfor andre mennesker. Denne reservertheten er, slik jeg tolker Simmel, nødvendig for at individene skal kunne overleve i storbyen. I tillegg kan den sees på som en frigjøring fra sosial kontroll. Når individet kan opptre med liten grad av sosial kontroll og opptre likegyldig overfor andre, betyr det større frihet for det enkelte individ. Denne friheten har likevel sin bakside ettersom det kan innebære mer ensomhet for den enkelte.

Simmel gir et bilde av den moderne storbybeboeren som et individ mer eller mindre fristilt fra de sosiale bånd som preget det tradisjonelle samfunnet. Det er den blaserte, reserverte og fristilte aktør som vokser fram med utviklingen av storbyene. Den moderne borgeren er et fritt individ i den forstand at han har retten til å la være å involvere seg.

Simmel ser at det vokser fram en personlig egenart, individualitet, hos storbyborgeren. Arbeidsdeling og spesialisering gir grobunn for de moderne forestillinger om at hver av oss er unike og egenartede individer. Problemet er bare at denne egenarten ikke blir lagt merke til av de blaserte og reserverte borgerne en omgås med. Slik jeg tolker Simmel, er det er ikke lenger nok å uttrykke sin egenart og individualisme med blått hår og hanekam, det er ingen som bryr

seg. Simmel er med andre ord bekymret for utviklingen i det moderne. Han ser fremveksten av storbyen og det moderne storbymennesket som en frigjøring av individet. Problemet slik han ser det er at individualismen blir spist opp av den moderne, blaserte, reserverte storbyborgeren (Østerberg 1990. 87- 102).

Det er med andre ord en stadig vanskeligere oppgave å få oppmerksomhet på sin personlighet og individualitet i det moderne samfunn. Virkemidlene for å oppnå oppmerksomhet er å etterstrebe og være særegen og spesiell, oddsene for å lykkes med dette blir dårligere og dårligere med tanke på at de en ønsker å vise sin egenart er del av det moderne samfunn og dermed blasert og lite mottakelig for ditt egenartede uttrykk. I neste avsnitt skal jeg se på verden i dag i lys av de sosiologiske klassikernes utsikter for fremtiden.

3 Har det gått galt?

3.1 Verden i dag

Dette er et spørsmål som blir naturlig å stille etter å ha gjennomgått framtidvisjonene til noen av sosiologiens klassikere. Det er snart hundre år siden Durkheim og Weber døde. Verden består fortsatt og befolkningen har økt voldsomt siden det. På deres tid (år 1900) var befolkningstallet i verden 1 650 000 000, pr i dag er vi i ferd med å passere 7 000 000 000 mennesker (Wikipedia, (1.6.2011). Tilsvarende utvikling i Norge er 2 200 000 i år 1900 og pr i dag ca. 5 000 000 (SSB.). Noen av hovedtrekkene ved verden i dag er at befolkningsveksten i storbyene fortsatt vokser, produksjon og industri har aldri vært mere spesialisert samt at individene aldri har hatt så store valgmuligheter som nå.

Det har skjedd en globaliseringsprosess i disse årene. Det gjør at verden er mindre i den forstand at alle verdensborgere får innblikk i hverandres hverdag gjennom massemedia og en økt turisme. Tekniske oppfinnelser som fly, biler, fjernsynet, mobiltelefonen og ikke minst det globale internettet har blant annet bidratt til dette. I vår moderne vestlige verden er individene til enhver tid tilgjengelig pr telefon eller på nett. Informasjonsstrømmen og tilgang på informasjon har aldri vært større. Det har med andre ord blitt mer komplisert å orientere seg i verden. Alle nyervervinger på det tekniske plan krever mer av enkeltindividet når det gjelder kunnskap om bruk av stadig skiftende hjelpemidler.

Et annet kjennetegn ved vår tid er tap av framtidstro som en følge av forurensing, faren for global oppvarming med påfølgende naturkatastrofer. Fremskrittet og den fremtidstroen industrien ga på Durkheim og Webers tid er i nå i ferd med å bli et uoverskuelig problem for alle. En stadig økende produksjon i industrien har etterhvert skapt enorme problemer blant annet i form av økende mengder avfall.

3.2 Anthony Giddens

For å svare på spørsmålet om det har gått galt har jeg sett på to nålevende sosiologers analyse av det moderne samfunn, Anthony Giddens og Ulrich Beck.

Den engelske sosiologen Anthony Giddens har gitt oss et bilde på det moderne samfunn når han tar i bruk metaforen “Jagannath-vogna” som han beskriver slik:

-en løpsk maskin med enorm kraft som vi mennesker i en viss utstrekning kan styre, men som også står i fare for å komme helt ut av kontroll og knuses til pinneved. Jagannath-vogna knuser dem som kommer i dens vei, og selv om den iblant ser ut til å ha stø kurs, svinger den noen ganger helt uforutsigelig på seg. Å delta på ferden er slett ikke alltid ubehagelig eller ulønnsomt. Det kan ofte være oppløftende og ladet med spent forventning. Men så lenge modernitetens institusjoner består, vil vi aldri kunne kontrollere verken ferdens gang eller dens tempo. Vi vil heller aldri kunne føle oss helt trygge, da terrenget den ruller fram i er fullt av farer med store konsekvenser (Giddens 1997: 101).

Giddens definerer moderniteten i den vestlige verden ut fra 4 institusjonelle dimensjoner: Kapitalisme, industrialisme med bruk av maskiner og teknologi, overvåkning i samfunnet og kontroll over voldsmidlene i form av militær makt.

Bak disse institusjonelle formene ligger, ifølge Giddens, de 3 kildene til modernitetens dynamikk: tidslig og romlig strekking, refleksivitet og utleiring.

Det første av Giddens poenger er at modernitetsprosessen endrer vårt forhold til tid og rom. Dette skjer blant annet som en følge av hurtige globale kommunikasjons – og transportsystemer. I følge Giddens rekker globaliseringsprosessen ut over det økonomiske felt og får betydning for lokale og personlige forhold i det sosiale liv. Våre dagligdagse aktiviteter blir i stigende grad påvirket av begivenheter som finner sted mange kilometer unna. Et

eksempel på dette er krigen i Libya. Ettersom Libya er et oljeproduserende land vil en krig der medføre mindre oljeproduksjon som igjen medfører økte oljepriser på verdensbasis. Dette gir for eksempel Statoil mere inntekt, mens enkeltindividene får økte priser på drivstoff til bilen.

Nye kommunikasjonsformer som for eksempel internett, satellitter, telefon og fjernsyn gjør at det i stigende grad oppstår relasjoner mellom mennesker som befinner seg milevis fra hverandre. Sosiale aktiviteter er med andre ord ikke lenger avhengig av hverken geografisk plassering eller tid.

Det andre trekket ved det moderne samfunn, i følge Giddens er at individene konstant regulerer sine handlinger på bakgrunn av refleksjon. Dette får en konsekvens for vårt forhold til tradisjoner i den forstand at refleksiteten tvinger oss til å reflektere over ting som før var innlysende og gitt på forhånd.

Med modernitetens inntog antar refleksiteten en annen karakter. Den innføres i selve fundamentet for systemets reproduksjon, slik at tenkning og handling konstant brytes mot hverandre. Hverdagens rutiner har ingen indre forbindelser med fortiden, bortsett fra i den utstrekning det < som ble gjort tidligere > tilfeldigvis faller sammen med det som kan forsvares på prinsipielt vis i lys av etterfølgende viten (Giddens 1997, s 34).

All viten, sannhet, historie og tradisjon blir gjenstand for tvil og refleksjon. Dette innebærer at vi til enhver tid omdefinerer vår verdensanskuelse og vårt forhold til både omverdenen og vårt syn på oss selv. I følge Giddens er også selvet i en alltid pågående refleksiv prosess. Vi utvikler oss som mennesker i forskjellige skiftende miljøer og omstendigheter, den vi blir er til enhver tid i en refleksiv prosess med omgivelsene. Vårt uttrykk og vår form er ikke lenger konstant, det er endringer og refleksjoner rundt de inntrykk vi får som er med på å bestemme hvem vi er.

Det tredje trekket ved moderniteten, utleiring, beskriver Giddens som en prosess der sosiale relasjoner "løftes ut" av lokale interaksjonssammenhenger og rekonstrueres på tvers av et uendelig spenn av tid og rom.

Giddens skiller mellom to typer av utleiringsmekanismer som begge påvirker utviklingen av moderne samfunnsinstitusjoner. Den ene er symbolske tegn, den andre er ekspertsystemer.

Symbolske tegn er ifølge Giddens utvekslingsmedier som kan sendes videre uten hensyn til spesielle kjennetegn ved de individer eller grupper som håndterer dem. Et eksempel på slike utvekslingsmedier er penger. Penger tar over mye av kommunikasjonen mellom mennesker og er med på å svekke mellommenneskelig interaksjon. Det er ikke lenger nødvendig å møte din handelspartner, transaksjoner kan fortas over store distanser uten personlige møter.

Fremveksten ekspertsystemer er et annet fenomen som Giddens mener kjennetegner vår tid. Eksempler på slike ekspertsystemer er alt fra et legebesøk, tilgang og bruk av datasystemer, nettverk for globale finanstransaksjoner eller noe så hverdagslig som å ta bussen til jobben. Som enkeltindivider har vi liten mulighet til å påvirke de fysiske innretningene vi omgir oss med til daglig. Vi kjører for eksempel bil, motorsykkel og tog i tillegg til at vi tar fly når vi skal reise lengre. Disse innretningene er konstruert av og satt sammen av eksperter på området. Det å sette seg på et fly kan i utgangspunktet virke risikabelt for en som aldri har gjort det. For de fleste i den vestlige verden er det en selvfølge å gjøre det. Når vi gjør det viser vi at vi har en tillit til konstruksjonen og de ekspertene som har vært involvert i å konstruere og sette sammen flyet, til tross for at vi aldri har møtt eller sett ekspertene.

Ekspertsystemer er med andre ord utleiringsmekanismer i den forstand at de fjerner sosiale relasjoner fra kontekstens umiddelbare nærhet. Ekspertsystemene garanterer innfrielsen av forventninger på tvers av utstrakt tid og rom. Det er likevel slik at disse ekspertsystemene ikke beskytter oss mot risiko. Et eksempel på dette er hentet fra Japan. 11 mars 2011 ble Japan rammet av en kraftig flodbølge som en følge av en tsunami. Flodbølgen slo inn over østkysten av Japan og forårsaket alvorlige skader på et atomkraftverk. Atomkraftverket var, ifølge eksperter på området, bygget med alle forbehold for ytre påvirkning inkludert jordskjelv. Det man ikke hadde forutsett var at en flodbølge av en slik størrelse skulle komme. En slik ulykke får store konsekvenser der og da, men på lik linje med atomulykken i Tsjernobyl i 1986, er nedslagsfeltet for det kjernefysiske nedfallet så stor at det får konsekvenser for land som ligger milevis unna. Den slags ukontrollert risiko er forbundet med alt det ekspertsystemene konstruerer og produserer. Et annet risikoaspekt hos Giddens er faren for atomkrig. Vi unngår enn så lenge en slik krig fordi den militære maktbalansen holdes på et visst sikkerhetsnivå, men også dette systemet er sårbart ifølge Giddens.

Slik jeg tolker Giddens gir han et bilde på det moderne samfunn som et samfunn det er komplisert å være en del av. Hans måte å se på individets identitetsdannelse på representerer

et brudd med det tradisjonelle synet til Mead om at selvet er skapt av samfunnet. I følge Giddens er selvet noe som skapes i og vedlikeholdes fortløpende i et til enhver tid pågående refleksivt arbeid. Ved og bevisst knytte sammen nåtid, fortid og framtid kan vi skape vår identitet. Vi lever med usikkerhet og livsbetingelsene våre er utenfor vår kontroll. Vi har heller ikke entydige tradisjoner å forholde oss til.

Tillit og risiko, mulighet for fare – disse polære, paradoksale trekk ved moderniteten gjennomsyrrer alle aspekter av hverdagslivet og avspeiler enda en gang den merkelige sammenkoblingen av det lokale og det globale (Giddens 1997: 107).

3.3 Ulrich Beck

En annen sosiolog som har skrevet om risiko og fare som vesentlige kjennetegn ved vårt moderne samfunn er Ulrich Beck. Den tyske sosiologen poengterer at når industrien i det moderne samfunn produserer varer og teknologi, produseres også det han kaller latente sideeffekter. Med dette mener han at det er en risiko forbundet med industriproduksjonen i form av blant annet forurensing og ressursforbruk. Tidligere var samfunnsforskere opptatt av hvordan den velstanden vi produserte skulle fordeles. Spørsmålet i dag, ifølge Beck, er nå hvordan vi kan forhindre eller minimalisere risikoen og usikkerheten ved produksjonen slik at det blir tolererbart.

Modernization is becoming reflexive; it is becoming its own theme. Questions of the development and employment of technologies (in the realms of nature, society and the personality) are being eclipsed by the questions of the political and economic 'management' of the risks of actually or potentially utilized technologies- discovering, administering, acknowledging, avoiding or concealing such hazards with respect to specially defined horizons of relevance. The promise of security grows with the risks and destruction and must be reaffirmed over and over again to an alert and critical public through cosmetic or real interventions in the techno- economic development (Beck 1992: 21- 22).

Beck sier videre at begrepene ulykke og risiko får en ny dimensjon i vår tid. En atomulykke representerer skader i et her og nå perspektiv, men senskader som en følge av en slik ulykke vil få konsekvenser i flere generasjoner framover. Dette innebærer at begrepet kalkulert risiko,

slik det tradisjonelt har blitt brukt, kollapser. Webers konsept om rasjonalitet og rasjonell kalkulasjon mister sin gyldighet i vår moderne verden.

“Along with the growing capacity of the technical options [Zweckrationalität] grows the incalculability of their consequences” (Beck 1992: 22).

Et eksempel på at risikovurdering er et problem er utredningen om oljeboring i nordområdene. Det er et risikoprojekt selv om ekspertene bedyrer at moderne teknologi er kommet så langt at risikoen for et uhell er minimal. Problemet er at hvis et slikt uhell skulle inntreffe vil det i verste fall kunne få konsekvenser i form av at en av verdens rikeste fiskebestander kan bli skadelidende. Dette vil få store konsekvenser for mattilførselen, ikke bare her og nå, men for lang tid framover. Problemet med slike ulykker er at de absolutte konsekvensene først blir mulig å få et bilde av etter at ulykken har funnet sted.

Både Giddens og Beck påpeker at det moderne samfunn er et refleksivt prosjekt. Samfunnet er i en stadig endringsprosess der vitenskapen og ny teknologi hele tiden gir nye impulser til vår oppfattelse av oss selv og omverden. Det mest alvorlige, slik jeg tolker Giddens og Beck, er den at hele kloden og alle individer lever med en uoverskuelig fare for ulykker og katastrofer. Det hjelper ikke lenger å sørge for seg og sitt på best mulig måte. Farene som truer er av global karakter og kan ramme hvem som helst hvor som helst. En av de største farene med dette på individnivå er faren for at den enkelte mister troen på framtiden som noe som representerer muligheter og selvutvikling.

Det er med andre ord slik at de farene sosiologiens klassikere så i framtiden har endret karakter til å gå fra farer tilknyttet mellommenneskelig samkvem og livskvalitet til fare tilknyttet eksistensen i seg selv. Vi har levd med faren for jernburet og samfunnsoppløsning, vi lever nå med faren for at hele sivilisasjonen skal bukke under. Det er kanskje viktigere enn noen gang å lære seg å leve med problemene slik Simmel skisserte i sin analyse av det moderne menneske, i det som har blitt et varemerke på vår tid, storbyen. Vi er kanskje kommet dit at det å distansere oss fra problemene og inntrykkene er blitt en overlevelsesmekanisme i langt større grad enn det Simmel i sin tid kunne ane.

Det har ikke gått ordentlig galt ennå, men potensialet til dette er der. Videre i oppgaven skal jeg se på om det kan finnes noe som kan tolkes som en motvekt til det dystre bildet som er skapt av både de gamle og de nye sosiologene. Ettersom religion har mistet mye av sin plass i

vår tid vil jeg i neste kapittel gjøre en analyse av religion i den hensikt å se på om det er noe i vårt samfunn som kan inneha de samlende og identitetsskapende egenskaper som religionen tradisjonelt har stått for.

4 Religion og ritualer

4.1 Religion

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på hva religion er. Det finnes ingen eksakt definitiv definisjon på religion. Det finnes mange gode forsøk, men det er for mange usikkerheter tilknyttet religion til at det er mulig å si med sikkerhet hva det er. I tillegg foreligger det ingen faktisk kunnskap om de underliggende variablene som til sammen danner religionen grunnlag. Det er ofte mytiske ting basert på for eksempel guder, engler, ånder og demoner. Jeg finner det derfor riktig å bruke en common sensisk definisjon fra internett.

Det finnes ingen enighet blant forskere om hvordan begrepet religion skal defineres. De fleste definisjoner er enten for snevre, slik at noen religioner faller utenfor definisjonen (For eksempel: «*at religion er kommunikasjon med overnaturlige vesener.*») – eller definisjonene er for brede slik at forhold som ikke naturlig regnes som religion blir inkludert. De fleste definisjoner av religion faller i to hovedgrupper: Substansielle definisjoner og funksjonelle definisjoner (Wikipedia, 01. 06. 2011).

Kjennetegn på substansielle definisjoner er at de forsøker å beskrive religion ut fra religionens innhold eller substans. Det vil si at man tar utgangspunkt i menneskers tro på bestemte fenomener som går ut over det som er normalt i hverdagen for eksempel ånder, engler og magi. Det er med andre ord en definisjon som sier noe om hva religion inneholder og hva den ikke inneholder.

Det finnes mange religionshistorikere/forskere som definerer religion på denne måten, et eksempel på det er Mircea Eliades definisjon av religion som “det hellige”.

Kjennetegn på funksjonelle definisjoner er forsøk på å beskrive religion ut fra hva religionen gjør med individene eller samfunnet. Religion kan eksempelvis defineres som noe som skaper mening og identitet for enkeltindividet gjennom å gi svar på eksistensielle spørsmål som

livets mening, hvorfor vi er til og ikke minst om hva en kan forvente etter døden. En annen funksjonell definisjon på religion er at religion først og fremst har en sosial funksjon gjennom å skape et felles verdigrunnlag for en nasjon eller en annen sosial gruppe, uansett størrelse. En funksjonell definisjon av religion åpner for at religion kan være flere ting, det er en mer inkluderende definisjon. I tillegg er det større åpning for forandringer ved religion. Det er med andre ord lettere å inkludere nye forståelsesmåter ved religion ettersom den grunnleggende definisjonen ikke er bundet opp til en kultur eller til en bestemt tidsepoke.

Et eksempel på en som definerer religion på en funksjonell måte er Durkheim. Han setter opp et klart skille mellom det hellige og det profane.

A religion is a unified system of beliefs and practices relative to sacred things, that is to say, things set apart and surrounded by prohibitions- beliefs and practices that unite its adherents in a single moral community called a church (Durkheim 2001: 46).

For Durkheim er religion samfunn og fellesskap. Hans definisjon avspeiler nettopp denne kollektive tenkningen. Hva er så de hellige ting som er selve grunnsteinen i Durkheims definisjon? I følge Durkheim er det den enkelte religiøse gruppe som velger ut det som skal betraktes som, og behandles som, hellig. Dette kan være alt fra et dyr, en sten eller et tre. Felles for de hellige ting er at i det øyeblikk de blir valgt til å være hellig blir de fredet og tilknyttet forbud. Det hellige er selve inkarnasjonen på den kraften de troende føler. En krenkelse av det som betraktes som hellig bryter med den typiske følelse den troende har, respekten for det hellige.

Det er med andre ord slik at det som blir valgt ut til å være hellig først blir et hellig symbol når det blir behandlet som akkurat det. De hellige tingene blir symbolisert gjennom totemet og danner grunnelementet i den religiøse troen. I følge Durkheim er det ikke slik at medlemmer av en totemkultur tilber det som i utgangspunktet er grunnlaget for det totemet symboliserer, for eksempel dyret. Det de tilber er derimot en anonym og upersonlig kraft som finnes i alle totemvesener uten at de er tilknyttet noen av dem spesielt. Totemet blir et symbol på denne kraften. Kraften representerer ingen gud, den representerer det Durkheim kaller det totemiske prinsipp.

Symbolet i form av et totem er det som må til for at klanen skal kunne bruke denne kraften til å skape solidaritet, eksklusivitet og forening. Totemet er ikke bare symbolet på det totemiske prinsippet og den kraften dette representerer, det er også et symbol på selve klanen og det som

er hellig. Når medlemmene av klanen skal dyrke sine helligdommer tar de i bruk ritualer og symboler. Symbolene minner om det som er hellig, ritualene er en måte å operasjonalisere det hellige og religiøse på og gi det et jordisk uttrykk.

Når Durkheim sier at det er opp til hver enkelt klan å velge ut hva som skal bli det hellige symbol, bryter han med en annen måte å tenke religion på basert på at religion er noe transcendent og mytisk. Hvis en bringer dette til vår tid vil det være mulig å tenke på fotball som et symbol i seg selv. Fotball er internalisert over hele verden fordi det er generaliserbart. Den gir felles emosjonell tilhørighet. Kirken er global, men religionene og det man tror på er forskjellige. Fotballen er global, det man tror på er forskjellige lag og forskjellige arenaer. I neste kapittel skal jeg se nærmere på ritualer og ritualenes virkning.

4.2 Ritualer

4.2.1 Betraktninger om ritualer

Et ritual kan defineres som et fastlagt mønster av kollektiv handling knyttet til en bestemt tid, hendelse eller sted, og som i liten grad varierer fra gang til gang.

Ritualer er strukturelle, ikke varierende sekvenser av formalisert handling. Det er av underordnet betydning hva handlingene i et ritual betyr symbolsk, det som gir utøverne mening er at ritualet blir korrekt gjennomført. Gjennomføringen av et ritual er sterkt knyttet til æren og til ideen om å bære videre en tradisjon.

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på hva ritualer er. Jeg ønsker samtidig å vise hvorfor og hvordan ritualer kan ha en samfunnsnyttig virkning slik Durkheim beskriver det i sin analyse av ritualer. Ved å trekke sammenligninger mellom ritualer i en tradisjonell religiøs form og sekulariserte ritualer vil jeg søke etter svar på et kjernesporsmål i oppgaven. Er det fornuftig å si at de tradisjonelle religiøse ritualene kan erstattes med verdslige sekulære ritualer utøvd på for eksempel en idrettsarena?

Jeg er av den oppfatning at det å delta i rituelle handlinger har en betydning utover det rasjonelle fakta at flere mennesker er samlet for å utøve visse handlinger samtidig. I følge Durkheim har det å være deltaker i rituelle handlinger en virkning på den enkelte som er sterkere enn det enkeltindividet kan oppleve på egenhånd. Durkheim sier at et individ som

deltar i en rituell handling opplever å komme i en type emosjonell tilstand som det ikke er mulig å komme til alene. Fellesskapet og handlingen er med andre ord med på å bringe enkeltindividet opp på et emosjonelt nivå som er betinget av et fellesskap. Uten deltakelse i et fellesskap blir livet annerledes og sannsynligvis gråere. Det er nærliggende å tenke at mennesker som aldri deltar i sammenkomster med rituelt preg vil miste en viktig dimensjon i livet. Ut fra dette er det nærliggende å tenke at rituelle handlinger og deltagelse i ritualer har en funksjon i samfunnet utover det en kan se og observere.

4.2.2 Kjennetegn på ritualer

Slik ritual og rituelle handlinger blir brukt i denne oppgaven, er en viktig forutsetning for definisjonen at de er handlinger som utføres av flere personer i et fellesskap. I tillegg er det et mål å se på om det er fellestrekk mellom religiøse riter og ritualer. En common sensisk oppfatning er at ritualer kun er knyttet til religiøse seremonier, i denne oppgaven skal jeg forsøke å vise at det er fullt ut mulig å snakke om ritualer også blant publikum på idrettsarenaen.

Ritual ble tatt i bruk som analytisk begrep på 1800-tallet av religionsforskere og antropologer. Det oppsto et behov for å sammenligne ulike kulturer og ritual viser til en type handlinger som man mener finnes i alle kulturer. I mangfoldet av symboler, handlinger, ord og sanger er det en forståelse av at det er en likhet eller et mønster som gjør at en kan definere handlingen som rituell, uavhengig av den kulturelle konteksten. Dette innebærer for eksempel at man kan finne fellestrekk ved muslimske og kristne religiøse handlinger og at disse handlingene er sammenlignbare. Dette er mulig fordi disse handlingene har et fast mønster som det er mulig å kjenne igjen og mulig å repetere.

Et annet kjennetegn med ritualer er bruk av meningsbærende symboler. I den grad ritualer formidler en mening, kommuniseres denne meningen ved hjelp av symboler.

Fra et sosiologisk perspektiv er det viktig å påpeke at ritualer kan sies å være en vesentlig del av etableringen av tilhørighet, identitet og samhold både innenfor og utenfor religiøse grupper. Gjennom ritualene blir det enkelte medlem i gruppen minnet om fellesskapet og den enkelte identifiserer seg med gruppen og dens målsetninger.

Det å delta i rituelle handlinger er med andre ord med på å gi deltagerne en følelse av fellesskap og tilhørighet. I tillegg er ritualets form med på å gi deltakerne en følelse av å være med på noe som gir mening

4.2.3 Durkheims teori om ritualer

I følge Durkheim har ritualer en virkning på de tilstedeværende som representerer noe mer enn den enkelte kan oppleve alene. Ritualene gir den enkelte en opplevelse av tilhørighet og fellesskap og de gir en kollektiv oppbrusning. Ritualene kan i den forstand sies å ha en funksjon i samfunnet (Durkheim 1995).

Durkheims teori om ritualer er basert på en holistisk tenkning som kjennetegnes ved at man ser på det sosiale som en udelelig enhet i seg selv med egne egenskaper og lovmessigheter. Når mennesker kommer sammen oppstår en kollektiv bevissthet som er en bevissthet utover det enkelte individs bevissthet. Fellesskapet er altså noe som er større enn enkeltindividet.

De fleste av oss har et forhold til ritualer. Et kjent ritual i hverdagen som vi alle kan kjenne igjen er tannpussen før vi går til ro for natten. Et slikt ritual er knyttet til vanehandlinger som hver og en av oss gjennomfører i løpet bestemte tidsperioder. Hverdagsritualene eller vanehandlinger kan være med på å gi den enkelte trygghet og rytme i hverdagen, og kan i den forstand sies å ha en funksjon utover den faktiske handling.

Det er likevel et skille med våre hverdagsritualer utført av den enkelte for eksempel på badet før leggetid, og ritualer der flere personer er delaktige.

Det er utvilsomt ritualene i forbindelse med religiøse høytider vi først og fremst tenker på når vi hører ordet ritual, og dette stemmer også med en tradisjonell definisjon av begrepet.

“Ritual betegner en i forveien bestemt, forutsigbar, standardisert, normbundet kommunikativ og ikke-instrumentell adferd” (Sosiologisk leksikon 2004: 265).

Et kjennetegn på en rituell handling er at den er tilknyttet tradisjoner og at det er handlinger vi repeterer over tid. Det er med andre ord et vesentlig skille mellom en enkeltstående handling og rituelle handlinger. Et eksempel er det årlige hopprennet i Holmenkollen. Dette er i seg

selv en enkeltstående begivenhet, men denne begivenheten har funnet sted årlig siden starten i 1892 og har etter hvert har markert seg som et årlig ritual for idrettspublikum både nasjonalt og internasjonalt. For ordens skyld må det nevnes at det har vært år der det ikke har vært arrangert hopprenn. Under den andre verdenskrig var hopparenaen tatt i bruk av de tyske okkupasjonsstyrkene til militære formål. (Wikipedia, 19.6.2011).

Når Durkheim beskriver ritualer skiller han mellom det kjedelige hverdagsliv og den emosjonelle oppbrusningen som oppstår under seremoniene. “Det kjedelige hverdagslivet beskrives som den tiden når befolkningen er samlet i små grupper og utfører sine ting uavhengig av hverandre. Hver familie lever for seg selv og strever med alle midler å sørge for å dekke sine behov. Andre ganger samles befolkningen på spesielle plasser for perioder varierende fra flere dager til flere måneder. Disse konsentrasjonene av befolkningen finner sted når en klan eller en stamme er kalt inn til møte. Årsaken til at disse møtene finner sted er enten en religiøs seremoni eller en “corroboree”. (“The corroboree is distinct from a religious rite in that it is open to woman and the uninitiated. But while these two sorts of collective manifestations must be distinguished, they are none the less related” (Durkheim 2001. 162))

De to fasene står i sterk kontrast til hverandre. I den første er økonomisk aktivitet dominerende, generelt er livet enkelt. Å samle inn det utstyret og gresset som er nødvendig til mat, jakt og fiske er ikke aktiviteter som genererer store følelser. En befolkning som lever med hvert sitt gjør livet monotont, slapt og kjedelig” (min oversettelse).

But when a corroboree takes place, everything changes. Because the primitive’s emotional and passionate faculties are not fully under the mastery of his reason and will, he easily loses self-control. An event of any importance immediately takes him outside himself. He greets happy around like a madman, crying, shouting, throwing fistfuls of dust in all directions, biting himself, brandishing his weapons furiously, and so on. The very fact of assembling is an exceptionally powerful stimulant. Once the individuals are assembled, their proximity generates a kind of electricity that transports them to an extraordinary degree of exaltation. Every emotion expressed is retained without resistance in all those minds so open to external impressions, each one echoing the other. The initial impulse thus becomes amplified as it reverberates, like an avalanche gathering force as it goes (Durkheim 2001. 162-163).

Durkheim viser her hvordan deltagelse i kollektive rituelle handlinger bringer individene til en dimensjon de ikke har mulighet til å nå uten den gruppen de tilhører. Han vektlegger her at selve samlingen av mennesker i seg selv er ekstremt sterkt stimulerende for enkeltindividene og gruppen. Videre forklarer Durkheim hvordan denne ekstatiske følelsen knyttes til et totem som er gruppens symbol på det hellige og på seg selv. Det konkrete, handfaste er totemet som er i sentrum for begivenhetene når klanen har sine religiøse møter.

Totemet blir symbolet på gruppen og symbolet på tilhørighet.

“So the sign takes the place of the object, and the emotions it arouses are attached to that sign. The sign is loved, feared, and respected; the sign is the object of gratitude and sacrifice. The soldier who dies for his flag dies for his country; but in his mind the flag comes first. It can even prompt action directly. The country will not be lost if a solitary flag reminds in the hands of the enemy, and yet the soldier gets himself killed trying to recapture it. We forget that the flag is a sign, that it has no intrinsic value but serves only to recall the reality it represents; we treat it as if it were that reality ” (Durkheim 2001: 165).

Durkheim viser her hvilken kraft som ligger i de symbolene som representerer klanens hellige objekter. Det er viktig å merke seg det faktum at det er opp til gruppen å velge de objektene som er grunnlaget for totemet og dets symboler.

4.2.4 Collins teori om ritualer

En annen sosiolog som har gjort analyser av ritualer er amerikanske Randall Collins. Collins har i sine analyser systematisert noe av det Durkheim bidro med i tillegg til at han har tilføyd ritualteorien en ny dimensjon med sin utredning om ritualer og emosjonell energi.

Collins viser i sin analyse av ritualer at det er ikke bare handlingen, men også konteksten er viktig for hvordan den enkelte opplever rituelle handlinger.

Thus, one feels more sorrowful during the course of a funeral than when one first arrived, more enthusiastic about one's fotballteam when caught up in the cheering, more joyous when in the full swing of the party, more pious when maintaining joint silence with a church congregation. Jokes become more humorous when set in a sequence that has the crowd laughing”. (Collins 2004: 194).

Randall Collins beskriver det å delta i rituelle handlinger som noe som gir den enkelte en oppladning som han sammenligner med en batterilader. Den enkelte får en tilførsel av energi som oppstår i fellesskapet på arenaen for de rituelle handlingene.

Kjennetegn på ritualer er at folk kommer sammen rent fysisk, at de har felles fokus, at de er preget av en felles følelsesmessig stemning og at gruppetilhørigheten bekreftes av felles ”hellige” objekter som flagg og faner.

Randall Collins har satt opp en modell for ritualer basert på Durkheims teori om ritualer. I følge denne modellen er det 4 forutsetninger for et ritual.

1. Two or more people are physically assembled in the same place, so that they affect each other by their bodily presence, whether it is in the foreground of their conscious attention or not.
2. There are boundaries to outsiders so that participants have a sense of who is taking part and who is excluded.
3. People focus their attention upon a common object or activity, and by communicating this focus to each other become mutually aware of each other`s focus of attention.
4. They share a common mood or emotional experience.

Viktige forutsetninger for interaksjonsritualer er deltakernes felles tilstedeværelse med følelser og oppmerksomhet som skaper en delt følelsesmessig og kognitiv opplevelse. Når det lykkes å bygge opp stor grad av felles fokus og delt emosjonell oppmerksomhet vil deltakerne oppnå en opplevelse av:

1. group solidarity, a feeling of membership;
2. emotional energy [EE] in the individual: a feeling of confidence, elation, enthusiasm, and initiative in taking action;
3. symbols that represent the group: emblems or other representations (visual icons, words, gestures) that members feel are associated with themselves collectively; these are Durkheim`s “sacred objects”. Persons pumped up with feelings of group solidarity treat symbols with respect and defend them against the disrespect of outsiders, and even more, of renegade insiders.

4. feelings of morality: the sense of rightness in adhering to the group, respecting its symbols, and defending both against transgressors. Along with this goes the sense of moral evil or impropriety in violating the group's solidarity and its symbolic representations. (Collins 2004: 49).

De grunnleggende forutsetninger for at en handling skal kunne defineres som et ritual er først og fremst knyttet til et fellesskap. Virkningen av rituelle handlinger er avhengig av at de fundamentale forutsetningene er på plass. Det er viktig å poengtere, slik Durkheim gjør i sin analyse av religiøse ritualer, at det er det formelle og stereotype ved ritualene som er essensielt. Det formelle og stereotype ved ritualene er med på å bidra til intersubjektivitet og kollektiv livslyst ettersom de er med på å bidra til et felles fokus for oppmerksomheten.

As the persons become more tightly focused on their common activity, more aware of what each other is doing and feeling, and more aware of each other's awareness, they experience their shared emotion more intensely, as it becomes to dominate their awareness.

Members of a sharing crowd become more enthusiastic, just as participants at a religious service become more respectful and solemn, or at a funeral become more sorrowful, than before they began (Collins 2004: 48).

4.2.5 Forholdet mellom religiøse og sekulære ritualer

Er det mulig å sammenligne sekulære og religiøse ritualer? Dette spørsmålet er med på å avklare et sentralt spørsmål i oppgaven. Ut fra problemstillingen er det et spørsmål om idrettsarenaen kan sees på som en erstatter for kirken i vår tid. Dette spørsmålet reiser flere underspørsmål, og det som stilles her er om de kirkelige handlingene vi kjenner som ritualer også kan finne sted på arenaer som ikke nødvendigvis er tilknyttet noe hellig eller religiøst. Hvis en skal kunne si noe om hvorvidt idrettsarenaen er blitt en erstatter for kirken, er det viktig å se på om det finnes fellestrekk mellom sekulære og religiøse ritualer.

Et av skillene mellom ritualer i kirken og på idrettsarenaen er tilknytningen til det religiøse. I en tradisjonell tolkning av ritualer er det kirkelige handlinger tilknyttet en religiøs tro som danner rammen rundt de rituelle handlingene.

I neste avsnitt diskuteres om det kan være slik at religiøse og sekulære ritualer er å betrakte som likeverdige.

Durkheim sier at forestillingen om guder og det hellige kun er en omskrivning av den kraften som ligger i samfunnet. Når de som tror dyrker sine guder ved hjelp av ritualer og symboler, er det i virkeligheten samfunnet som er objekt for denne dyrkelsen. Den kraften de religiøse står ovenfor når de føler at de står foran Gud, er i følge Durkheim en samfunnskraft. De religiøse tar altså ikke feil i sin forestilling om en allmektig Gud. De er påvirket av en reell kraft, det er bare det at denne kraften ikke er av transcendent karakter. Denne kraften er samfunnet.

Durkheim er, i sin definisjon av religion, lite opptatt av det religiøse budskapet. Det som betyr noe for å opprettholde samfunnet er i følge Durkheim at mennesker fortsetter å komme sammen og utøve rituelle handlinger. Det religiøse blir derfor ikke nødvendigvis knyttet til selve innholdet i religionen, det er først og fremst det at mennesker søker sammen og utøver ritualer som har betydning. Dette kaller Durkheim religionens praktiske dimensjon og i en samfunnsmessig sammenheng er denne dimensjonen mye viktigere enn den intellektuelle siden ved religionen, selve troens innhold.

Durkheim ser en utvikling der vitenskapen og rasjonaliteten vil erstatte noe av det de tradisjonelle religionene sto for, men han er av den oppfatning av at det til enhver tid vil finnes forestillinger om og følelser av noe hellig. Dette kombinert med rituelle handlinger og symbolbruk vil fortsette fordi samfunnet fungerer som en moralsk kraft over individene. Moralen vil alltid ha et ikke rasjonalistisk fundament i følelser og ideer som er skapt av en sosial kraft.

Selv om Durkheim er klar på at religion er en av de viktige tingene som holder samfunnet sammen, er han likevel realistisk i sin analyse av framtiden. Han ser at religion basert på troen på overnaturlige guder mister sin plass. I stedet ser han at det oppstår nye seremonier, ritualer og symboler i forbindelse med revolusjonen i Frankrike i 1789. Dette var seremonier, ritualer og symboler som ikke hadde noe med tradisjonelle guder å gjøre. Formålet med disse seremoniene var å hylle nasjonen, ideen om individenes frihet og de universelle menneskerettighetene. Dette mente Durkheim kunne bli en ny religiøsitet som kunne overta for de tradisjonelle religionene. På denne måten åpner Durkheim for at ritualer, seremonier og

symboler ikke trenger å være tilknyttet en type religion for å ha en funksjon på samfunnsnivå. Det er mulighet for at sekulære ritualer, seremonier og symboler kan ha samme funksjon som de religiøse. Det er dette synet som ligger i bunn for min analyse av ritualene på idrettsarenaen.

”Religious ritual shows the existence of the other world through the display of attempts to move it. Analogously, a secular ceremony shows by acting in terms of them the existence of social relationships or ideas or values which are inherently invisible most of the time” (Moore and Myerhoff 1977: 14).

Både religiøse og sekulære ritualer har et felles formål som går ut på å påvirke omverden. Begge typer ritualer skal ha konsekvenser, som for eksempel psykologiske og sosiale effekter, på mennesker. Et religiøst ritual inneholder alltid en eksplisitt doktrine som på en vag måte forklarer grunnlaget for dets effekt. For en sekulær seremoni som rommer ritualer er det ikke så åpenbart at det er et rasjonale som forklarer hvordan den virker. En seremoni som har en basis i en doktrine forsterker seremonien ved at doktrinen etablerer forbindelser mellom den aktuelle seremonielle utførelsen og et større system av postulert tro og ideer.

Er det noe som sier at det må være et skille på ritualer som finner sted i religiøse sammenhenger og ritualer som for eksempel finner sted på en idrettsarena? Hvis en ser på de grunnleggende forutsetningene for at en handling skal kunne kalles en rituell handling er det lett å finne disse forutsetningene både i kirken og på idrettsarenaen. Det skulle med andre ord ikke være noe i veien for å kunne si at rituelle handlinger har sin virkning for de som er med, uavhengig av en religiøs kontekst. Durkheim har åpnet for at det som er hellig er et valg den enkelte gruppen gjør. Gruppen utøver sine ritualer i tilknytning til det de har valgt ut som hellig.

Hvis for eksempel Vålerenga er det utvalgte hellige objekt, vil det si at ritualer tilknyttet Vålerenga er å betrakte på lik linje som de religiøse. Dette innebærer at det ikke er snakk om å kunne betrakte religiøse og verdslige ritualer likt eller forskjellig. Ritualene er knyttet opp mot det gruppen/klanen velger ut som et hellig objekt. Det innebærer at det er selve utvelgelsen av det hellige objekt som er grunnlaget for diskusjonen om forskjell/likhet mellom religiøse og verdslige ritualer. Vi ender til slutt opp med om hvorvidt det er mulig å betrakte jordiske objekter som hellige eller om det hellige må være tilknyttet noe

transcendentalt. Dette er en diskusjon som ikke blir tatt videre i denne oppgaven. Jeg velger å forholde meg til Durkheims religionsteori der ritualer utført på en idrettsarena er å betrakte på lik linje med de religiøse ritualene som finner sted i religiøse settinger som for eksempel en gudstjeneste i Den norske kirke.

4.2.6 Ritualer i praksis

For å illustrere hva et ritual kan være skal jeg i denne delen gi en beskrivelse en type rituelle handlinger som har vokst fram på idrettsarenaen i vår tid. Dette fenomenet kalles tifo og framstår som en stor spektakulær massemonstring for den alminnelige tilskuer og tv- seer.

Tifo er en forenkling av det italienske ordet tifosi som betyr supporter. Med tifo mener man tribunearrangementer utført av supportere (Wikipedia, 21.6.2011).

Tifo kommer opprinnelig fra Italia og er et virkemiddel supporterne bruker for å synliggjøre sin støtte til laget.

Konkret er tifo supporterens visuelle uttrykk og virkemidlene er store og små bannere, flagg, plakater og store bilder som supporterne bretter ut. Tifoarrangementene finner i hovedsak sted før kampen starter mens spillerne kommer på banen. Motivene veksler fra gang til gang, men det som er felles for bildene er at de hyller laget og viser motstanderne at det er mange som løfter i samlet flokk for hjemmelaget.

I følge klanens talsmann legges det ned mye arbeid i det å kunne presentere en god tifo på hjemmekampene. Bildene som kommer til syne på tribunen er gigantiske, i noen tilfeller dekker de hele tribunen på langsiden eller hele svingen på tribunen. Vi snakker da om et bilde som er 100 meter langt og 50- 60 meter bredt.

Det finnes hovedsakelig to måter å lage slike bilder på. En er å lage et stort bilde på et enormt lerret som dras opp over publikum før kampstart. Et annet alternativ er å lage et bilde som en gigantisk mosaikk. Hvis en tenker at Vestbredden, hovedtribunen på Ullevål, er fullsatt innebærer det omtrent 5000 mennesker. Hvis hver og en av de 5000 menneskene får utlevert et bilde på anslagsvis en meter ganger en meter, vil det totale bildet utgjøre 5000 biter som danner en helhet for de som ser tribunen utenfra. En slik mosaikk har den fordel at det er mulig å vise to bilder etter hverandre. Dette forutsetter at mosaikkbitene har et bilde på hver

side og at de snus på kommando.

Klanens talsmann sier at det er veldig mye arbeid i forkant for å lage bildene. I tillegg må de fraktes til Ullevål og plasseres inne på tribunen. Mosaikkbildene må i tillegg legges ut på tribunen slik at motivet stemmer når bildene holdes opp. Det er med andre ord en stor logistisk utfordring, i tillegg til at de må stole på at alle som kommer på kamp og havner på denne tribunen er motivert for å delta. En ting som gjør at en kan være rimelig sikre på at deltakerne er motivert, er at denne delen av tribunen kun gir adgang til medlemmer av Klanen.

En annen effekt av dette er at det gir en opplevelse for den enkelte supporter å være med på en slik tifo. De som er involvert i tifo på tribunen får aldri sett hvordan den ble, de er avhengig av å se bilder i etterkant. Det de imidlertid får med seg er opplevelsen av å ha vært med på en gigantisk kollektiv samhandling. Samhandling i en slik størrelse og med så sterke effekter er det ikke mange som får være med på i løpet av et livsløp. Deltagelse i et tifoarrangement er vel en av de beste illustrasjoner på det Durkheim mener når han snakker om organisk solidaritet. Alle delene er like viktig for at helheten skal fungere.

En fotballkamp er ofte dominert av synging og kamprop. Bruk av tifo gir en ekstra dimensjon til supporterne ved at inntrykkene på arenaen også tas inn gjennom øyne i tillegg til det ørene tar imot fra synging og roping. Supporternes ambisjoner er å gi et uttrykk som har som formål å vise motstanderens spillere og supportere hvem som er mektigst på tribunen. Vekselvirkningen mellom det visuelle og det hørbare er helt klart med på å gi et massivt bilde av en sterk og støttende supportergruppe.

Tifo har også virkning på spillerne i laget. Det som blir presentert før kampene gir spillerne et signal om hvor mye arbeid som er lagt ned av supporterne, og gir spillerne en følelse av å ha en forpliktelse til å gi tilbake i form av prestasjoner på banen. En av de klubbene i Norge som er best på tifo er Vålerenga. Dette skyldes en sterk supporterklubb med mange motiverte personer.

Det er en tradisjon at Vålerengas hjemmekamper blir innledet med at publikum reiser seg, holder klubbskjerfet over hodet og synger "Vålerenga kjerke". Sangen er om kirka på Vålerenga som brant i 1979. Kirka ble bygd opp noen år senere, men sangen som frontfiguren

i Bjølsen Valsemølle- Trond Ingebretsen skrev, har blitt klubbhymnen til Vålerengas supporterklubb Klanen. (wikipedia, 23.6.2011).

For en utenforstående, i denne sammenheng en vanlig tilskuer plassert på tribuner med god utsikt til klansfeltene, kan dette innslaget oppleves som massivt. Det er 10 000 til 15 000 mennesker som utfører dette ritualet til ære for sin klubb. Sangen og musikken runger over banen samtidig som det visuelle uttrykket er en voldsom menneskemengde som står sammen og gir sin honnør til klubben.

For å få et innblikk i hva dette betyr for de som er midt i flokken og synger spurte jeg informantene om det.

Nina svarte dette:

Jeg føler stolthet. Det er en tradisjon, vi viser jo vår styrke. Vi står der, 10 000 mennesker og synger til bortesupporterne som er 2 000. Vi viser styrke, du koddet ikke med Vålerenga sånn som teksten i en annen sang, ”du koddet ikke ustraffa med Vålerenga”.

S: Slik jeg har skjønnt det er det også en hyllest til seg selv.

Det er hyllest til oss selv (Klanen) og til stedet. Sangen har jo egentlig ikke noe med fotball å gjøre, sangen har med kirka og stedet å gjøre. Det er en slags nasjonalsang til Vålerenga.

S: Blir det en sang om tilhørighet til bydelen?

Man har gitt sangen en utvidet betydning. Det har ikke noe med spillerne å gjøre, spillerne skiftes ut, det er laget. Dette ser man jo også i England også, det synges sanger som ikke nødvendigvis har noe med fotball å gjøre.

Det handler om stolthet og tilhørighet til laget og byen.

Marius svarte.

“Det er jo på en måte vår nasjonalsang. På Anfield Road og Celtic Park har de “You`ll Never Walk Alone” og i Italia har lagene sine egne hymner så jeg tror at det er mange som har sin egen sang. Det er likevel ikke så mange som har en sang som når man hever skjerfet og synger ”nasjonalsangen” så tror jeg ikke det er så mange som har en sånn type sang som gjør at publikum som står og hører på får gåsehud. Det er ikke så mange som har. Sangen gjør jo noe med motstanderne også, de står og ser på at Klanen okkuperer arenaen de minuttene den

sangen varer. Arenaen er vår”.

Mias svar:

Som nytt medlem betydde det veldig mye for meg, nå er jeg jo vant til det. Jeg husker jo de første kampene sammen med Klanen, da var jeg gråten nær og veldig sentimental. Det er fortsatt sterkt hvis det er lenge siden jeg har vært på kamp. Det er noe som gjør at vi føler at vi er samla, noe vi gjør sammen. Det gir en god følelse, jeg er ikke religiøs, jeg er ikke kristen; sangen er jo om ei kirke, det er likevel en sang som først og fremst manifesterer den tilhørighet folk har. Den uttrykker kjærligheten folk føler til klubben sin. Den er annerledes enn hva de fleste andre klubber har kanskje med unntak av Bastionen i Bergen som også har sin egen nasjonalsang.

Georg bidro med dette:

Det handler om et fellesskap, når man står der og synger. Sanger synger vi jo gjennom hele kampen, men det er en tradisjon at det er den sangen starter vi med. Det å stå der å synge det synes jeg er veldig fint, veldig spesielt, det er en tradisjon. Det at vi synger om Vålerenga kjerke synes jeg er veldig fint fordi, jeg har bodd på Vålerenga og har sett hvordan kirken fungerte som mer enn bare Guds hus på Vålerenga.

Jeg må innrømme at jeg får ikke gåsehud lenger nå når vi synger sangen, men et par ganger som for eksempel når vi vant sølv mot Stabekk med et helt fullsatt Ullevål, alle sang med og det var skjerf rundt hele stadion og flomlys, det var helt mørkt, det var herlig, da fikk jeg frysninger for å være ærlig.

Jims bidrag:

Det betyr litt faktisk. Hva det betyr? Det betyr at for det første er jeg veldig stolt fordi jeg tror at det virker inn på alle som står og hører på som noe som er massivt og sterkt. Det virker også på motstanderens lag, de skjønner at her er det mye som står på spill. Det er en spesiell følelse og kjenne at man har så mange mennesker rundt seg, man merker dem ikke, man bare føler at de er der. Man har folk i ryggen, man merker det fysisk fordi man hører det så godt.

Alle hever skjertene og alle sammen synger. Innimellom er det noen som brøler ”kom igjen syng for fan, syng høyere”. Det er fellesskapet og den stoltheten over å vise hvor svære, hvor mange vi er og hvor viktig det er overfor motstanderen og de nøytrale tilskuerne. Jeg blir stolt av å vise at vi er så engasjerte og gode supportere.

De fleste av informantene har lang fartstid som supportere til tross for ung alder. De sier alle som en at det å reise seg, heve skjertene og synge Vålerengas ”nasjonalsang” ”Vålerenga Kjerke” fortsatt betyr mye for dem. De fremhever at det gir en ekstra sterk opplevelse å være med i et felleskap av en slik størrelse. Samhandling i form av sang forsterker denne følelsen. De gir et inntrykk av en sterk opplevelse av å stå sammen samtidig som alt dreier seg om det som er årsaken til dette fellesskapet, Vålerenga og fotball. Informantene gir en klar indikasjon på, i kraft av sine svar, at den rituelle handlingen de er med på gir dem noe som de kun kan få i den type setting og i felleskap med andre mennesker.

4.2.8 Klanens uttrykk på arenaen

Alle som har vært på en fotballkamp med Klanen på tribunen har opplevd hvordan de synger og kommer med meldinger gjennom hele kampen. Både meldinger og sanger kan være morsomme, men også frekke. Det som har forundret meg mange ganger er hvordan det er mulig at de spontane sangene og tilropene passer inn i kampbildet. Jeg spurte informantene om hvordan de opplever dette.

Nina svarte dette.

Jeg tror de fleste supportere opplever at det er befriende å gå inn i et rom der man kan være litt frekk og litt krass og man har lov å være arrogant, i hvert fall i Vålerenga. Jeg vet ikke om det er slik i de andre klubbene, men i Vålerenga er det lov å være litt arrogant fra tribunen. Det er på en måte rom for å være noe som man normalt ikke får lov til å være i, kanskje spesielt for menn. Det er et rom der det er lov til å gråte. Når man vinner seriegull så har gutta lov å gråte, og de har lov til å kysse hverandre og klemme hverandre. Jeg har aldri sett så mange mennesker som ikke kjenner hverandre kysse og klemme hverandre som i Skien i 2005. (Vålerenga vant serien). Det er et rom der man har lov til å gjøre ting som kanskje ikke er sosialt akseptert ellers. Jeg synes det kan være befriende å være på fotballkamp og

tillate seg å være sint på eksempel dommeren eller motstanderen, men aldri på eget lag. Man er ikke sint på eget lag. Man er der for å støtte laget.

Marius bidro med dette:

Det er vel de største hat lagene våre vi har treffende sanger mot. Det finner du i alle land klubber som har hat sanger mot sine verste fiender. Det må man bare ha. Vi har Lyn, Brann, Rosenborg. Det er ikke alle klubbene det er like lett å komme med noe i forhold til. Klanen er jo kjent for å være spontane slik at bemerkninger på banen kan utløse en treffende sang. Klanen er blitt mye større så det er ikke like enkelt å komme med treffende sanger som det var før når vi bare var 4-500 stykker. Det er enklere på bortebane for da er vi færre. Når hele Vestbredden og Cola svingen synger samstemt 5-6 000 mennesker synger det samme så er det massivt. Det ikke så mange andre i Norge som er i nærheten av det.

Spørsmål: Hva gjør det med deg når du står mitt i flokken og synger?

Det gir meg jo tilfredsstillelse, det er jo noe av det vi jobber for. Vi mener jo at sang og tribunestemming, både tifo og sang er noe av det viktigste vi driver med fordi uten det så hadde ikke Klanen vært det Klanen er. Det er det vi jobber for, det på en måte kjernen i alt.

Mia svarte.

Når det fungerer er det veldig morsomt, jo mer spontant jo morsommere er det. På de kampene der vi er litt mindre folk og det buttrer i mot er det som oftest vi gjør det best med gode ironiske sanger. Vi har forsangere som tar seg av det spontane og det som er aktuelt i forhold til hvem vi spiller i mot. Vi stiller oss opp sammen med de som er gode til å starte sanger og som finner treffende sanger. Vi har jo også spesielle sanger som når vi for eksempel møter Lillestrøm og Brann. Det er de store hatlagene.

Hat er forresten et sterkt ord, men når vi spiller så er det reelt. Jeg tror at det er når vi spiller mot Lillestrøm og Brann og selvfølgelig Lyn at dette er et tema. Men igjen, hat er jo et veldig sterkt ord.

Spørsmål: Hvis du møter en Lyn supporter på fritiden ville det påvirke dette møtet?

Ja det tror jeg det ville, spesielt med Lyn. Jeg har gode venner som holder med Lillestrøm, det er kosehate laget mitt. Det varer bare mens kampen går og et par timer etterpå og så er det ikke så farlig. Brann har jeg problemer med å svelge etterpå også. Slike fordommer har man vel selv om man ikke er fotballsupporter. Når kampen går er det deilig å ha en unnskyldning for disse fordommene.

Georg sa:

Jeg synes at det er noe av det som gjør Klanen til Klanen. Det at vi klarer å se ting i situasjonen og finne på en sang der og da som tar det på kornet, og det kan være for eksempel nyhetsoppdrag om motstanderne eller noe som skjer på banen alle sånne ting det synes jeg er en veldig stor styrke for Klanen. I hvert fall i forhold til at vi er så mange. Hadde vi vært 20 stykker så hadde det ikke vært så big deal om vi hadde klart det, men det å få med så mange på sånne impulsive, på sparket ting det synes jeg er veldig bra. Nå er det jo en litt sånn ny skole i supporter-Norge som begynner å dukke opp med trommer og evighetssanger. Det er veldig mye diskusjoner rundt det om Klanen skal hive seg på den bølgen eller ikke og vi har gjort det delvis, vi har noen sanger som går over lengre tid og for all del jeg synes det er veldig fint og jeg synes det er med på å utvide reportuaret vårt og er greit så lenge det ikke går på bekostning av det spontane og innfallene. Det er kult å se på at spillerne får det med seg og ler og klapper.

Jim svarte dette:

“Jeg står blant den harde sangkjernen så for meg er det veldig vesentlig, for meg er en stor del av opplevelsen på fotballkamp det med synginga og hvis jeg skulle si noe om hva som handler om sang og hva som handler om fotball så... alt handler jo selvfølgelig om fotball, men sangen er veldig vesentlig for meg. Jeg står i Cola svingen og ikke på Vestbredden fordi sangen er så viktig. Jeg står blant forsangerne. For meg er den største og viktigste egenskapen til Klanen selve sangen. Det er den ultimate måten å vise støtten til laget på. Det er ingen andre supporterklubber i Norge som har den sansen for humor som Klanen har og det kommer fram med de spontane ropene. Det er ikke en kamp uten at jeg ler godt av tilropene. Det opplever jeg som viktig. Det er spontant akkurat der og da og det er en liten kjerne som tør å si noe, det krever selvtillit og dra i gang de tingene der. Det hender at noen begynner på noe som ingen gidder å bli med på, det er de morsomme tingene som kommer igjennom. Det

er en slags type sensur på hva som kommer ut. Det har også med erfaring å gjøre, hvis man har sunget mye på fotballkamper så lærer du deg til å bli spontan og ta ting veldig fort. Hvis det er en ny sang for eksempel så hører du den et par runder så kan du den og synger med. Dette gjelder i hvert fall i Cola svingen der man er nødt til å kaste seg på det som kommer”.

I løpet av intervjuene ble jeg klar over at det ikke er et helt tilfeldig at Klanen framstår som spontane og med snert i uttrykket sitt. Det viser seg at de har et system i dette. I etterkant av intervjuene viste det seg at to av mine informanter Mia og Jim, er sterkt involvert i Klanens sanggruppe. I tillegg spurte jeg Thon om dette.

Thon sier at syngingen på ingen måte er tilfeldig. “Vi har 4-5 sangstartere som har en gruppe på ca. 20 rundt seg som kan sangene og som stemmer i. Sangstarterne må være litt frekke, de må forstå seg på fotball, de må være smarte og forstå menneskene rundt seg og tribunelivet. Det er viktig at sangene passer inn i situasjonen og er med på å gi trykk på tribunen. Sangstarterne er en bærebjelke i klanens uttrykk på arenaen”.

Jim er en av de som står nært sangstarterne og sier noe om viktigheten av humor og evnen til å uttrykke seg riktig og spontant. Han fremhever spesielle kvaliteter hos de som drar i gang.

Mia sier at når folk kjøper sesongkort så vil vi gjerne at de som kjøper sesongkort midt på er med og synger. Vi kaster ikke ut noen som ikke synger, men vi anmoder de som bare skal drikke kaffe og spise pølse om å stå på siden. Vi regulerer både Vestbredden og Cola svingen når vi selger sesongkort. Vi stiller krav til supporterne, vi må det når vi er så mange.

4.2.9 Følelser på arenaen

Et av scenariene sosiologiens klassikere hadde var økt rasjonalitet og følelseskulde. Er det blitt slik?

Min personlige erfaring fra idrettsarenaen er at dette på ingen måte er tilfelle.

En av mine absolutt største idrettsopplevelser hadde jeg i Vikingskipet på Hamar under OL i 1994. Jeg var til stede og fikk se Johan Olav Koss bli olympisk mester på 5000 meter. Selve idrettsprestasjonen var en stor bragd, men det som gjorde mest inntrykk på meg var den enorme gleden og fellesskapsfølelsen dette ga meg og de andre på tribunen. Overalt rundt hele banen var tribunene preget av norske flagg og et for anledningen spesiallaget banner med teksten ”Koss is the Boss”. Johan Olav Koss hadde vunnet for hele nasjonen og vi som var på tribunen fikk en sterk følelse av tilhørighet til hverandre og til nasjonen. Det var vår mann

som hadde vunnet vår ære og vi hadde god grunn til å være stolte av å være nordmenn akkurat der og da. Det var en mann som vant ute på banen, men en hel nasjon ble en del av denne opplevelsen i kraft av det fellesskapet en kan oppleve ved å være nordmann på en slik dag.

Jeg har også opplevd dette på andre idrettsarenaer og kanskje spesielt på fotballbanen.

Jeg stilte informantene spørsmål om det er slik at de opplever en spesiell frihet når de deltar i fellesskapet på tribunen under kamp.

Nina svarte dette:

“Ja det er en arena for friheten til å ta ut følelser. En annen ting er at en trenger ikke å ha sine egne følelser, man kan legge de litt til side. Man får allikevel utløp for de følelsene man har, men på en annen måte. Man lever litt gjennom laget, gjennom fellesskapet. Hvis laget vinner er dagen god, hvis laget taper er man forbannet resten av kvelden. Vi lever i et samfunn der det ikke er tid til å kjenne etter hvordan man egentlig har det og det er ikke rom for å være sint. På arenaen kan man hente frem opplagret frustrasjon og få utløp for det. På den måten kan det ha en helsemessig gevinst. På den andre siden har jeg lest en artikkel i Aftenposten der det sies at fotballsupportere er i risiko for hjerte problemer fordi man stresser omkring laget. Det er uansett et stort engasjement”.

Marius sa:

“Det er jo, i noen av tekstene i sangene våre er det jo ting som man ikke sier i normale samtaler, det er ting man synger eller roper ut for å irritere motstanderen man synger eller roper av rein adrenalinkikk så det gir deg selvsagt en viss frihet. Det er visse ting man ikke sier i forhold til rasisme og slike ting, men 95 % av Klanen vet at det gjør man ikke, men alt annet er lov og slik tror jeg det er for mange fotballsupportere. Å være fotballsupporter på tribunen gir en viss frihet til å si ganske mye og synge ganske mye, å si ting man ikke kan si ellers. Og det handler om at man gir så mye av seg selv til sin egen klubb. Vi er bare vanlige folk som elsker klubben og laget vårt og i de 90 minuttene vi er på stadion så har vi lov til å si ganske mye. Sånn er det bare. Det meste er lov”.

Spørsmål: Er det en slags ventilasjon av følelser?

“Ja jeg tror at det er bra for mange mennesker rett og slett. Det er jeg ganske sikker på. Jeg tror det er veldig god terapi for mange mennesker det har jeg erfart etter å ha snakket med mange mennesker”.

Spørsmål: Har du opplevd det selv?

“Ja, jeg får ut mye aggresjon. Det er en arena for å rense litt. Det er vanlig å gi pepper til dommerne og dette liker jeg ikke. Det er helt greit at det er en arena for å få ut aggresjon, men i Klanen legger vi vekt på å sette fingeren på de viktige tingene gjennom våre sanger. Dommerhetsinga synes jeg er blitt litt utvannet, det er litt for mange mennesker som skal legge all skylda på dommerne hele tiden og da blir man litt lei, fordi man vet at det at det ikke stemmer. Når det stemmer er det på sin plass å gi dommeren all den pepperen man kan, men når det ikke stemmer er det andre man kan slenge dritt om”.

Mia bidro med dette.

“Felleskap er en følelse jeg kjenner. Du kan snu deg og snakke med hvem som helst. Du kan gi hvem som helst en klem hvis vi scorer mål og du kan stille deg opp hvor som helst på tribunen og vite at du har noen å snakke med hvis du tør. Det er jo også friheten til å synge og til å rope”.

Georgs bidrag:

“Frihet og felleskap. Selvfølgelig er det et felleskap og det er absolutt en frihet. Det er ingen andre steder der det er sosialt akseptert at jeg griner av glede eller sorg og omfavner en vilt fremmed mann liksom. Det skjer ikke andre steder. Man er fri til å følge følelsen der og da. Det er også lov å skjelle ut folk. Jeg lurer på om det er derfor fotball blir litt uglesett av veldig mange andre. Det er en holdning om at hæ, liker du fotball, det er jo bare 11 menn som løper rundt på en bane med IQ en på ryggen. Det er ingen andre interesser en har som blir møtt med en sånn reaksjon og om det er fordi man er så ærlig når det gjelder fotball, det handler om så stor grad av oppofrelse, det er totalt blotta for ironi og den type kalde trendy følelser. Det gjør at det er mye lettere å angripe. Man stiller seg liksom så forsvarsløs. Man sier at ja jeg holder med Vålerenga og gjør det av hele mitt hjerte. Det er ikke noe jeg tuller med. Det er blodig alvor”.

Jim svarte dette.

“Frihet... Det må være den friheten det er å slippe alle følelsene løs. Den er lett å kjenne på og det er noe av det som gjør det så bra og følge med på fotball. Det er det at en kan slippe seg helt løs, rope og skrike. Vi er jo som små barn egentlig når vi holder på. Vi hopper og klemmer og synger og skriker og banner, mens i resten av livet så er man jo nødt til å beherske seg. Man slipper den beherskelsessperren som man får med oppdragelsen. Hvis noe bra skjer en i livet som voksen så er man likevel behersket i uttrykket, det er ikke tilfellet når man står med Klanen og Vålerenga scorer. Da står man og hopper og kjører analtog og slipper alt løs. Det er en sterk grad av frihet, følelsesmessig frihet. Det er også lov til å slenge med leppa og å være frekk. Jeg tror vi har behov for det, å avreagere litt og ta ut spenning. Den viktigste friheten for meg er likevel å slippe følelsene løs og la den barnslige gleden slippe til. Kjærligheten til fotball er en type kjærlighet som kommer i tillegg til alle andre følelser, en type form for følelser som hvis du ikke følger med på fotball så har du den bare ikke. Det er ikke sånn at den kjærligheten du har til et lag kan gå på bekostning av familien. Selve den type følelser som en person som er opptatt av fotball har, den finner du ikke i andre typer former. Fra jeg begynte å bli interessert i fotball så har det blitt en ekstra dimensjon i livet som ikke har gått på bekostning av noe annet. Den har bare kommet i tillegg og det gir en ekstra frihet og glede”.

Ut fra min vurdering er det en klar tendens i de svarene informantene gir. På idrettsarenaen råder det en egen frihet til både å føle og til å uttrykke følelser. Det ser ut som om dette blir en ventil for å lufte ut frustrasjoner samtidig som det gir muligheten til å uttrykke følelser tilnærmet uhemmet uten at noen tar anstøt av det. Det gir et uttrykk og en adferd som de skjønner kun hører hjemme på arenaen. Jim og Nina er i tillegg inne på at de følelsene de opplever som supportere, er følelser de ellers ikke ville fått kontakt med. De beskriver dette som en personlig berikelse som de ville gått glipp av hvis det ikke hadde vært for det engasjementet de har for fotball. Dette er i tråd med Webers tanker om det karismatiske som en utvei fra jernburet. Det er også helt i tråd med tankene til Durkheim og Collins om at fellesskapet og ritualene gir den enkelte en oppbrusning og en tilførsel av emosjonell energi.

5 Fotball og vitenskap

5.1 Vitenskapeliggjøring

Et essensielt trekk i modernitetsutviklingen var fremveksten av rasjonalitet og vitenskap. I løpet av 1990-tallet skjedde det en voldsom endring i norsk idrett. Profesjonell organisering og rasjonell drift var med på å ta idrett generelt, og fotball spesielt, over fra å være en amatørbasert dugnadsaktivitet til å bli en profesjonell pengemaskin.

Også på fotballens felt ble den nye retning båret frem av vitenskapelig orienterte kunnskapsagenter. Denne vitenskapeliggjøringen begynte på 1970-tallet med en ny generasjon med en dobbelt bakgrunn: spillere inne toppfotball med en akademisk utdanning, i første rekke Kjell Schou Andreassen, Nils Arne Eggen, Tor Røste Fossen, Andreas Morisbak, Egil "Drillo" Olsen og Nils Johan Semb (Slagstad: 2008, s 708).

Av de nevnte er det Egil "Drillo" Olsen som i ettertid har blitt stående som reformatoren i norsk fotball. Gjennom sin fotballanalyse har han etablert et vokabular som er hyppig i bruk hos tv kanalenes fotballeksperter. Typiske uttrykk er "bakrommet", "soneforsvar", og den viktige "Flo pasningen" som ble et bilde på norsk taktikk på 1990-tallet. "Drillo" har med andre ord bidratt med begreper og analyser som er med på å løfte fotballens anseelse. Et populært uttrykk som å si at fotball er et spill der 22 mann løper rundt etter en ball har ikke lenger den samme betydning som tidligere. Det var en gang et uttrykk for at en ikke syntes om fotball og at en ikke forsto seg på fotball. Det er ikke nødvendigvis slik lenger. Det å innrømme manglende forståelse for fotball kan nå slå tilbake på hvordan vedkommende blir bedømt og oppfattet.

Det å forstå seg på idrett og fotball har blitt viktig og er med på å skape den enkeltes anseelse i visse miljøer.

"Drillo"s analyse av fotball inneholdt også en tallmessig kvantifisering av spillet. Alle situasjoner ble analysert og tallfestet etter vitenskapelige prinsipper. Ved hjelp av disse analysene var det nå mulig å finne fram til metoder for mer effektivt resultatorientert spill. "Drillo"s bidrag til fotballen har vært med på å endre den enkeltes forståelse av fotball. Det har i tillegg sannsynligvis vært med på å legitimere den enkeltes oppfattelse av fotball som noe som er viktig. Det er ikke lenger nok å kjenne til favorittlagets spillere, en må også

dokumentere fotballforståelse gjennom analyse av den enkelte spiller ut fra hva vedkommende bidrar med på banen.

En ytterligere bekreftelse på fotballens akademiske tilnærming er at Tromsøs trener Per Mathias Høgmo er i ferd med å ta en doktorgrad innen idrett og fotball.

“TIL-treneren har søkt på og fått stipendiatstilling innenfor toppidrettsforskning ved Regionalt kompetansesenter for idrett og helse Nord-Norge, ved Det helsevitenskapelige fakultet på Universitetet i Tromsø. Doktorgradsoppgaven han skal levere går på temaet «Prestasjonskultur» innenfor toppfotball, og Høgmo vil jobbe mot noen av de største klubbene og profilene i verden” (Nordlys 20.4.2011).

5.2 Vitenskap og publikum

I et av intervjuene kom en av informantene, Nina, med denne uttalelsen:

Ja, det handler om å ha et felles mål. Det som er så morsomt med det er at det er alle typer mennesker. I tifo- gruppen vår har vi alt fra professorer på Blindern til det som folk ser på som den tradisjonelle Vålerenga supporter som har ølmage og er litt kvinnefiendtlig og litt sånn stereotypisk.

Informanten Nina, som er med i Vålerengas tifogruppe, illustrerer her hvordan fotballens posisjon har endret seg blant publikum. Det man tidligere oppfattet som supportere er nå blitt en mer sammensatt gruppe med medlemmer fra alle samfunnslag.

Personlig har jeg observert stort engasjement for fotball blant medstudenter. Det er ikke uvanlig å se supportereffekter som skjerf med klubbemblemer på lesesaler og på forelesninger. Et annet eksempel som illustrer mangfoldet på tribunen er tidligere statsminister Kjell Magne Bondevik og finansmannen Kjell Inge Røkke som er hyppige gjester på tribunen når Molde spiller.

Et naturlig spørsmål i denne sammenheng er om denne vitenskapelige dreiningen innen fotball også påvirker supporterernes opplevelse av det å være publikum? Vil den rasjonelle analysen påvirke supporterernes uttrykk og væremåte. Blir fotballopplevelsen forringet av analysen og rasjonell tenking? Er det slik at rasjonalitetens jernbur i Webersk forstand også

har innhentet fotballarenaen, eller er det fortsatt mulig å oppleve emosjonalitet og ekte følelser på fotballbanen?

Jeg stilte følgende spørsmål til informantene:

”Drillo” har gjort fotball til vitenskap ved å kvantifisere prestasjonene på banen. Har dette fått betydning for din fotballinteresse og forståelse av spillet?

Mia svarte dette:

“Nei, jeg tror ikke det, han er en sjarmerende mann fordi han er på politisk linje med meg, men når det blir for teknisk så kan man fort glemme det engasjementet vi har i Klanen, alt blir statistikk. Jeg klarer ikke å se fotball på en så teknisk måte det er for mye følelser til at jeg kan tenke sånn. Han har bidratt med kunnskap i sin tid i Vålerenga og det er viktig”

Georg svarte:

“Nei, jeg kan ikke si det. Fotballinteressen min ble påvirket av Drillo i den forstand at jeg var veldig interessert i landslaget i Drillo perioden, landslaget gjorde det jævlig bra, da så jeg på landskamper. Men jeg brydde meg ikke noe særlig om fotball. Jeg var jo glad da han gikk til Vålerenga etter at han var ferdig som landslagstrener. Så var det det med vitenskapen. Nei, for meg handler fotball om følelser ikke vitenskap. Spillerne som har en jobb, må kanskje forholde seg til det med vitenskap på en annen måte, men jeg er glad for at jeg slipper det. Han har jo vært ansatt i Vålerenga for å drive med analyse. Analyse er det sagt at har blitt forsømt så det er jo ingen bedre enn Drillo til å gjøre den jobben, det er jo helt åpenbart. Det er kanskje også, fotball handler om marginer, da er Klanen en sånn som kan påvirke, analyse kan gjøre det, riktig kosthold kan gjøre det, så det er nok en liten bit av et stort helhetsbilde”.

Jim bidro med dette:

“Ja, Drillo har hatt betydning for meg i forhold til landslaget, men det er litt vanskelig å svare på. Han har selvfølgelig preget norsk fotball og med det preget min fotballforståelse så på et eller annet vis så har han jo det. Når det gjelder det vitenskapelige så har han vel ikke hatt så stor betydning. Jeg er ikke så opptatt av det, jeg er ikke så opptatt av de elementene ved fotball. Indirekte har han nok påvirket, han har jo preget hele den måten å se fotball på. Når en

hører på ekspertkommentatorer så er det jo hans tenkning som går igjen der, så når jeg sitter og ser på tv så blir jeg påvirket av det, men ikke direkte”.

Det er klart at “Drillo”s analytiske begrepsapparat har hatt betydning, men det virker å være like klart at dette i liten grad påvirker supporterens opplevelse av fotball. De poengterer at fotball er følelser og ikke vitenskap når man er på kamp. Det er med andre ord mulig å konkludere med at det fortsatt er emosjonaliteten og ikke rasjonaliteten som råder når supportere samles på idrettsarenaen.

I neste del skal jeg se på idrettens utvikling når det gjelder tekniske nyvinninger og framskritt.

5.3 Vitenskap og idrett

Idrett framstår i vår tid som et bilde på teknisk nyvinning og rasjonalitet. Idrettsprestasjoner på dagens nivå ville ikke vært mulig uten vitenskapelig forskning og den nye teknologien.

Kjennetegn på vår tids idrett er at både utøvere og utstyr spesialiseres og utvikles i takt med den vitenskapelige utvikling. Det kan virke som om den grunnleggende målsettingen til idretten er ”citius -altus -fortius”, hurtigere, høyere, sterkere har et nedslagsfelt langt utover det utøveren i seg selv står for.

I Norge ble det på starten av 1990- tallet etablert et toppidrettsenter ved Sognsvann i Oslo. Dette senteret er først og fremst et treningssenter, men det har også en betydelig ekspertise innen idrett og trening. Her er det mulig å gjøre vitenskapelige målinger på utøvernes kapasitet ved hjelp av blant annet måling av O₂ opptak. Målinger av utøvere kombinert med en stadig pågående prosess med utvikling av bedre treningsmetoder, setter idretten inn i historien som en absolutt oppfølger av det mordernes prinsipp om framskritt og videreutvikling.

Det samme gjelder idrettsutøverens utstyr. Det har vært mange revolusjoner på utstysfronten, et illustrerende eksempel på dette er “klappskøytene” som kom like etter OL på Lillehammer. Disse skøytene var i seg selv nok til at det ble mulig å senke verdensrekordene betydelig.

Utviklingen mot stadig bedre utstyr og treningsmetoder metoder gjør at idretten kan sies å legitimere et vesentlig kjennetegn på moderniteten - fremskritt og videreutvikling. Jeg har tidligere vært inne på at troen på de vitenskapelige fremskrittene og på fremtiden i seg selv er svekket som en følge av at vitenskapelige fremskritt akkumulerer potensielle faremomenter. Idretten ser ut til å være et unntak her, men det finnes også faremomenter innen toppidrett.

Kravet til ekstreme prestasjoner, kravet om å vinne åpner for mulighetene til å ta snarveien til toppen. I idretten er disse snarveiene i hovedsak tilknyttet bruk av doping. Dette er et problem idretten har slitt med over lang tid. Det har blitt etablert antidoping-sentre og dopingkontroller av toppidrettsutøvere er etter hvert blitt like naturlig som å gå på trening. Til tross for dette er det stadig nye som blir tatt. Med tanke på at dopingpreparater også er produkter av vitenskapelig utvikling, kan en vel trekke den slutning at vitenskapen representerer både positive og negative sider i toppidretten.

Når det gjelder idrettens publikum er forandringen målbar med nye arenaer med mange tekniske nyvinninger som for eksempel storskjermer og generelt bedre komfort, men idretten kan også tolkes som en motvekt til det som kjennetegner det moderne. Denne tolkningen retter seg mot idrettens publikum. Tilskuernes tilstedeværelse på idrettsarenaen tolkes som en videreføring/oppretholdelse av ritualer og samhandling som var kjennetegn på det tradisjonelle samfunnet. Idretten kan med andre ord sees på som noe som både representerer det moderne og det tradisjonelle samfunn.

6 Kirken og idrettsarenaen

6.1 Kirken og gudstroa

For de som tror på Gud blir kirken et sted for tilnærming til Gud og et sted for søken, fellesskap og trygghet. For de som ikke tror på Gud og det kirken står for, blir kirken et sted som tar seg av noen av livets begivenheter som dåp, bryllup og begravelse.

Det er altså slik at kirken er å oppfatte som et hellig bygg, spørsmålet er om alle oppfatter det slik. Slik jeg tolker det er en slik oppfatning av kirken, som noe som er hellig, basert på noe fundamentalt i det enkelte individ basert på gudstro. Hva er den common sensiske oppfatning av kirken? Hvis en ikke har den gudstroen som kristendommen er basert på, får kirken en

annen posisjon i samfunnet og for den enkelte. For svært mange er kirken et sted som besøkes ved spesielle anledninger i livet. Statistikken viser for eksempel at kirken har høye besøkstall i julehøytiden. Det tolker jeg slik at mange går i kirken i julen fordi det er en tradisjon. Andre anledninger for folk flest til å besøke kirken er hendelser som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser. Dette er ritualer innstiftet av kirken som de fleste har et forhold til uavhengig av om de tror på Gud eller ikke.

Kirken betegnes som et åndssamfunn skapt av Gud selv, med en ytre og en indre side. Det er med andre ord mulig å ha forskjellig tilnærming til kirken. I en sekularisert verden som vår er det naturlig å tenke at de fleste har en et forhold til den ytre delen til kirken. Den indre tilnærmingen er basert på en gudstro og denne er redusert i befolkningen.

Noe av det som har vært kjennetegn på vår sekulariserte verden er fornuft og rasjonalitet. Kristendommen og kirken er basert på en enerådige allmechtig Gud som ingen har sett og som det er umulig å forholde seg til ut fra et fornuftig og rasjonelt ståsted.

Ei tru som ein held vedlike av berre funksjonalistiske grunnar, er ikkje lenger den same trua. Ein ting er å tru på Gud, noko heilt anna er å tru på gudstrua fordi ein held henne funksjonelt nødvendig. Ein ting er å leva i dei primitive magiske truene, noko heilt annan ting er å godta dei fordi ein held dei for nødvendige. Tomrommet etter ei gudstru let seg ikkje fylla med trua på gudstrua eller med religionshistoriske data. (Skjervheim, H. 1996:63).

Skjervheim illustrerer her hvordan den fundamentale tilknytningen til kirken og kristendommen, troen på Gud, ikke lar seg erstatte av noe annet. Det finnes ingen rasjonell forklaring på gudstro, for de som tror er den selvfølgelig og noe trygt, for de som ikke har den er den diffus og kan oppleves som unødvendig. Sosiologisk sett er kirken en institusjon i samfunnet.

6.2 Idrettsarenaen

Idrettsarenaen er i utgangspunktet konstruert for å avvikle idrettskonkurranser. Opp gjennom historien har arenaene vært gjennom en moderniseringsprosess. Den gode gamle fotballøkkå er erstattet med moderne stadion. Kjennetegnet på de nye arenaene er at de er skreddersydd til det formålet de skal dekke, det å avvikle idrettskonkurranser. Den delen av arenaen som er laget for fotball er gressmatta. Det er i tillegg til dette ikke uvanlig med løpebaner rundt gressmatta for å kunne avvikle firidrettskonkurranser, slik det er på Bislet stadion.

I løpet av historien har arenaene økt i størrelse. Det som er verdt å merke seg er at den delen av stadion som er åstedet for selve konkurransen har vært lik i mer enn 100 år. Når vi snakker om størrelsen på en idrettsarena er det størrelsen på tribunen vi snakker om. Det er kapasiteten på antall tilskuere som er målet på størrelsen på en idrettsarena, og det er hovedsakelig dette som har endret seg i vår tid. Et stort stadion i vår verden rommer omkring 100 000 mennesker.

I fotball er det slik at alle lagene har sin egen hjemmebane, der de spiller halvparten av seriekampene i sesongen. Dette innebærer at hjemmelagets publikum kan møte opp og støtte laget sitt i snitt annenhver helg. Når publikum kommer til arenaen for å støtte laget sitt skaper de en atmosfære som forplanter seg til spillerne på banen. Det sies at Vålerenga-klanen er lagets 12. spiller. Dette avspeiler den kraften et entusiastisk publikum kan utstråle mot sine spillere, noe som utvider arenaens funksjon. Idrettsarenaen som møtested for mennesker som utøver rituelle handlinger gjør at arenaen og idretten kan sies å være, i sosiologisk forstand, en institusjon i samfunnet.

6.3 Sammenligning mellom idrettsarenaen og kirken

Det er mange likhetstrekk mellom idrettsarenaen og kirken. De er begge en del av folks bevissthet i kraft av sin fysiske tilstedeværelse. Etablering og bygging av kirker og arenaer har en lang historie, idrettsarenaen har eksistert siden antikken, men den formen vi kjenner i dag er ikke stort mer enn hundre år gammel. Når det gjelder den kristne kirke er dens historie kortere. Det var ikke før etter at kristendommen ble offisiell religion i Europa i det 4. århundre at bygging av kirker slik vi kjenner dem i dag kom i gang.

Når jeg nå har sett på kirken og idrettsarenaen har det dreid seg mye om hva disse institusjonene betyr for individene. Kirken er Guds hus og tilgjengelig for alle. Det er likevel slik at troen på Gud er en viktig del av kirkens innhold og dermed et viktig motiv for om en besøker kirken eller ikke. Det er med andre ord et motiv om åndelig oppbygging som ligger bak for de som besøker kirken regelmessig. Det som skjer i kirken i løpet av en gudstjeneste kan på ingen måte sees på som underholdning.

Hvis en ser på idrettsarenaen og de besøkende der, er motivet for å besøke arenaen annerledes. Hvis en for eksempel tar en fotballarena er det viktige motivet for supporterne å

støtte laget sitt. I tillegg er fotball og idrett underholdende i et besøk der kan gi den enkelte en følelse av å kunne påvirke resultatet ved aktivt å støtte sine favoritter.

Jeg har stilt spørsmålet om det kan være slik at idretten har blitt en erstatter for religion i vår tid. Jeg vil nå se på hva informantene har sagt om det de kaller “etterlivet”, det som fortsatt representerer det mytiske og uforklarlige i livene våre.

Nina mente dette.

“Jeg er ikke kristen, men jeg tror at det å tilhøre en religion handler mye om tilhørighet, fellesskap, tradisjoner forutsigbare rammer som man har å forholde seg til og det er jo akkurat det man snakker om i forhold til supporter-kultur. På søndag går vi ikke i kirken, men vi går på fotballkamp. På fotballkamp gjør vi sånn og sånn. Det er jo et sett med regler å følge. Det er noe større enn en selv, man kan legge seg selv til side og være for noen andre i stedet for å være for seg selv. Det er absolutt sammenlignbart med religion”.

Spørsmål: Har du et forhold til kirken?

“Nei jeg har ikke det. Familien min har ikke det. Sist jeg var i kirken var når Vålerenga hadde gudstjeneste i forbindelse med julebanketten. Det var veldig fint, jeg har veldig respekt for kristendom, jeg skulle ønske at jeg trodde på noe, men det er ikke noe jeg har vokst opp med. Gelius er jo Vålerenga-supporter og det var fint, det var jo Vålerenga-supportere som fylte kirken så det var det samme fellesskapet.

Spørsmål: Du sier at du skulle ønske at du trodde på noe. Du tror jo på noe når det gjelder fotball?

I: Ja jeg gjør jo det, men fotball ikke kan svare på det som religion kan svare på. Spørsmål om liv og død, hva gjør vi her og hvorfor er vi her. Det kan ikke fotball gjøre. Det gjør det i hvert fall ikke for meg.

Marius sa:

“Jeg har tenkt mye på det. Jeg er ikke religiøs, det går på mine egne meninger om at religion fører til vold. Man påtvinger folk noe man tror på selv. Sånn sett er ikke det vi driver med

religion. Vi har aldri sagt det, og jeg håper vi aldri kommer til å si at du skal holde med Vålerenga, det er opp til hver enkelt. Når du er medlem av Klanen og du holder med Vålerenga så bør du yte maks da bør du gjøre det du kan fore å støtte klubben din, men du er fri til når som helst å stikke hvis du har lyst til det. På en annen måte er det jo en religion fordi det for mange mennesker er en livsstil og det er jo greit så lenge det er personlig”.

Spørsmål: Du ser at det kan være en parallell?

“Selvsagt, det er ikke det samme, men det er like trekk”.

Spørsmål: Hvilket forhold har du til kirken og det religiøse liv?

“Jeg har ikke så mye til overs for det. Jeg har pratet med Gelius og fått med meg hva den menigheten driver med og fått noen positive vibber fra det. Stort sett opplever jeg kirken som arrogant, man påtvinger folk sin egen tro. Jeg henviser til historie og ting som foregår i dag i forhold til misjonærer. Man hjelper mennesker i andre land du får hjelpen min, men du må lese Bibelen og du må!!!! Det er ting som jeg ikke har så mye til overs for. Det samme gjelder at man blander kirke og stat. Jeg har ikke personlig noe i mot folk som er personlig religiøse for det må være opp til hver enkelt, men ikke når man skal påtvinge andre det, da blir det feil for meg. For meg handler religion om noe å tro på, om livet etter døden, ikke om direktiver”.

Mias bidrag:

“Nei, jeg er en ikke religiøs person og jeg har ikke behov for en religion, men det blir en livsstil som er på linje med religion så sånn sett så er det kanskje det for meg. I stedet for å gå i kirken hver søndag og synge sangene mine og gjøre det jeg får beskjed om så sånn sett er det kanskje min religion, men jeg bruker jo tid på andre ting også. Jeg er ateist, jeg er oppvokst i et ikke-religiøst hjem, men i et politisk hjem i stedet. Jeg har gått mer i demonstrasjonstog mot Bush Sr. som barn enn jeg har gått i kirken”.

Georg sa dette.

“Nei. He he, man skulle jo nesten tro det fordi, men det kommer jo helt an på hvordan du ser det. En religion må jo handle om livet etter døden og meningen med livet og det

transcendentale og det har jo ikke noe med fotball å gjøre, men hvis man ser på bare det helt jordlige så behandler jeg kanskje Vålerenga og fotball som om det skulle ha vært en religion, men det er jo ikke min religion. Det er noe å tro på likevel, det er en veldig stor del av følelseslivet mitt, men jeg mener ikke at det er min religion”.

Jims bidrag:

“Nei det er det ikke, det gir meg ikke svar på de store gåtene her i livet. Hvis religion er heroin så er vel fotball sentralstimulerende party dop. Fotball har en stor betydning i livet mitt, men på en annen måte enn det religion ville hatt”.

Det går fram av informantenes svar at idrett kan være en erstatning for religion på den måten at det gir mening og noe å tro på i et her og nå perspektiv. Fotball gir en ny dimensjon til følelseslivet og det er meningsfullt i den forstand at det er en virksomhet som en bruker mye tid på. Det er likevel klart, slik de sier det, at idretten aldri kan gi den dype transcendentale dimensjonen religionen har. Idretten vil aldri kunne gi svar på livets mytiske spørsmål.

En viktig endring har funnet sted her i landet i de senere år når det gjelder antall kirker. Lavere besøkstall og endring i bosetting har medført at kirkebygg er blitt solgt til annet bruk. En annen årsak til dette kan være kirkens manglende økonomi i forhold til å ivareta og vedlikeholde kirkebyggene.

For idretten har utviklingen vært nesten motsatt. Det har i de senere år blitt bygd flere nye fotballstadion. Som eksempel på dette kan nevnes Alfheim stadion i Tromsø, Lerkendal stadion i Trondheim, Sør arena i Kristiansand, Color line stadion i Ålesund og Aker stadion (Røkkeløkka) i Molde. En fellesnevner for mange av de nye arenaene er at de har fått navn fra en hovedsponsor. Det er med andre ord ikke bare klubbens økonomi som betaler utbyggingen, næringslivet er sterkt delaktig med midler.

En nærliggende årsak til dette er at arenaene er blitt mer enn en idrettsarena. De nye anleggene rommer, i tillegg til den funksjonen de skal ha for idretten, kontorer og butikklokaler. Mange av dem, som for eksempel landslagsarenaen Ullevål stadion i Oslo, er i tillegg et stort kjøpesenter.

Vålerenga fotball er i ferd med å bygge et nytt stadion på Valle Hovin. Dette blir en gigantisk idrettsarena med både fotballbane, skøytebane, næringsbygg og boliger og er beregnet å koste en og en halv milliard. Av dette beløpet er selve idrettsarenaene beregnet å koste 500 millioner for fotballstadion og 400 millioner for en innendørs skøytehall (Klansropet mars 2008).

Dette utgjør en vesentlig forskjell når det gjelder kirke og arena. Kirken har beholdt sin tradisjonelle form, selv om det har kommet en del alternative bruksmuligheter som for eksempel konserter i forbindelse med julen. Idretten har vært gjennom en prosess der utviklingen har gått mot et nært samarbeid mellom næringsliv og idrett. Grunnene til at denne utviklingen har funnet sted henger sammen med at idretten står friere til å handle, mens kirken har en profil på ikke kommersiell virksomhet med statlig eierskap.

En annen grunn til denne utviklingen er at idretten er attraktiv for sponsorer noe som henger sammen med en økende tilstrømning til idrettsarenaene og bruk av reklame.

Det er også forskjell på idrett og kirke når det gjelder interessen fra media. Hvis en ser på tv-programmenes utvikling har det skjedd en markant endring i løpet av de siste 20 årene. Tidligere var det et fast innslag med tv overførte gudstjenester på søndag formiddag. Disse sendingene har i vår tid blitt borte til fordel for idrettssendinger som gjerne begynner tidlig på formiddagen og varer til klokken 18.00 på ettermiddagen. Dette henger sammen med seertall og sponsorinntekter. Det er stor konkurranse om seerne mellom de ulike tv-kanalene. For å få rettigheter til å sende fra en idrettsarena må de på forhånd betale innehaverne av rettighetene til de ulike idrettsarrangementene. Det gir seg selv at kirken taper i denne konkurransen.

7 Observasjoner fra idrettskonkurranser

7.1 To observasjoner

I dette kapitlet skal jeg beskrive det jeg har observert som deltager på to ulike idrettsarenaer. I den første delen er det mine observasjoner fra en fotballkamp i tippeligaen mellom Vålerenga og Brann 26. september 2010 som ligger til grunn. Den neste delen handler om 5mila i Holmenkollen 13. mars 2010, inkludert mine observasjoner fra overnattinga i Nordmarka før lørdagens femmil.

På fotballkamp.

Søndag 26. september gikk jeg sammen med tre venner til Ullevål Stadion for å se toppseriekampen mellom Vålerenga og Brann. Jeg har ikke noe patriotisk forhold til Vålerenga, men mine venner er alle tre ivrige supportere av klubben. Det tok oss 20 minutter å gå til stadion, og etter hvert som vi nærmet oss vokste menneskemengden rundt oss. Særpreget for mengden var at svært mange var ikledd sin klubbs farger, noen hadde bare et diskret skjerf, mens andre hadde både jakker og luer som signaliserte tilhørighet til klubben. Det var med andre ord en sterk grad av uniformering blant supporterne.

En skulle tro at denne klare profileringen av gruppene i forhold til hverandre skulle skape bråk, men jeg kunne ikke se noen tendenser til dette. Det var en del muntlige meldinger om det andre lagets udugelighet, men det hele virket bare troskyldig og morsomt. Når begge lags supportere roper at det andre laget er ”ræva”, virker det ikke som om dette tas som noe annet enn en talemåte som hører med til en fotballkamp. Mens vi nærmer oss Ullevål går diskusjonen rundt oss om tabellsituasjonen til laget, konsekvenser av vinn eller tap i den forestående kampen, hvilke spillere som er skadet eller i god/dårlig form. Å lytte til kommentarer og samtaler rundt meg gir et inntrykk av at tilskuere og supportere har et høyt kunnskapsnivå om fotball og et sterkt engasjement for sin egen klubb og for idrett generelt.

Utenfor arenaen er det allerede en stor menneskemengde samlet selv om det fortsatt er tre kvarter til kampen begynner. Det er stor interesse for klubbefekter som selges på stand utenfor arenaen. Vi kikker litt på produktene som spenner fra skjerf og flagg til jakker, gensere og narresmøkker til de minste. Alle produktene har klubbens symboler.

Selve billettsalget til kampen skjer på en slik måte at de to lags respektive supporterklubber får hvert sitt tilholdssted inne på tribunen. Vålerengas supporterklubb, Klanen sitter på Vestbredden og i Colasvingen eller Gazastripen. Motstanderens supporterklubb, i dette tilfellet Bastionen, sitter i VG svingen vis a vis Gazastripen. Utover dette hovedskillet sitter de litt mer nøytrale publikummere rundt resten av banen.

Vi hadde plass i andre etasje i Vg svingen, noe som ga oss en meget god utsikt over både banen og publikum. Det var enkelt å se hvem som var hjemmepublikum. Over hele

hovedtribunen vaiet det flagg med Vålerengas farger samtidig som sanger og heiarop runget over hele banen.

Rundt hele banen er det reklameskilter. Disse er laget slik at reklamene veksler ved at skiltene roterer med jevne mellomrom. Over Vg svingen henger en enorm skjerm som blir brukt til informasjon og reklame. I tillegg er det en speaker på arenaen som gir publikum informasjon om hvem som scorer mål og hvem som byttes ut og settes inn av spillerne.

Speakertjenesten brukes også til reklame, det blir blant annet opplyst om hvem som er Vålerengas hovedsponsor. Speaker opplyser også om at Vålerenga er sterkt engasjert i kampen mot rasisme, noe som utløser jubel over hele banen. Dette engasjementet er også nedfelt i Klanens vedtekter og er klart med på å gi medlemmene normer for hva som er akseptert og ikke. Hvis denne regelen brytes er sanksjonen fra Klanen ekskludering.

Når dette blir sagt ser jeg meg rundt blant publikum og kan da se at det er et stort innslag av ikke etniske nordmenn på tribunen. I tillegg merker jeg meg at det er en stor spredning i alder og ikke minst er det også et stort antall kvinner. Dette er interessant ettersom fotball tradisjonelt har vært mannsdominert.

Så marsjerer lagene inn på banen. Hver spiller leier en gutt eller jente som er representant for miniklanan som er Vålerengas egen supporterklubb for de små. I tillegg kommer det inn 5 eldre gutter som bærer hvert sitt flagg med Vålerengas farger. De marsjerer tvers over banen og tar oppstilling foran Klanen på hovedtribunen.

I følge Klanens talsmann har Klanen et bevisst forhold til Miniklanan. De har voksenpersoner som jobber i barnehager og småskolen til å ta seg av de små aspirantene. Foreldrene kan levere sine barn på avtalt sted før kampen og hente de igjen etter kampslutt med trygg forvisning om at barna er i trygge hender. Inne på banen velges det noen medlemmer av Miniklanan til å delta i forberedelsene til kampstart ute på banen. Disse oppgavene er først og fremst å bære flagg og å ta oppstilling sammen med spillerne når de blir presentert.

Under kampen har Miniklanan sin faste plass mellom VG svingen og tribunen vis a vis Vestbredden. I løpet av kampen blir de involvert i sangene. Når Klanen synger for eksempel ”kom igjen Enga” svarer Miniklanan ”kom igjen Enga”. Denne vekselvirkningen går igjen utover i kampen og viser at det å være medlem i Miniklanan betyr at en må sitte inne med

kunnskap om sangtekster og evnen og viljen til å delta aktivt i fellesskapet. Det hele er et godt eksempel på kollektivt samspill der også de unge aspirantene blir involvert. Etter kampen løper spillerne til klantribunen og takker for støtten. Dette gjelder også tribunen til Miniklanan.

Noen minutter før kampstart blir det, som om det skulle være avtalt på forhånd, tilnærmet stille på stadion. Publikum reiser seg og løfter skjerfet med klubbemblemet foran seg. Sekunder senere spilles "Vålerenga kjerke" over musikkanlegget og det virker som om alle på tribunen synger med. Musikkanlegget består av 28 gigantiske høyttalere som er plassert under taket rundt hele arenaen. Lydvolumet på musikken og sangen skaper et trykk som er fysisk følbart og den stemningen som oppstår på arenaen er elektrisk. Jeg har ingen personlig tilknytning til Vålerenga, men jeg dette innslaget er så sterkt og appellerer til så mange følelser at jeg lar meg rive med og stemmer i av full hals.

Etter sangen blir spillerne på begge lag presentert for publikum. Dette skjer på alle kamper i tippeligaen og er preget av det samme ritualet på alle arenaene. Speaker roper opp navnene på spillerne en etter en og for hvert navn som blir ropt opp blir det buet eller heiet avhengig av hvilken klubb en holder med. Speaker avslutter med å ønske begge lag lykke til og så er kampen i gang.

Gjennom hele kampen preges stadion av taktfaste heiarop og sang. Utdrag fra en av sangene: "Vål`enga – du er min rellion, en av en million – stolt gammel tradisjon". (Klanan.no).

Når en av supporterklubbene starter et heiarop eller en sang stemmer det andre lagets supportere i med sin for å overdøve de andre. Når et av lagene scorer mål forteller speaker hvem som er målscorer etterfulgt av publikums jubel. Når Vålerenga scorer har speaker og publikum et spesielt samspill. Speaker forteller hvem som scorer og publikum brøler. En gang til roper speaker og publikum brøler på nytt. Dette tilropet fra speaker og brølet fra publikum gjentas tre ganger ved hver scoring for hjemmelaget.

Etter hvert som kampen utvikler seg oppstår det situasjoner som fremkaller glede og vrede blant publikum. Dette følges av gledesutbrudd og taktfast applaus eller brøl og buing hvis situasjonen og dommeravgjørelser er i mot ens respektive lag. Som publikum på en fotballkamp har en med andre ord en genuin mulighet til å gi uttrykk for glede og frustrasjon på en legitim måte. Det er sjelden en kan se voksne mennesker brøle og skrike på denne

måten. For min egen del oppleves denne muligheten som befriende nettopp fordi det er naturlig å gjøre det i denne konteksten.

I pausen er det en avslappet stemning. De fleste rører på seg, det blir lange køer ved toalettene og kioskene under tribunene. Et av høydepunktene for meg og svært mange andre tilskuere er pølse med lompe og sennep. Dette er et varemerke ved ethvert idrettsarrangement. Det er essensielt for en som har vært mye på idrettsarenaer at pølsene er riktige i den forstand at de er laget slik at de gir den riktige knekken når man biter til. Jeg har ved flere anledninger hørt voksne fornuftige mennesker diskutere hva som er de riktige pølsene ved slike anledninger og det har vært stor enighet om at det må være wienerpølser fra Leif Vidars slakteri.

I starten på andre omgang opplyser speaker om at dagens tilskuertall er 12 987 mennesker. Når kampen nærmer seg slutten setter klanen på hovedtribunen seg i bevegelse. Det er et spektakulært syn å se hele Vestbredden med rundt 5000 mennesker bevege seg rundt på geledd i jenkadans, eller analtog som det heter blant de innvidde. Det hele ser ut som en diger amøbe som flyter rundt.

Vålerenga spiller en av sine bedre kamper for sesongen og vinner til slutt 1-0. Stemningen på Ullevål er stor og en kan se fellesskapets glede over lagets prestasjon i det kampen blåses av applauderer publikum taktfast, mens Vålerengas spillere og trener løper rundt banen og takker publikum. Klanen blir ofte omtalt i media som Vålerengas 12 spiller og etter denne kampen kan jeg forstå hvorfor.

På tur i Nordmarka.

Fredag 12. mars dro jeg inn i Nordmarka for å observere et fenomen som er enestående i idretten og som kun finner sted i Norge. Flere tusen mennesker drar ut i Nordmarka for å overnatte natten før femmila i Holmenkollen. Det var en kald kveld med stjerneklar himmel og måneskinn, termometeret viste minus 10 grader når jeg dro hjemmefra klokken 22 30. Jeg har aldri overnattet på denne måten selv, men jeg har erfaring fra militærøvelser og vet at forberedelser og utstyr er viktig for å få en god opplevelse.

Jeg kjørte inn til Frognerseteren og startet min tur på ski innover i marka. Allerede på parkeringsplassen fikk jeg inntrykk av at noe var på gang. Det var mange biler parkert og

mange mennesker som gjorde seg klar til å dra inn i marka. Det var en spesiell opplevelse å starte en skitur så sent på kvelden. I tillegg var det spesielt og være omgitt av så mange målbevisste mennesker som var i godt humør og tydelig så frem til å ligge ute i bitende kulde. Etter kort tid kom de første teltene til syne. Det var telt i alle fasonger og størrelser, men en gjenganger var det militære 16 mannsteltet. Dette er et telt som jeg kjenner igjen fra repetisjonsøvelser i militæret. Teltet er robust og det er romslig i tillegg til at det har en fyringsovn i midten som gjør at 10 minusgrader ute er til å leve med. Det var tydelig at etableringen av teltplass skjedde etter hvem som kom først, og det gikk etter hvert fram etter hvert som jeg snakket med folk innover i marka, at det var vanlig med fast plass fra år til år, noe som medførte at de som ønsket sin spesielle plass måtte starte tidlig på ettermiddagen eller helst kvelden før.

Dette var altså en tradisjon for mange, noe jeg etter hvert kunne se både på utstyret og hvordan teltene var satt opp. Det var måket flotte veier fram til noen av teltene. Noen hadde laget sittebenker og sofabord av snø og benkene var dekket med skinnfeller og granbar. En annen ting som ble tydelig var at de ferske beboerne fikk hjelp og opplæring av de av naboene som var mer erfarne.

Etter hvert som jeg beveget meg videre innover marka flatet terrenget ut og på naturlige åpne sletter var det etablert små landsbyer med telt. Her var det større grupperinger sammen og jeg forsto etter hvert at det blant annet var hele skoleklasser som var på overnatting sammen med lærere og noen av foreldrene.

Det så for meg ut som om det foregikk en rekruttering og opplæring av nye medlemmer i hvordan en skal få best mulig utbytte av den begivenheten det tydeligvis er å overnatte i marka foran 5mila i Holmenkollen. Felles for alle var at de hadde hengt opp nasjonalflagg og bannere med sin egen identitet, det være seg skoler, musikkforeninger, idrettslag, speidere og militære avdelinger.

Langs hele den delen av løypa jeg gikk ble det brent bål og grillet pølser foran teltene. Jeg fikk stadig tilbud om en matbit og noe å drikke på. Det var i det hele tatt en fantastisk fin stemning med barn og voksne i skjønn forening.

Jeg dro hjem klokken 03.00 med en sterk overbevisning om at et idrettsarrangement er mye mer enn idrettsutøvere som konkurrerer med hverandre.

Lørdag 13. mars klokken 11.00 dro jeg tilbake til Nordmarka for å observere selve konkurransesituasjonen. Øvelsene denne dagen var 3 mil for damer og selve kraftprøven i internasjonalt langrenn, herrenes 5mil i Holmenkollen. 5 mila har tradisjonelt vært avviklet med intervallstart. I dag gikk den med fellesstart.

Denne gangen kjørte jeg til Midtstuen der jeg møtte noen venner. Vi har tatt denne turen en del ganger og har etter hvert etablert en tradisjon rundt denne lørdagen i mars. Vi fant etter hvert vår faste plass ved løypetraseen, vi var tidlig ute nettopp for å være sikre på at denne plassen var ledig. Etter hvert kom det flere folk til og rammen rundt 5-milsopplevelsen var satt. På det punktet som vi har valgt står det sekundanter fra flere nasjoner slik at publikum rundt får orientering om utviklingen i konkurransen.

Løypetraseen for 5-mila var i utgangspunktet en runde a 50 kilometer. Dette er endret slik at løypene i dag er runder på 16,6 eller 12,5 kilometer. Denne endringen har betydd mye for publikum, mens de tidligere så løperne gå ut i marka for å komme i mål etter ca 3 timer får nå publikum se løperne tre til fire ganger før de er i mål. En annen konsekvens er at en kortere løypetrase betyr tettere samling av publikum ute langs løypetraseen.

Etter hvert som løperne nærmet seg vår leirplass inne i Nordmarka steg stemningen. Vi fikk forvarsel når hvordan det gikk fra medbrakte radioer. I det løperne passerte reiste publikum seg, holdt opp flagg og faner og heiet. Jubelen fortsatte lenge etter at de beste hadde passert. De som ikke var fullt så kjappe som de i front fikk like mye støtte fra publikum som teten. Det ble etter hvert tent bål og grillet pølser rundt om, og drikkevarer utover kaffe og brus bidro til en økende stemning blant publikum.

Når jeg ser meg om blant publikum rundt meg kan jeg igjen se at det er en blanding mellom de som har vært med på dette før og de som er nye. Skillet går på klærne de har på seg og medbrakte effekter. Et varemerke for de virkelig erfarne markatraverne er den gode gamle gråe ryggsekken med utenpåliggende meis. Disse ryggsekkene er minst 30 til 40 år gamle og gir en egen respekt her inne i skogen. Andre effekter som understreker erfaring er gamle og nedstotete kaffekjeler og votter strikket i selbumønster med tilhørende nikkere og knestrømper. De erfarne har lært seg hvordan en skal få en god opplevelse i marka til tross for snø og kulde, og de er mer enn villig til å la erfaringen gå videre til de som er ferske.

Jeg vandrer litt rundt blant de som sitter nærmest og blir imponert over den kunnskapen de innehar når det gjelder idrett generelt, og norsk og internasjonal skihistorie spesielt. Det inntrykket jeg sitter igjen med etter nattens vandring, og denne dagens opplevelser, er at det idrettspublikum jeg har sett og snakket med er personer med stor grad av entusiasme og kunnskap om idrett. I tillegg er de opptatt av tradisjoner og ivaretagelsen av disse.

7.2 Sammenligning av to idrettsarrangement

Jeg har i dette kapitlet beskrevet to idrettsarrangementer som kan virke svært forskjellige. På den ene siden er det en beskrivelse av en fotballkamp på Ullevål stadion mellom Vålerenga og Brann, på den andre siden er det en beskrivelse av 5 mila i Holmenkollen og den tradisjonelle overnattinga i Nordmarka foran renndagen. Idrettene er i seg selv ikke sammenlignbare, det er idretter som utøves på hver sin årstid. I tillegg er en stor forskjell at langrenn er en individuell idrett, mens fotball er et lagspill. Det er heller ikke min intensjon å dra sammenligninger mellom idrettene. Mitt fokus ligger på disse idrettenes publikum og det er denne sammenligningen dette dreier seg om. Jeg skal heller ikke sammenligne publikum på de to arenaene med hensyn til hvem de er, hvilken bakgrunn de har osv. Min intensjon er å sammenligne hva publikum opplever på de to arenaene og hvilke fellestrekk som er synlige i for meg som observatør.

En av de tingene som jeg ser som et klart fellestrekk på de to arenaene er uniformeringen av publikum. Klær, flagg og faner går igjen på begge steder. Klærne er ikke direkte sammenlignbare fra arena til arena, men de representerer i begge tilfeller et uttrykk for tilhørighet og fellesskap. På fotballbanen er det tilhørigheten til laget som er i fokus, i Nordmarka er det særnorske og praktiske klær som dominerer. Ved å kle seg i forhold til anledningen oppnår den enkelte å vise at det er noe spesielt en er med på, det er ikke bare en tur på nærmeste supermarked. Klærne har til tross for mange originale varianter, spesielt i marka, et preg av likhet og uniformering.

Det er jo nødvendigvis slik at klærne i marka preges av at de som bærer dem skal tilbringe natta ute i mange minusgrader. I Nordmarka er det i tillegg flagg og faner som markerer gruppetilhørighet i form av speidergrupper, musikkorps, skoler og lignende i tillegg til de nasjonale symbolene. Dette var spesielt synlig natten før femmila.

Publikums adferd på arenaen er helt sammenlignbar i den forstand at den domineres av synging og heiing i den hensikt å øke utøvernes ytelse. Dette er et trekk ved publikum som preger begge arenaer. Det er sjelden å se voksne mennesker, som i andre sammenhenger opptrer som rolige og pertentlige mennesker, uttrykke seg på denne måten. På idrettsarenaen er det, ut fra mine observasjoner, legitimt å rope ut det som faller en inn. Det er faktisk de som ikke ytrer noe som skiller seg ut. Det å være publikum på en idrettsarena gir altså den enkelte mulighet til å ta ut sine følelser på en måte som svært få andre arenaer i samfunnet gir. For å illustrere dette tar jeg med en artikkel fra Aftenposten mandag 9. februar 1920, som beskriver stemningen blant tilskuerne etter at helten den gang, Oscar Mathisen hadde vunnet et skøyteløp på Frogner stadion.

”Saa greiede altsaa Oscar – vaar egen Oscar det likevel! Nogen strigraat og atter andre var fortvarende stumme. Alle mennesker blev brødre og søstre, blev saa rørende snilde med hverandre. Havde det rundt banen vært en passende blanding av røde – og hvitegardister, af bolsjeviker og høiremend, havde der i de øieblikke intet været i veien for, at de havde kunne falde hinanden om halsen. Havde en durkdreven lommetyv havt sin haand i en andens lomme knyttet om en velfyldt pengepung, vilde han instinktmessig have sluppet taget. Havde der i dag været præsidentvalg i Norge, vilde Oscar utvilsomt faaet de fleste stemmer” (Bjørnsen & Jorsett 1995: s 192).

Min konklusjon så langt er at det å være publikum på en idrettsarena gir den enkelte mye mer enn det å se på idrettsutøvere som konkurrerer. Noe av det viktigste med det å være publikum virker å være det sosiale og følelsen av å være del av et større fellesskap der man respekterer hverandre, lærer av hverandre og ikke minst setter pris på de andres selskap.

8 Rekruttering

8.1 Rekruttering til kirken og idrettsarenaen

I dette kapitlet er intensjonen å se nærmere på hvordan rekrutteringen til kirken og idrettsarenaen foregår. Det vil være med på å avdekke hvilke motiver som gjør seg gjeldende for den enkelte når de velger mellom disse to arenaene. Det vil videre gi svar på hvordan kirken og idretten jobber for å få flere besøkende.

I dette kapitlet redegjøres for hva rekruttering på et generelt nivå er. I neste omgang er formålet er å se på rekrutteringen til kirken og til idrettsarenaen. Er det slik at det er tilfeldigheter som gjør at noen blir fotballsupportere, mens andre velger kirken som sin arena. Det er kanskje til og med slik at en fotballsupporter kan være en tilhenger av kirken og motsatt.

En tradisjonell oppfatning av ordet rekruttering har en sammenheng med militæret. Den leksikale definisjonen på rekrutt er ”en soldat som er i første del av utdanningen”, eller overført til næringslivet, ”en yngre person som skal overta”. Rekruttere defineres tilsvarende ”verve rekrutter til forsvaret” eller ”skaffe nye medlemmer/medarbeidere” (Store norske ordbok, 1992).

Rekruttering på et generelt nivå betyr altså å finne personer som kan overta og å føre tradisjonene videre.

Hvordan skjer rekrutteringen til kirken og idrettsarenaen? Alle organisasjoner, klubber eller foreninger som ønsker å overleve er nødt til å tenke på, og jobbe aktivt med rekruttering. Et eksempel på hvor viktig rekruttering er illustreres ved å se på en fotballklubb. Det er, for klubben, en svært viktig prosess å skaffe til veie unge spillere som kan overta når de eldste spillerne gir seg, eller når spillere blir langvarig skadet. Rekrutteringen av spillere til fotballklubbene har i de senere år forgått på den måten at klubbene rekrutterer innen egne rekker, eller at de kjøper nye spillere. Klubben må jobbe aktivt med rekruttering for å møte de problemene som kommer, hvis ikke det skjer vil resultatene utebli. Dårlige prestasjoner på banen får følger for klubben ved at de blir mindre attraktive for sponsorene og i verste fall kan det ende med nedrykk til lavere divisjoner. Det å ha en stor stall med spillere er alfa og omega for å hevde seg i norsk og internasjonal fotball.

Når det gjelder rekrutteringen til kirke eller idrettsarena er nye rekrutterer like viktig for opprettholdelse og utvikling. For idretten vil dårlig rekruttering bety at det blir færre på tribunen og mindre interesse for idrett. For kirken vil dårlig rekruttering bety at et av de viktige formålene med kirken, å følge misjonsbefalingen, ikke blir ivaretatt. Spørsmålet som blir fulgt opp i dette kapitlet er hvordan rekrutteringen til idrettsarenaen og kirken skjer?

8.2 Rekruttering av idrettspublikum

Hva er grunnen til at så mange bruker så mye tid på idrett? I dette kapitlet går det fram at det å være publikum på en idrettsarena har et innhold for den enkelte utover det å bli underholdt. Idrettens publikum er også bærere av lange tradisjoner som er knyttet til kunnskap om idrett og kunnskap om hva det vil si å være en god supporter. På fotballbanene er tilknytningen til eget lag en viktig faktor, på andre typer idrettsstevner er det støtten til den enkelte utøver som er i fokus. Kunnskapen om idrett og tilhørighet til arena, lag og utøvere er ikke gitt på forhånd. Dette er en rekrutteringsprosess som foregår over tid og som er påvirket av arv, geografisk forankring og miljø. I intervjuundersøkelsen kommer det fram at hver og en av informantene har sin egen historie om hvorfor det nettopp ble Vålerenga som ble klubben for dem. Dette illustreres med fortellingene til tre av informantene ut fra spørsmålet:

Hvorfor ble du medlem i Klanen?

Nina: ”Jeg har faktisk en litt romantisk historie. Jeg flyttet til Oslo i 2005. Familien min holder med Vålerenga og TIL som er laget i Tromsø. Når jeg flyttet til Oslo og bestemte meg for at her skal jeg bo så fikk jeg en veldig tilhørighet til byen. Og så dro jeg på ferie til Cuba og ble veldig syk. Jeg fikk veldig hjemlengsel fordi jeg måtte være på et sykehus. Når jeg kom ut av sykehuset var jeg på en bar på Cuba og der fant jeg et Vålerenga skjert som hang i den baren. Da bestemte jeg meg for at når jeg kommer hjem så skal jeg gå på kamp. Så dro jeg på kamp og da ble jeg bare frelst egentlig. Selv om det er et litt ekkelt uttrykk å bruke. Det var nok et ønske jeg hadde, det at jeg følte en slik sterk tilhørighet til Oslo, at jeg følte at jeg måtte engasjere meg i noe som er Oslo, og for meg er det ikke noe som er mer Oslo enn Vålerenga”. Det er mange som ikke kommer fra Oslo som holder med Vålerenga: Det handler om at man er tilflytter og at man lager seg en tilknytning til en by. Akkurat som hvis man flytter til Sverige så blir identiteten mer og mer svensk selv om man alltid kommer fra Norge. Det er veldig greit for meg å si at mamma har vokst opp på Vålerenga, for da er det ingen som spør mer. Da er det på en måte greit”.

Georg: ”Det er en litt spesiell historie. Jeg er født og oppvokst i Oslo indre Øst, så det har aldri vært noen tvil om hvor jeg kommer fra. Jeg vet at jeg er østkantgutt og da er det jo nærliggende å holde med Vålerenga. For noen år siden var jeg ikke interessert i fotball. Mitt forhold til fotball starta med at stefaren min tok meg med på hockeykamper når jeg var 8-9 år.

Det var i den tiden når Jimmern sto i mål og Shampo spilte. Det var god stemning, så da skjønte jeg at Vålerenga var laget mitt.

Da holdt jeg med Vålerenga, men jeg brydde meg ikke om fotball. Når jeg en sjelden gang så fotball på tv så holdt jeg med Vålerenga, men jeg brydde meg egentlig ikke om fotball. Så hadde det seg sånn at jeg traff en jente som holdt med Lyn. Det var god stemning mellom oss og hun dro meg med på et par Lyn kamper. Det her var i 2002. Da satt jeg der på Lyn kamp og tenkte at det er faktisk morsomt å være på kamp å se fotball, men jeg er på Lyn- kamp, det er noe som ikke stemmer her. Sånn skal det ikke være. Jeg sendte en melding litt senere til en kompis som holdt med Vålerenga og som var på kamper, og så dro jeg på kamp 16. mai mot Lillestrøm på Ullevål. Det var som å komme hjem. Da skjønte jeg at det er her jeg hører hjemme, ikke på Lyn- kamp. Så da var det bare å melde seg inn i Klanen”.

Marius: ”Det var i 98, jeg fikk ikke sett noen kamper i 97, men fulgte fotball på tv. Jeg fant da ut at dette her er laget mitt (Vålerenga). Det står for mye av de tingene jeg liker og det er min stil, det her liker jeg. Jeg ble fort kjent med folk jeg traff i forbindelse med kamper og fant ut at det enkleste var å kjøpe sesongkort og bli medlem av Klanen. Det gir meg også rettigheter til å få billetter til for eksempel cupfinalen. Det å være medlem i en supportergruppe som står for de tingene jeg står for personlig gir meg ganske mye”.

Mia: “Vålerengasupporter har jeg vært hele livet på en måte, jeg kommer fra et sted litt utenfor byen, men har en familie som kommer fra Oslo, fra Vålerenga. Min bestefar spilte i Vålerenga. Når jeg flytta til Oslo så var jeg en ung jente som ikke var opptatt av sport, jeg var med i rød ungdom, men ble etter hvert rekruttert til Vålerenga som mer aktiv supporter. Klanen betyr miljø for meg, noen å se fotball sammen med, sosialt nettverk folk som er interessert i det samme som meg i alle fall på et område og ofte på flere”.

Nina, Georg og Marius og Mia forteller ulike historier om hvorfor nettopp Vålerenga og Klanen ble det riktige for dem.

Nina forteller om en tilfeldig hendelse i en bar på Cuba som gjør at hun bestemmer seg for å gå på kamp for å se Vålerenga. Hun er videre opptatt av å finne et uttrykk for sin tilhørighet til Oslo by og sier at det som er mest Oslo for henne er Vålerenga. Det å være Vålerengasupporter for henne, er ikke bare geografisk tilknytning ut fra at Oslo er morens fødested, det

har like mye med behovet for å tilknytte seg byen hun bor i og føler sterkt for. For henne er det å bli Vålerenga supporter en mulighet alle har som ønsker å skape seg en identitet og en tilhørighet til den byen man bor i.

Georg forteller om en oppvekst i indre Oslo øst uten interesse for Vålerenga fotball. Han har en viss tilknytning til Vålerenga ved at han blir med på hockeykamper med sin stefar. Han har en periode der han er sammen med en dame som tar han med på Lyn kamper. Han skjønner at dette er feil og først når han går på Vålerenga kamp med en venn skjønner han at hans tilhørighet er hos Vålerenga. Dette er en fortelling om å komme tilbake til røttene ettersom hans geografiske tilhørighet er indre Oslo øst, Vålerengas hjerte i Oslo. Det er jo nettopp det han skjønner når han er tilstede på Lyn kamp og finner ut at det er noe som ikke stemmer. Geografisk forankring er med andre ord viktig for Georg når han gjør sitt valg og blir Vålerengasupporter.

Marius starter sitt forhold til Vålerenga ved at han ser laget på tvovertførte kamper. Han ser at laget og supporterne står for ting han står for selv og dette fører til at han begynner å gå på kamper. Han blir fort kjent med folk i miljøet og blir medlem i Klanen. Han ser også at det å være medlem i Klanen gir han visse fordeler ved at han får billetter til for eksempel cupfinalen, men han poengterer at det mest givende ved medlemskapet i Klanen er å være i et miljø som står for de samme tingene som han selv. For Marius blir medlemskapet i Klanen og interessen for Vålerenga og fotball en tilhørighet i et miljø som deler hans interesser.

Mia har sine røtter i Oslo og Vålerenga. Hun har en bestefar som faktisk har spilt for laget.

For meg ble min familiære arv, med en genuin interesse for idrett, et viktig grunnlag for min interesse for idrett. I min familie var det like viktig å vite hva verdensrekorden på 10 000 meter i skøyter var, som hvem det var som tapte slaget ved Waterloo. Det å være tilstede på arenaen er i samme grad preget av en lang innlæring. Hvis en er en ekte publikummer i idrett så har en gjort sine forberedelser før stevnet, gjerne med en vri som gjør at alle skal skjønne at en er en ekte tilskuer med erfaring og forståelse for det som skal skje.

Jeg er supporter av Tromsø idrettslag, eller TIL henger, som det heter lokalt. Etter å ha flyttet til Oslo har jeg gjort et forsøk på å bli helhjertet Vålerenga supporter, men det har ikke lyktes. For meg er den geografiske tilhørigheten for sterk til at dette kunne skje, men det er ikke tvil om at Vålerenga er lag nummer to. Det er vanskelig å peke på den eksakte årsaken til denne

motstanden mot å skifte fra Tromsø til Vålerenga. Det er kanskje lettere å se på hvorfor jeg ble TIL henger. Det var basert på geografisk tilknytning og et miljø der stort sett alle var tilhengere av Tromsø idrettslag. Vi spilte fotball på guttenivå og drømmene for de fleste av oss var muligheten til en dag å kunne spille på TIL. Dette er drømmer som både gutter og jenter fortsatt snakker om i det lokale miljøet i nord. En annen årsak til at tilhengerne av TIL, eller en hvilken som helst fotballklubb, er trofaste mot sin klubb er klubbens prestasjoner.

En av de tingene som er viktig når det gjelder rekruttering til supporterklubber er, geografi. Det å ha et forhold til et fotballag er ofte knyttet til lokal forankring.

En slik forankring gjør det til en selvfølgelighet hvilket fotballag en holder med. Hvis en snakker bergensdialekt i Oslo den helgen cupfinalen går, vil en automatisk bli tatt for å være Brann tilhenger. Det er likevel unntak fra dette. Vi lever i en verden der folk flytter mye og i Norge går den største delen av flyttingen til Oslo. Mange finner det da naturlig å se på Oslos stolthet, Vålerenga, som sitt lag. Dette henger også sammen med, som informant Nina sier, at en ønsker å bygge en ny identitet som har med den nye geografiske tilknytningen å gjøre. Dette skaper en ny type supporterer der den geografiske tilknytningen er i orden selv om dialekten ikke stemmer overens.

En annen faktor som er viktig når det gjelder valg av lag, er miljø. Det er slik Georg beskriver det, noe som er feil når en holder med et lag som ikke har forankring i vennemiljøet. Han sier at det å komme på Vålerenga-kamp sammen med sine venner var som å komme hjem, og illustrerer at det å holde med et lag er knyttet til ens nærmiljø. Det er med andre ord ulike innfallsvinkler for vilkårene for tilknytning til en fotballklubb. Det som åpenbart teller er et ønske om å finne en klubb og et lag som en kan føle seg ett med og som en kan bygge sin supporteridentitet rundt. Denne identiteten blir forsterket ved at supporterne skaffer seg klær med klubbens farger og emblemer.

Vålerenga-supportererne har en egen butikk i Oslo som selger supporterutstyr. Her er det mulig å kjøpe klær i alle fasonger i klubbens farger. I tillegg selges det skjerf og effekter til supporterere i alle aldre, det er til og med mulig å finne smokker til de minste med Vålerenga farger på. I tillegg til å selge klubbeflekter er "Vålerengasjappa", som butikken heter blant supporterne, et sted der det er mulig å kjøpe billetter til kampene. Sjappa er med andre ord både et salgssted for klubbeflekter og et serviceorgan for supporterne.

Klanen har lagt vekt på en inkluderende profil i sitt arbeid. Det skal være rom for alle i Klanen. For å illustrere dette tar jeg med en del av intervjuet med Kjell Henning Thon.

Spørsmål: I vedtektene til Klanen ble det i 1994 lagt til en ny paragraf (§ 9) der det blir presisert at Klanen tar avstand fra vold, rasisme og nazisme. Hva har det betydd for den videre utviklingen av Klanen?

Thon svarer dette:

“I 1995 var det nødvendig å samle folk til protest mot Arne Myrdahl og hans fiendtlige uttalelser om innvandrere. Klanen tok den gang avstand fra slike standpunkter og har en inkluderende holdning der det skal være rom for alle. Alle skal ha muligheten til å holde med Vålerenga.

Medlemskap i Klanen var opprinnelig basert på en stolthet over å være fra indre Oslo by, stolthet over å ha en bakgrunn fra arbeiderklassen. Etter hvert som nye medlemmer kommer til er det i like stor grad blitt en stolthet over det å være Vålerengasupporter og å føle tilhørighet til klubben. En by et lag, Vålerenga i våre hjerter. Thon avslutter intervjuet med å si (med glimt i øyet) at uansett hvor inkluderende Klanen er vil en ting være ufravikelig. Alle er velkommen i Klanen, men du må støtte Enga.”

§ 9 som ble lagt til Vålerengas vedtekter i 1994 refereres i sin helhet:

§9: Vålerengens Idrettsforening er Norges mest fargerike idrettslag med medlemmer av ulik nasjonal, etnisk og religiøs bakgrunn. Klanen er stolte over å støtte en slik klubb, og tar avstand fra enhver form for fordommer basert på hudfarge, nasjonalitet, legning og tro. Rasisme, nazisme og fotballrelatert vold er uforenlig med medlemskap i Klanen”(klanen.no).

Som det går fram av denne paragrafen er det klare kjøreregler for hva som er tillatt og ikke når det gjelder rasisme, nazisme og fotballrelatert vold. I tillegg tar den avstand fra diskriminering på grunn av seksuell legning. Denne paragrafen er med på å skape en supporterklubb med en inkluderende holdning der det er rom for alle på like vilkår. Spørsmålet er hva Klanen har av sanksjoner mot dem som bryter disse vedtektene. For å svare på dette, tar jeg med § 12 i vedtektene til Klanen.

8.3 Eksklusjon

§ 12 er en god illustrasjon på Durkheims tanker rundt sammenhengen mellom det hellige og etikken. Krenkelse av det som ansees som hellig kan få store konsekvenser, i verste fall eksklusjon.

§ 12: “Medlemmer som bryter Klanens vedtekter og/eller bidrar til å skade Vålerengens Idrettsforening eller Klanen skal ekskluderes. Beslutning om eksklusjon fattes av Styret. Ved mindre forseelser skal det gis advarsel. Gjentatte forseelser fører til eksklusjon for tidsbestemt periode eller alltid”. (klanen.no).

Denne paragrafen gir et klart svar på hvilke sanksjoner som blir iverksatt når et medlem bryter reglene. Straffen er i verste fall eksklusjon. Det er en hard straff for et medlem fordi det innebærer at den som bryter vedtektene blir ekskludert fra Klanen, i tillegg til at de mister tilhørigheten til miljøet som Klanen representerer. Når Klanen innførte § 9 som omhandler rasisme, nazisme og vold i 1994 økte medlemstallet i Klanen voldsomt. Dette bekreftes av tidligere leder av Klanen Anders Krystad (Dvd om og av Klanen). For å illustrere hvor viktig denne paragrafen er for rekrutteringen til Klanen tar jeg med noen uttalelser fra informantene.

På spørsmålet om hva betyr det at Klanen har tatt avstand fra vold og rasisme, svarer Nina:

”Det synes jeg er veldig viktig. Jeg er jo antirasistisk og mot vold selv og kunne ikke stått inne for det Klanen var. Nå mener jeg ikke at Klanen var organisert rundt vold, men at man valgte å ta på skyggelapper og ikke se noe og ikke høre noe. Dette var vanskelig og vi har grupperinger i dag også som lefler med vold. Det er vanskelig å vite hvordan man skal ta tak i det. Jeg synes at det har lite med fotball å gjøre og at de misbruker det rommet vi snakket om tidligere (det frie rom for å uttrykke følelser). De utvider det rommet til å inneholde ting som ikke jeg mener ikke skal være akseptert i forbindelse med fotball. Dette har vi sett spesielt i England i forbindelse med holidanskulturen. For meg er det viktig at Klanen har tatt noen grep, samtidig som jeg ser at det er vanskelig å finne ut hvordan man skal gjøre det i dag”.

Nina understreker at denne paragrafen er viktig for henne og at hun ikke kunne ha stått for det Klanen representerte tidligere. Hun ser at det er noen i Klanen som har tendenser til vold og uttrykker at hun synes dette er vanskelig. Hun ser på vold som noe som ødelegger de verdiene

som hun mener skal være til stede i Klanen og synes det er viktig at Klanen har tatt grep for å hindre at disse tendensene mot vold får lov til å vokse.

Marius sier:

”Det er ganske så viktig. Det er mange steder ute i Europa der rasisme er tilstede på tribunen, heldigvis er det ikke så tydelig i Norge. Det er helt sikkert rasister rundt på tribuner i Norge, men de får ikke anledning til, og det er heller ikke bredt nok til at de får plass, og det er jeg glad for. Det at ikke alle har dette befestet i vedtektene sine betyr jo at en ikke kan være sikker på at ting kan skje i fremtiden. Det kan jo skje at rasister kan lage krøll i sin egen supporterklubb. Vi har jo hatt våre problemer tidligere og det var jo derfor den paragrafen kom. Vi ble lei, det var ikke mange, men det var nok til at det ble oppstyr rundt det i media. Det gjorde at ikke bare Klanen, men også klubben ble dårlig omtalt i media og det ville man jo ikke ha. Men så har det jo i etterkant blitt på en måte en tradisjon som jeg er veldig glad for. Det at vi har Vålerenga er mot rasisme, det er ikke like stort som det var i 97 da spillerne hadde mot rasisme på hele forsiden av drakten uten annen reklame. Den er fortsatt på drakten og det er ikke så veldig mange lag rundt om i verden som har mot rasisme på drakten sin. Det betyr ganske mye”.

På spørsmål om sanksjoner der det i verste fall kan bli snakk om utestengelse svarer Marius:

”Alle har lov til å drite seg ut, men rasisme og nazisme er så lavmål så der må det bare være nulltoleranse. Det betyr ikke at hvis det dukker opp en ung gutt, som har blitt lurt til å tro at det her er riktig vei å gå, blir utestengt for evig og alltid. Han må bare skjønne at rasisme og nazisme er ikke forenlig med å være hos oss. De får en mulighet til å endre mening. Det må det være opp til den enkelte å gjøre. Hvis man gjør noe galt så får man muligheten til å komme tilbake å si at jeg skjønner at det her var galt. Det er det eksempler på at folk som har drite seg ut har kommet tilbake år etterpå og sagt at det de gjorde ikke var riktig. En slik sanksjon gjør jo at du mister muligheten til å delta, du mister muligheten til å gå på kamp, du mister muligheten til det du driver med”.

Marius ser på vedtektene om vold, rasisme og nazisme i et større perspektiv. Han ser på hva som skjer i andre land, der det er en del tribunebråk, og mener at Klanen har vært med på å dempe dette i Norge. Han er av den oppfatning at de andre supporterklubbene i Norge bør følge Klanen og ta inn regelen mot rasisme, nazisme og vold inn i sine vedtekter. Han ser

også at temaet vold, rasisme og nazisme, som før skapte problemer for Vålerenga i media, nå er med på å gi klubben positiv omtale. Marius er enig at utestengelse er en nødvendig reaksjon mot de som bryter reglene, men han er likevel innstilt på at alle må få en ny sjanse hvis de endrer holdninger. Han ser at en utestengelse er noe som rammer den enkelte hardt ettersom det å gå på kamp og å være en del av Klanen har stor betydning.

Mia sier dette:

”Det er helt nødvendig for meg, jeg hadde ikke kunnet vært medlem i Klanen hvis de ikke hadde gjort det. På et tidspunkt var det mye snusk i Vålerenga. For at jeg skal kunne være medlem der må jeg være sikker på at jeg ikke blir stående ved siden av en person som har sånne meninger og som eventuelt har sånne meninger om meg som er en person på venstre siden (hun mener her politisk tilhørighet). Da ville jeg følt meg utrygg på kamp. Jeg synes det er flott at en fotballklubb tar slike upolitiske, men etiske standpunkter i forhold til sånt. I tillegg synes jeg det er viktig at en klubb fra Oslo øst gjør det. Det er jo tross alt der flest innvandrere i Norge bor. Jeg synes ikke Klanen skal drive politikk, antinazisme og antirasisme er ikke politikk, det er alminnelig folkeskikk. Respekt for medmennesker er jo et krav for å bli medlem i mange andre organisasjoner også. Nå er vi forresten antihomohatere også. Angrep på andre mennesker er ikke bra. Det er likevel mulig at vi har sanger som kan oppfattes som hetsing av visse grupper, men det er ironi”.

Tror du at dine synspunkter er typisk for alle medlemmene i Klanen?

På dette spørsmålet svarte Mia.

”Ja, jeg tror det er typisk for de aller fleste. Det er noen få vi har problemer med, men de er færre enn hva folk tror. Når det gjelder nazisme har folk blitt utestengt, når det gjelder vold er det litt vanskeligere, men volden har ikke forekommet på tribunen. Det er lite fotballvold på tribunen i Vålerenga, det som har vært har vært før eller etter kamp og det kan man jo faktisk gjøre selv om man ikke får komme inn på kamp så det blir politiets oppgave”.

Mia er klar på at uten § 9 så hadde hun ikke vært medlem i Klanen. Hun er politisk aktiv på venstresiden og ser på vedtekten som et ikke politisk standpunkt. Hun ser det som en etisk retningslinje for Klanens medlemmer og er spesielt opptatt av viktigheten av et slikt standpunkt i Vålerenga, en bydel der en stor del av befolkningen er innvandrere. For henne

betyr paragrafen at det er trygt for henne å være tilstede på tribunen, den gjør at det utøves alminnelig folkeskikk blant Klanens medlemmer.

Georg sa:

”Jeg er jo selvfølgelig helt enig. Det er på en måte noe jeg ikke går rundt og tenker på, hele det oppgjøret skjedde jo før min tid så det har bare alltid vært sånn for meg. Jeg synes jo at nå er det på en måte en selvfølge, selvfølgelig tar vi avstand fra rasisme. Det er ikke noe jeg tenker på. Jeg tror jeg er på linje med de fleste, men det er klart at det er mange meninger. Det er folk som sier at det er for mye, jeg er her for å støtte Vålerenga, det skal ikke være noen politisk organisasjon. Greit jeg ser den, men det visse retningslinjer, det handler ikke om at Klanen skal være en politisk organisasjon, det handler bare om at Klanen skal være ålreit mot andre mennesker og andre grupper. Det er snakk om å være inkluderende. Jeg støtter også den nye vedtekten om antihomofobi. Det er likevel noen som mener at vi ikke trenger å skrive det ned, kan vi ikke bare bruke sunn fornuft og ikke bli politiske. De fleste er likevel enig om at det er riktig”.

Georg ser på § 9 som en selvfølge. Han er av den oppfatning at paragrafen ikke er politisk, den representerte retningslinjer for Klanens medlemmer som sier at en skal være ålreit mot andre mennesker og andre grupper. Det hele er for Georg snakk om å være inkluderende og å ta vare på folk.

Jims mening om § 9:

”For meg som er såpass ung så har det ikke betydd annet enn at Klanen er blitt det den har blitt på grunn av det. Utgangspunktet for meg er at det er så opplagt at det er slik. I forhold til de problemene som har vært i Klanen tidligere så er det ekstremt viktig. I forhold til meg så er det en naturlig holdning å ha så det er ikke noe stort viktig punkt for meg. I forhold til at Klanen er det den er, og at Klanen blir interessant for meg så er det viktig at de vedtektene er der og at det ikke er rom for det motsatte. De vedtektene er det viktigste og smarteste Klanen har gjort. For meg er det som sagt en naturlig sak å ha sånne standpunkter, men for Klanens del med de problemene de hadde så er det klart at det er meget viktig”.

Jim ser på paragrafen som et fundament for Klanens utvikling fram til det den er i dag. Han ser det som svært viktig at denne paragrafen ble vedtatt fordi Klanen har fått løst de problemene som eksisterte tidligere.

Felles for informantene er at de er positive til § 9 i vedtektene. De begrunner dette først og fremst med at paragrafen skaper en inkluderende holdning i Klanen og gjør at det å være medlem i Klanen er noe de kan stå for og være stolte av. Det samme gjelder forslaget til vedtak som forbyr diskriminering av mennesker med annerledes seksuell legning. Det er liten tvil om at disse vedtektene har hatt stor betydning for Klanens utvikling og for rekrutteringen av nye medlemmer.

8.4 Rekruttering til kirken

Rekruttering til kirken starter for de fleste i det første leveår, når de blir døpt. Dåpen er et kristent ritual som innlemmer individene i kirken og som gir foreldre og faddere ansvaret for at barnet blir oppdratt til den kristne tro.

”Dere som i dag bringer dette barnet til Kristus, skal være vitner om at han er døpt til Faderen og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Sammen med denne menighet og hele vår kirke får dere del i et hellig ansvar: å be for barnet, lære ham selv å be, og hjelpe ham til å bruke Guds ord og Herrens nattverd, for at han skal bli hos Kristus når han vokser opp, likesom han ved dåpen blir forenet med ham.”(Dåpsbefalingen, kirken.no).

Dåpen er altså ikke bare en innmelding i kirken, det er også en handling der de foresatte blir forpliktet til å følge opp medlemskapet i kirken ved den forpliktelsen som ligger i dåpsbefalingen. Dåpen blir med andre ord ikke bare en rekruttering til kirken, den blir i tillegg en handling som forplikter deltakerne til oppfølging av medlemskapet.

I følge statistisk sentralbyrå ble 43255 (73,9 %) av 58500 nyfødte i Norge i 2006, meldt inn i Den norske kirke gjennom dåpen.

Avviket mellom nyfødte og antall dømte kan forklares med at det er mange nyfødte muslimer som ikke døpes i Den norske kirke. En annen forklaring er at det ikke er alle som døper sine barn. Noen foreldre foretrekker å vente med innmeldingen i kirken til barna er så voksne at de kan ta sitt eget standpunkt til dette. Andre velger å ha en humanetisk tilnærming med en navneseremoni, uten tilknytning til kirken. Det er likevel slik at svært mange av de barna som fødes i Norge blir døpt i kirken og dermed automatisk medlemmer i Den norske kirke.

Gjennom dåpen blir barnet innskrevet i kirken. Denne innskrivningen blir bekreftet med konfirmasjonen som finner sted når en er 14 - 15 år gammel.

Konfirmasjon ble i Norge påbudt ved lov i 1736 og var tvungen fram til 1912. Dette innebar at alle i løpet av sin ungdomstid skulle konfirmeres gjennom en offentlig eksamen i den kristne tro. Konfirmasjonen ble med dette påbudet en juridisk nødvendighet for full inntreden i det voksne samfunn. Ingen kunne tas ut i militærtjeneste, inngå ekteskap, være fadder ved dåp eller møte i retten uten konfirmasjonsattest. Hvis en person ikke hadde møtt til konfirmasjon innen fylte 19 år, kunne man straffes med tukthus eller gapestokk.

Etter 1912 ble konfirmasjon frivillig og straffebestemmelsene ble opphevet (<http://no.wikipedia.org/wiki/konfirmasjon>, 22.2.2011).

I Den norske Kirke ble konfirmasjon fram til 1981 sett på som en bekreftelse av dåpsløftet. Etter 1981 blir konfirmasjonen sett på som en forbønnshandling der Gud bekrefter konfirmanten.

”I Den norske kirke understrekes at det er Gud som bekrefter sine løfter. Konfirmanten ses mer som objekt enn som subjekt konfirmasjonsgudstjenesten. (Kirken.no).

Denne endringen betyr at konfirmanten ikke lenger er aktiv i selve ritualet som konfirmasjonen er. Tidligere (før 1981) var det vanlig med en kirkeseremoni der alle konfirmantene ble hørt i pensum fra konfirmasjonen. Etter 1981 har denne ordningen blitt myket opp. Den tradisjonelle overhøringen er flyttet fra selve konfirmasjonsdagen slik at fokuset på denne festdagen er at Gud bekrefter de løftene som ble gitt ved dåpen.

Antall konfirmerte i Norge i 2006 var 42857 personer.

8.5 Dåpsopplæring

Norges offentlige utredninger, NOU kom i år 2000 med en innstilling og utredning til Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet om lovfestet rett til dåpsopplæring. Med dåpsopplæring menes en opplæring som skal foregå i en periode i de unges liv fra fødsel til konfirmasjon.

”Hovedmålsettingen med en dåpsopplæring for vår tid er å gi barn og unge livs-hjelp: Den livshjelp som handler om støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av kristen tro. Kirken skal være et møtested og et fellesskap, der barn og unge får hjelp til å samle trådene i sin livsvev og se helheten og sammenhengen i sitt liv. Her skal de finne hjelp og trøst når de har behov for det. Her skal de få næring for sin tro og sine etiske vurderinger.

Kirken har et medansvar for å ivareta barnekonvensjonens uttrykte rett til åndelig utvikling. Dåpsopplæring er også en måte å engasjere alle døpte til ansvarsdeltakelse i kirken og samfunnet” (NOU 2006:26).

Hvis en ser på de ti bud, er det vel ikke noe annet budskap som appellerer mer til samfunnsorden. 2. Mosebok 20: 3-17 er budskap om leveregler som, hvis alle fulgte dem, ville gi en fantastisk verden med fred og solide mellommenneskelige relasjoner, fri for mistenksomhet og skjulte agendaer. Et annet budskap som understreker dette er det Jesus sier i Matteus 22: 36-41, du skal elske din neste som deg selv. Dette utsagnet sier at du skal elske din neste, samtidig som det ligger implisitt at du skal elske deg selv.

Kirken har med andre ord et budskap om en innstilling til livet som, uavhengig av tro, alle mennesker kan lære av. Det er lett å tenke at med et slikt budskap er det enkelt å finne nye rekrutter som ønsker å bære dette budskapet videre.

En av grunnene til at det kristne budskap ikke appellerer til alle, er at ikke alle har den fundamentale troen som frelsen og tilhørigheten er basert på. Troen og frelsen er ikke noe en kan bestemme seg for å anskaffe seg. Det er ikke en vare som kan kjøpes, det er en indre overbevisning som noen har basert på en del fundamentale ting som ikke forfølges videre i denne oppgaven (jfr. individualiseringen som et kjennetegn ved det moderne samfunn). Kirkelige riter som dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd er noe så å si alle er en del av i løpet av livet. Dette innebærer at stort sett alle får kunnskap om de kristne verdiene, noe som gjør at de har et bredere grunnlag for de valgene de tar som individ og menneske.

Det jobbes altså aktivt i kirken for å nå ut til menneskene med det kristne budskap. Ordet rekruttering blir i denne sammenheng mer enn det å skaffe nye arvtakere. For kirken handler dette arbeidet om et budskap som Jesus ga til menneskene når han innstiftet kirken.

”Meg er gitt all makt i himmel og på jord! Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler idet dere døper dem til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn, og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se jeg er med dere alle dager inntil verdens ende! (Matt 28: 18-20). For en troende er det å nå ut til alle deler av befolkningen en selvfølge og en befaling fra Jesus Kristus.

Kirkens og kristendommens budskap om nestekjærlighet og respekt for andre mennesker er et budskap som allment oppfattes som grunnleggende godt. Det som er litt vanskelig å forstå er

at deler av den samme kirken har en så sterkt diskriminerende holdning til de som har annerledes seksuell legning. Det pågår en debatt om homofile skal få plass i kirken som prester og biskoper. Det er sterk motstand mot dette innad i kirken. Ansettelse av personale i kirken som har annerledes seksuell legning skjer ikke som en regel. En slik ansettelse er avhengig av hvem som tar bestemmelsene i de enkelte bispedømmer.

Det blir her viktig å forstå at grunnlaget for disse holdningene i kirken ikke er basert på hva det enkelte individ i kirken mener og tror om saken. Det som ligger til grunn er en tolkning av Bibelen og Guds ord. Gjennom å tolke Bibelen har kirken endt opp med kjøreregler for hvordan Guds kirke på jorden skal være for menneskene. En slik tolkning av Bibelen og Guds ord gir et inntrykk av at mennesker med annerledes seksuell legning behandles slik at det fra utsiden kan se ut som diskriminering. Kirken har sånn sett et klart standpunkt som sier at alle er velkomne såfremt de er villige til å innordne seg de reglene som gjelder.

8.6 Sammenligning av rekruttering i kirken og på idrettsarenaen

Disse holdningene og den praksis kirken har på dette området er vanskelig å tolke som noe annet enn diskriminering av mennesker med annerledes seksuell legning. Hvis en ser på forslaget til vedtekter i Vålerengas supporterklubb Klanen, tar disse sterk avstand fra diskriminering av mennesker med annerledes seksuell legning. Det er presisert at medlemskap i Klanen skal være for alle. Kirken tar et standpunkt som er ekskluderende for noen grupper av befolkningen. Det heter i den kirkelige tolkning av Bibelen at det er greit med en annerledes seksuell legning så lenge en ikke lever den ut. Personer med annerledes seksuell legning blir med andre ord diskriminert av Den norske kirke.

Temaet for dette kapitlet er rekruttering til kirken og idrettsarenaen, forskjell i holdning til homofile er vel et eksempel på at kirken får problemer med rekruttering uavhengig av om det grunnleggende budskapet kirken står for er godt.

En analyse av rekruttering til kirke og idrett sett fra tilhengers side, avdekker en fundamental forskjell mellom idrett og kirke. Innenfor idretten er det stor sannsynlighet for å møte holdningen som sier at alle er velkommen på lik linje. Unntaket for idretten er at de som har holdninger som avviker fra reglene om vold, rasisme, nazisme og annerledes seksuell legning. For de som ikke aksepterer de vedtatte reglene har idretten, gjennom sine

organisasjoner som for eksempel Klanen, vedtatt sanksjoner som straffer de som bryter reglene. En inkluderende holdning er med andre ord sentralt for idrettens publikum.

For kirken er det opprinnelige budskapet at en skal respektere hverandre og ivareta hverandre. Det er likevel slik at kirken har en diskriminerende holdning til de som representerer avvik i form av annerledes seksuell legning. Jeg har ingen intensjoner om å angripe kirkens standpunkter på dette området, jeg bare konstaterer at kirken har en diskriminerende holdning til grupper av befolkningen. For de som er unge i samfunnet og som søker en identitet og en tilhørighet er det ikke vanskelig å forstå at de gjør sine valg basert på det de faktisk ser som representativt for idretten og kirken. Uansett hvilken intensjon som ligger bak kirkens behandling av personer med annerledes seksuell legning er det utvilsomt noe som virker diskriminerende for unge mennesker på jakt etter en tilhørighet. Kirken har holdninger som virker negativt på rekrutteringen, mens idretten har avklarte holdninger der inkludering er vesentlig.

9 Fotballbråk

9.1 Hatkamper

Vold og hærverk blant supportere og tilskuere på fotballkamp er et fenomen som kan sees på som noe som ikke er ønskelig og som er med på å svekke tilstrømningen til tribunene. Opp gjennom historien har fotballvold i større eller mindre grad alltid vært der. På tribunene vil det alltid være to grupperinger med klare motsetninger, supporterne til hjemmelaget i kontrast til det gjestende lags supportere. Fotballsupportere er tradisjonsbundet og forholdet mellom de forskjellige lag og dets supportere har en historie som er bygd opp over tid.

Et eksempel på dette er forholdet mellom to lag i Oslo, Vålerenga og Lyn. Kampene mellom disse to lagene har blitt betegnet som hatkamper. I en av tekstene til Vålerenga Klanenes sanger heter det

”Hvis jeg var en engel med vinger
Så ville jeg flydd over by’n
Og helt i meg øl og ertesuppe
Og driti på svina fra Lyn
Driti, driti og driti på svina fra Lyn, fra Lyn
Driti, driti og driti på svina fra Lyn ”. (Klanen.no)

I en annen sang er det kampen om å være beste laget i byen som kommer fram. Rivaliseringen om å være best i Oslo by er tradisjonelt en kime til strid mellom lagene.

”Vål ‘enga, Vål ‘enga

Vi er Vål ‘enga

Vi er best i by’n

Og vi hater Lyn

Vi er Vål ‘enga”. (Klanen.no).

Hatkamper og strid mellom lagenes supportere er stort sett harmløst i den forstand at det er med på å gi publikum og spillere ekstra tenning før og under kamp. Det er i følge klanstilhengere sjelden at den vanlige supporter kommer opp i bråk. Hvis en ser på historien til Vålerenga-supporterne er det likevel slik at denne historien også omfatter bråk og hærverk. Vålerenga supportere på bortekamp skapte frykt i nærmiljøet til de lagene de møtte på bortebane. Dette problemet tok Vålerengas supporterklubb, Klanen, på alvor og innførte sanksjoner mot de som lagde bråk og utviste dårlig oppførsel. Sanksjonene gikk i hovedsak ut på at supportere som var innblandet i bråk ble utestengt fra Klanen og i verste fall nektet adgang til tribunen. Dette er et tiltak som også andre klubber har vurdert som for eksempel Tromsø II.

For å unngå vold i forbindelse med fotballkamper, er det etter hvert blitt vanlig at den enkelte klubb og politiet tar grep for å forebygge dette. Klubbene har flere muligheter til å forebygge vold. De kan plassere de to lags supportere atskilt på tribunen, gjerne med et massivt fysisk skille som for eksempel et gjerde. De kan gjennomføre en streng kontroll før de slipper publikum inn på arenaen. Her kan en fjerne alkohol, eventuelle våpen og farlige gjenstander. I tillegg er det her mulig å nekte svært berusede personer adgang. Dette er mulig ved at publikum må passere gjennom sluser ved inngangen en og en. Her blir den enkelte kroppsvisitert og innholdet i ryggsekker eller vesker blir kontrollert.

I tillegg til kontrollvirksomhet kan klubben drive med utstrakte holdningskampanjer både for spillere og supportere slik man kan se er tilfelle i for eksempel Vålerenga og Tromsø. Politiet kan bidra med flere ting, men det viktigste bidraget er nok at de er tilstede og synlige på og utenfor arenaen.

9.2 Ajax fotball, Amsterdam arena

Det har blitt gjort mye for å unngå fenomenet tribunebråk de senere år. Når det nederlandske fotballaget Ajax bygde nytt stadion i 1995 tok de tribunebråk på alvor. På tribuneplass inne på arenaen er den delen av tribunen som er beregnet til bortelagets supportere, omringet av et solid jernbur som er 4 meter høyt. I tillegg har de skilt bane og publikum med en betonggrøft som går rundt hele banen. På toppen av denne forsikningen er det plassert et gjerde. Dette forhindrer at publikum kan storme banen og det er i tillegg med på å redusere muligheten for å kaste ting inn på banen. Publikum får med andre ord færre muligheter til å bevege seg og spillere og dommere får en økt grad av beskyttelse.

Jeg har selv vært på omvisning på Amsterdam Arena, hjemmebanen til Ajax Fotball. Det er et imponerende anlegg med moderne løsninger som var banebrytende når stadion sto ferdig i 1995. Guiden som sto for omvisningen var opptatt av sikkerhet for publikum og spillere. Han fortalte om vedvarende problemer med bråk når Ajax spilte mot Feyenoord. Disse problemene er fortsatt aktuelle, og har medført at publikum fra Feyenoord nektes adgang på Amsterdam Arena. Det er med andre ord ikke nok med fysiske skiller mellom de to lags publikum. Selv om det er mulig å unngå bråk inne på arenaen er det vanskelig å ha kontroll på hva som skjer ute på gatenivå etter at publikum har forlatt arenaen.

9.3 Fotballbråk i Norge

Her i Norge har det som har vært av supporterbråk i funnet sted ute på gatenivå og svært sjelden inne på arenaene. Et eksempel på dette er sammenstøtet mellom supportere til Vålerenga og Fredrikstad etter at lagene hadde spilt kamp. Dette sammenstøtet fant sted på Torshov i 2009. (Vg, 16.5.2009).

I etterkant av bråket på Torshov, sanksjonerte Fredrikstad fotballklubb med å stenge de involverte ute fra stadion resten av sesongen 2009. Tilsvarende straff ble tatt i bruk i Vålerenga. De involverte ble identifisert ved hjelp av et overvåkningskamera i følge politiet.

Det å bli nekte adgang til fotballkamper er samtidig å bli nektet muligheten til å delta i fellesskapet blant publikum. Dette ser ut til å være et virksomt tiltak mot tribunebråk. Fellesskap og miljøtilhørighet representerer sentrale verdier for mennesker generelt, dette gjelder også for fotballsupportere. Å bli utestengt er å sammenligne med en type sanksjon fra kirken i tidligere tider, der de som ikke fulgte reglene ble lyst i bann.

Det er i følge informantene en spesiell gruppering innen fotballsupporterne som skaper problemene med vold og slåssing. Det såkalte Casuals miljøet har vokst fram i supportergruppene de senere år. De er uniformerte i den forstand at de går med spesielle merkeklær og skiller seg ut fra den vanlige supporter som gjerne er iført et plagg eller et skjerf som forteller hvilket lag de tilhører. Selv om slike gatekamper forekommer er det likevel slik at slåssing inne på selve arenaen nesten ikke forekommer lenger. Dette kan henge sammen med flere ting. En viktig ting er at den enkelte som starter bråk inne på arenaen er mulig å identifisere. Dette gjør det i neste omgang mulig å sanksjonere overfor de det gjelder ved å nekte de rette vedkommende adgang til kampene.

Et annet eksempel er tatt fra kampen mellom Norge og Bosnia på Ullevål stadion i 2007. Like før kampstart ble det tent bluss på den delen av tribunen der supporterne til Bosnia satt. Dette medførte at Ullevål stadion ble røyklagt og kampen ble utsatt med en time. Det var spesielt å se reaksjonene til publikum rundt de som hadde tent på blussene og skapt problemene. Alle bosnierne som ikke var direkte involvert i blussingen snudde ryggen til de skyldige og markerte på den måten at de tok avstand fra handlingen. På den måten markerte de sterkt at de ikke var solidariske med bråkmakerne som viste seg å være en liten gruppe.

Dette er noe av kjernen i supporterbråk på tribunen. Et lite mindretall skaper uro og problemer, de får masse oppmerksomhet og er med på å skape et vrengebilde på hva fotballsupportere står for og representerer.

For meg virker det som om det har skjedd en endring i supporterernes selvforståelse. Det har gått fra en bøllekultur med de fordommer det innebar, til et nytt verdisyn der det kollektive rundt klubben er det som betyr noe. Det å ivareta både seg selv og andre har alltid vært, og er fortsatt god folkeskikk. Ut fra hvordan informantene i min undersøkelse framstår og uttaler seg, ser det for meg ut til at denne holdningen er rådende i Klanen.

10 Oppsummering

Problemstillingen i denne oppgaven har vært å finne ut om det kan være slik at idrettsarenaen har overtatt kirkens plass og blitt vår tids katedral. Et av hovedspørsmålene har vært om det er mulig å se på idretten som noe som har vært med, og er med på, å holde samfunnet sammen. Tradisjonelt var religion sett på som limet i samfunnet som holdt orden på individene, er det mulig at idretten har fått noe av den samme funksjonen? Jeg har sammenlignet idrett og

religion, og diskutert hvorvidt det er meningsfullt å si at idrettsarenaen er blitt vår tids katedral.

Over hele verden møtes store menneskemasser på idrettsarenaene for å være tilskuere til en eller annen idrettsbegivenhet. Idrettsarenaene rundt om er av en slik størrelse at de kan romme menneskemengder som nesten ingen annen arena utenom idrettsarenaen kan. Idretten og idrettsarenaen står med andre ord fram som et av de største møtesteder for mennesker både på et nasjonalt og globalt plan.

For å kunne sammenligne idrett og religion, eller kanskje helst kirken og idrettsarenaen, har jeg avgrenset undersøkelsen til å gjelde norske forhold og når det gjelder idrett har jeg konsentrert meg om fotball.

I en analyse av hva som møter besøkende i kirken og de som besøker idrettsarenaen, har jeg sett etter likhetspunkter som kan gi grunnlag for å sammenligne kirke og idrettsarena. Det jeg her har vektlagt er det operasjonelle uttrykket for tilhørighet i kirken og på idrettsarenaene, de rituelle handlingene som finner sted når mennesker møtes på de respektive møtestedene. Sammenligningen av de religiøse ritualene i kirken og de sekulære ritualene på idrettsarenaen er av vesentlig karakter i den forstand at sekulære rituelle handlinger i tradisjonell forstand ikke har vært å betrakte som ritualer. Jeg har i oppgaven vist at en slik sammenligning er mulig.

Hvorfor blir ritualer og religion så viktig i en analyse av idrettens betydning i moderne tid? For å finne svar på dette, har jeg sett på modernitetsanalysen til noen av modernitetens klassikere. Oppsummert er klassikerne bekymret for framtiden og en av de tingene som medfører størst bekymring er at sekulariseringen, som er et kjennetegn på moderniteten, gjør at religionen får mindre betydning for individene. En følge av det er at kirken får en redusert posisjon som samlingspunkt. En annen følge er at fellesskapet rundt religionen og religionens moralske påvirkning blir erstattet med individualisme og et rasjonelt regelverk. Når kirken ikke lenger er det naturlige samlingspunkt innebærer det at færre møtes og at færre er deltagende i rituelle handlinger. Jeg har beskrevet betydningen av å være deltaker i rituelle handlinger, og i tråd med Durkheims bekymring for framtiden, innebærer en reduksjon i slik deltagelse en fare for individene og samfunnet.

I tillegg til dette har jeg sett på analysen av dagens samfunn representert med to nålevende sosiologer, Anthony Giddens og Ulrich Beck. I deres analyse går det fram at det har skjedd en vesentlig endring når det gjelder noe så sentralt som troen på framtiden. Dette begrunnes med at det vitenskapelige framskrittet, som tidligere så ut til å kunne løse alle problemer, nå er blitt

et problem i seg selv. Utviklingen, eller det vi omtaler som framskritt, har gått fort og bragt med seg mange og alvorlige risikomomenter. Det er ikke lenger opp til enkeltindividene å sørge for trygghet og velvære for seg selv og sine. Uansett hva den enkelte gjør er det uoverskuelige farer som skaper utrygghet. Giddens har konkretisert denne livssituasjonen med metaforen "Jagannath-vogna". Vi sitter fast i denne vogna, vi har til en viss grad mulighet til å styre den, men vi vet aldri hva som lurte rundt neste sving.

I en verden uten tryggheten religionen ga, uten en sementert personlig plattform, og med en alltid nærværende fare for naturkatastrofer og økonomiske sammenbrudd, kan livet virke tøft. Finnes det noe som kan veie opp mot dette som et fristed for individene?

Jeg er av den oppfatning at idretten kan ha en slik funksjon i samfunnet. Idretten er blitt det største samlingstedet for mennesker i vår tid. På idrettsarenaen deltar individene i rituelle handlinger som tilfører den enkelte emosjonell energi og som gir følelse av felleskap og tilhørighet. Idretten skaper mye engasjement og er meningsbærende i den forstand at den er med på å gi den enkelte en mer forankret identitet. I tillegg er idrettsarenaen et fristed for følelser. Idretten er med andre ord med på å dempe virkningen av det Weber betegnet som rasjonalitetens jernbur.

Det er imidlertid et område der idretten og religionen ikke er sammenfallende. Idretten og dens arenaer kan aldri gi svar på de dype mytiske spørsmålene i livet. Dette er fortsatt noe som forbindes med det transcendentale som religionen representerer. Dersom man ser bort fra dette, er religion og idrett fullt ut sammenlignbare både i uttrykk og innhold. Oppgavens problemstilling var "*Er det meningsfullt å si at idretten har blitt en erstatter for religion i vår tid?*" Jeg mener denne oppgaven har vist at dette er tilfelle. Jeg mener med andre ord at det "*er mulig å se på idrettsarenaen som modernitetens katedral*".

11 LITTERATURLISTE

- Amundsen, A,B. Hodne, B. Ohrvik, A. (2006): "Ritualer". Universitetsforlaget A/S, Oslo.
- Beck, U (1992): "Risk Society". Sage Publications, London.
- Bibelen (1978). Det Norske Bibelselskap, Oslo.
- Bjørnsen, k. og Jorset, P. (1995): "Store norske sportsbragder i 1000 år". Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Burke, E (2007): "Betraktninger over revolusjonen i Frankrike". Pax Forlag A/S, Oslo.
- Collins, R (1988): "Theoretical Sociology". Harcourt Brace Jovanovich Publishers, Florida.
- Collins, R (2004): "Interaction Ritual Chains". Princeton University press, New Jersey.
- Connerton, Paul (1989/1996): "How societies remember". Cambridge.
- Danbolt, G. (1997): "Nidarosdomen". Andresen & Butenschøn A/S, Oslo.
- Douglas, M (1997): "Rent og urent". Pax Forlag, Oslo.
- Durkheim, E (1981): "Selvmordet". GyldendalNorsk Forlag, Oslo.
- Durkheim, E (2000): "Om den sociale arbeidsdeling". Hans Reitzels Forlag A/S, København.
- Durkheim, E (2001): "The elementary Forms of Religious Life". Oxford University Press, New York.
- Eco, U (2002): "Kunsten å skrive en akademisk oppgave". Idem Forlag, Oslo.
- Eliade, M (1994): "Det hellige og det profane". Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Frankl, V.E. (1966): "Kjempende livstro". Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Geertz, C (1973): "The Interpretation of Cultures". Fontana Press, London.
- Giddens, A(1997): "modernitetens konsekvenser". Pax forlag, Oslo
- Goffman, E. (1992): "Vårt rollespill til daglig". Pax Forlag, Oslo.
- Grimes, R.L. (1996): "Readings in ritual studies". Prentice Hall, New Jersey.
- Gneriussen, W. (1996): "Aktør, handling og struktur". Tano Aschehoug, Oslo.
- Gneriussen, W. (1999): "Å forstå det moderne". Tano Aschehoug, Oslo.
- Guttman, A. (1978): "From ritual to record". Columbia University Press, New York.
- Habermas, J. (2005): "Zwischen Naturalismus und religion". Suhrkamp verlag, Frankfurt.
- Hornby, N. (1997): "Tribunefeber". Aschehoug & Co, Oslo
- Hughes, J. A, m/flere. "Understanding classical sociology". Sage publications Ltd, London.
- Kvale, S. (1997): "Det kvalitative forskningsintervju". Ad Notam, Gyldendal A/S, Oslo.
- Moore, S, F. and Myerhoff, B,G. (1977): "Secular ritual". Van Gorkum, Assen, Nederland.
- Muir, Edward (1997): "Ritual in early modern Europe". Cambridge.

Pearson, J (1973): "Arena The Story Of The Colosseum". Jarrods and sons, Norwich.

Raknes, O (1972): "Møtet med det heilage". Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Scheff, T. J (1994): "Microsociology - Discourse, Emotion and Social Structure". The University of Chicago Press, Chicago.

Seippel, Ø. (2006): "Idrettens bevegelser". Novus Forlag, Oslo.

Skjervheim, H. (1996): "Deltakar og tilskodar". Aschehoug Forlag, Oslo.

Slagstad, R (2008): "(Sporten)". Pax forlag A/S, Oslo

Slagstad, R. (2004): "Nietzsche som sportssosifilosof". Kronikk i Morgenbladet 23. april 2004.

Tangen, J.O. (1997): "Samfunnets idrett". Høgskolen i Telemark.

Thagaard, T (1998): "Systematikk og innlevelse". Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke A/S, Bergen.

Van Gennep, A (1960): "The rites of passage". The university of Chicago Press, Chicago.

Weber, M (1995): "Den protestantiske etikk og den kapitalistiske ånd". Pax Forlag A/S, Oslo.

Weber, M (1997): "Makt og byråkrati". Gyldendal Forlag, Oslo.

Østerberg, D. (1974): "Emile Durkheims samfunnslære". Pax Forlag A/S, Oslo.

Østerberg, D. (1990): "Handling og samfunn". Pax Forlag A/S, Oslo.

Østerberg, D. (1997) "Sosiologiens nøkkelbegreper". Cappelen Akademisk Forlag AS, Oslo

Østerberg, D. (2001): "Det moderne". Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Norges offentlige utredninger, 2000:26.

Oppslagsverk

Store Norske Ordbok. (1992): Kunnskapsforlaget, Aschehoug og Gyldendal, Oslo.

Sosiologisk leksikon. (2004): Universitetsforlaget AS, Oslo.

Internett

Nordlys 20.4.2011(Nett).

Wikipedia 27.5.2011(Nett).

SSB. 27.5.2011 (Nett).

Wikipedia 1.6.2011 (Nett).

<http://no.wikipedia.org/wiki/Holmenkollen> 19.06.2011.

<http://no.wikipedia.org/wiki/Holmenkollbakken> 19.06.2011.

<http://no.wikipedia.org/wiki/Tifo> 21.06.2011.

<http://www.klanen.no/>

<http://no.wikipedia.org/wiki/konfirmasjon> 22.02.2011

<http://www.kirken.no/>

<http://no.wikipedia.org/wiki/Liturgi> 12.10.2010

<http://no.wikipedia.org/wiki/Toppidrettssenteret>

http://no.wikipedia.org/wiki/V%C3%A5lerengen_kirke lest 23.2.2011.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=543288> 16.05.2009.

<http://www.f-b.no/nyheter/utestenges-fra-fredrikstad-stadion-etter-fotballbrak-pa-torshov-1.1807301>
18.05.2009.

Dvd filmer: Produsert av supportere i 2005.(2stk).

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 38140

11 VEDLEGG

Intervjuguide

1. Hvor ofte er du på fotballkamp?
2. Hvorfor ble du medlem i Klanen, og hva betyr medlemskap i Klanen for deg?
3. Hvor lenge har du vært medlem i Klanen?
4. Hvor mye tid bruker du på fotball og virksomhet tilknyttet Klanen?
5. Det er en tradisjon å starte hjemmekampene med at Klanen/publikum synger ”Vålerenga kjerke”. Dette oppleves for meg som et hellig øyeblikk, kan du si noe om hva det betyr for deg?
6. Gjennom hele kampen kommer Klanen med sanger og treffende tilrop om motstanderen. Hvordan opplever du dette?
7. Hva betyr det for deg at Klanen har tatt avstand fra vold og rasisme? Tror du dine synspunkter er typisk for alle medlemmene?
8. Som tilskuer til Klanen opplever jeg at det er en sterk grad av samhold blant medlemmene, stemmer dette? Møtes dere bare på arenaen når det er kamp, eller har dere et sosialt liv sammen utenfor arenaen?
9. Noen sier at de opplever frihet og fellesskap når de er på fotballkamp. Deler du denne opplevelsen?
10. Klanen har blitt kalt Vålerengas 12 spiller. Tror du det er slik at et entusiastisk og trofast publikum har innflytelse på kampresultatet?
11. Hva betyr resultatet av kampene? Hvor viktig er resultatet sammenlignet med betydningen av din tilknytning til Klanen?
12. ”Drillo” har gjort fotball til vitenskap ved å kvantifisere prestasjonene på banen. Har dette fått betydning for din fotballinteresse og forståelse av spillet?
13. I en av sangene synger Klanen ”Vålerenga du er min religion”. Er fotball religion for deg? Hvilket forhold har du til kirken og det religiøse liv?
14. Vi har en utvikling der færre besøker kirken, samtidig som stadig flere strømmer til fotballbanen. Hva mener du er årsaken til denne utviklingen?
15. Til slutt tre spørsmål om deg.
16. Hvor gammel er du?
17. Hvilken utdanning har du?
18. Hvilket yrke har du?

